

61. Aantekeningen, januari 2018

Pieter Wisse

61.1

Alvast het volgende. Ik beschouw verkeer als verzamelbegrip. Allemaal deelnemers, allemaal onderweg van hun respectievelijke a's naar b's. Dat zijn allemaal verschillende ... onderweggingen, zeg ook maar (verkeers)bewegingen. Daarmee vergelijk ik taal(gebruik), nota bene inter- en intrasubjectief. Dus, allemaal unieke bewegingen in tekenverkeer. Nog weer ruimer genomen, ja, zelfs voor de gehele zgn werkelijkheid – wat dat ook is – telt een gebeurtenis dan als enkelvoudige, vooruit, werkelijkheidsbeweging. Het idee van verbijzondering is nu net, dat je definitie als het 'ware' uitstelt. Tja, wat is een gebeurtenis? Dat hangt er inderdaad maar van af. Waarvan? Zo'n algemeen begrip moet je dan tegen de horizon aan plaatsen. Vervolgens kan je het wellicht benutten voor allerlei verbijzonderingen, ook nog eens recursief. Telkens als je een zgn goedverbijzonderde samenloop modelleert, nou ja, indien je – overigens altijd maar weer voorlopig – meent daarin te zijn geslaagd, heb je daarmee feitelijk een definitie gemaakt. Wat teken betreft, daaruit moet je juist niet signatuur isoleren voor eventuele – verdere – verbijzonderingen. De constituerende werking betreft 'natuurlijk' het gehele teken (want als configuratie is dat 'pas' nodig en voldoende uniek).

61.2

Nu ik er, héél eventjes was méér dan genoeg, naar heb gekeken, ben ik je een excuus schuldig. Je hebt gelijk, het kan dus nòg gekker.

61.3

Nadere reactie op jouw duiding van teken geef ik uiteraard zéér graag, maar o.a. door enkele andere onderzoeksonderwerpen wordt dat later. Ook gun ik me de tijd om er grondig over na te denken ...

Tijdens ons laatste gesprek zei ik je nav recente lezing van **Goethes Philosophie aus seinen Werken** (samensteller Max Heynacher, Dürr'sche Buchhandlung, 1905) nota bene opbouwend zeer verrast te zijn. Zie [aantekeningen 60.105 en 60.112](#) voor enkele m.i. toepasselijke citaten uit die bloemlezing. Wederom tijdens ons gesprek voegde ik eraan toe, dat mij eigenlijk niemand bekend is die eerder dan Goethe zo'n overtuigend pleidooi voor stelselmatige benadering heeft gehouden (en daarin, tja, vrijwel alom onbegrepen bleef), maar haastte me vervolgens om Plato te vermelden. Over samenloop van subject en situatie met bijbehorend gedrag gesproken, daags erna tikte ik op de Haagse Boekenmarkt een exemplaar op de kop van **An Approach to the Metaphysics of Plato through the Parmenides** (Georgetown University Press, 1959) door William F. Lynch. Boek noch auteur kende ik voordien. In engelse vertaling las ik ooit achterelkaar, inderdaad, door dat stevige tempo grotendeels oppervlakkig, het complete werk van Plato, dus ook het zgn dialoog **Parmenides**. Destijds is mij echter vooral – het dialoog – **Philebus** opgevallen vanwege de agendering enz. van het vraagstuk "many are one, and one is many." Dat leidde tot mijn opstel [Daar heeft Plato natuurlijk een wezenlijk punt voor de informatiemaatschappij](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2010-07, Universiteit van

Amsterdam, 2010). Overigens ook met andere geschriften heb ik aandacht besteed aan Plato's werk resp. commentaren erop. Nu wijst Lynch mij op de kritieke betekenis van **Parmenides**. Lynch oordeelt

that the [...] dialogue could [...] be taken as a kind of textbook summary of Plato's metaphysics, presented in a comprehensive and ordered way, unlike any other of the dialogues.[p. vii]

Dankzij de begeleidende toelichting door Lynch valt mij nu zelfs nog sterker de verwantschap op van subjectief situationisme c.q. Metapatroon met Plato's metafysica. Een duidelijker voorloper kan ik tot dusver niet aanwijzen. Omgekeerd laat zich subjectief situationisme – dus – als opvolger duiden. Waarop Plato, althans volgens Lynch, uit is, ben ik vergaand kennelijk ook. O.a. met het opstel dat ik nav **Philebus** schreef, benadrukte ik reeds de actualiteit van Plato's werk. Want ik meen dat voor deugdelijke infrastructuur voor informatieverkeer een praktische oplossing van het vraagstuk van de verhouding tussen enkel- en meervoud voorrang verdient. Metapatroon, dus, voor methodisch dekkende informatiemodellering. Lynch heeft me ervan overtuigd, dat Plato juist met **Parmenides** reeds zoekt naar ... stelselmatig antwoord, en dat ook vergaand vindt. Prachtig! Maar methodisch vind ik Plato's voorstel nog steeds volstrekt onbruikbaar voor concrete ontwerpgegevens van infrastructuur voor informatieverkeer op reële stelselschaal. Met wat gewijzigde aannames heb ik, als ik me zo zelfbewust mag uitdrukken, het metamodel zowel beknopter als consistent en meeromvattender opgesteld dan Plato in **Parmenides** doet. En eveneens omgekeerd kan ik volgens het enneadische begrippenstelsel en Metapatroon nogal omslachtige redeneringen van Plato, zeg maar, kortsluiten. Vooral nul-identiteit doet daarvoor dienst. Wordt vervolgd.

61.4

Ik doe nog maar eens wat axiomatisch gerichte begripsverkenningen en -oefeningen. Voorzover ik Plato begrijp, begint hij – uitleg van – zijn metafysica resp. ontologie (lees ook: wereldbeeld, paradigma, axioma's e.d.) met veronderstelling van één, dwz iets-als-éénheid. Ik zie zo'n éénheid veeleer pas als resultaat. Dat vergt veronderstellenderwijs dus ver-enen.

Een éénheid als resultaat van ver-ening is echter géén afzonderlijkheid, zeg ook maar iets dat onafhankelijk is. Het resultaat van ver-ening telt daarentegen meer. Er geldt een verhouding, met de éénheid in kwestie als één van beide betrokken deelnemers.

De andere zgn deelnemer? Wat tot de desbetreffende éénheid wordt gerekend, heeft als gevolg van ver-ening onlosmakelijk betrekking(en) tot wat in dezelfde moeite door erbuiten valt. Netzo algemeen gesteld noem ik dat iets-als-ànderheid. Het is overigens maar wat terminologisch nadruk verkrijgt. Kortom, ver-enen heeft hetzelfde resultaat als ver-anderen.

Ver-enen (resp. ver-anderen) is vals door alles tot – de – éénheid (resp. ànderheid) te verklaren. Dat resulteert niet in verhoudingswijze éénheid en ànderheid. Indien alles éénheid is, blijft immers niets voor ànderheid over, zodat er ook géén verhouding kan zijn. Daaraan gaat ook verklaring van niets tot éénheid mank, omdat in dat geval de desbetreffende ànderheid alles is met dáardoor de onmogelijkheid van verhouding.

De verhouding tussen éénheid en – dienovereenkomstige – ànderheid betreft

verkeer. De éénheid verkeert in de ànderheid.

De clou is natuurlijk waar het meervoud van – de – éénheid 'vandaan' komt. Voor een éénheid is 'zijn' nabije ànderheid doorgaans variabel. Ofwel, de bijbehorende ànderheid is meervoudig. De éénheid verkeert aldus in verschillende situaties. (Pas) al naar gelang de situatie heeft een éénheid eigenschappen resp. gedrag. Dat gedragsmeervoud van de éénheid, zeg ook maar een object, strookt met het situationele meervoud van 'zijn' ànderheid.

Ver-enen is ver-enkelen. Dat gaat gepaard met ver-anderen, en dàt beschouw ik feitelijk – ook – als ver-meerderden. De ver-meerding volgens de situationele ànderheid leidt tot meervoud van de éénheid. Zo'n (onder)deel van éénheid betreft situationeel gedrag. Asituationeel gedrag, dwz van éénheid louter op zichzelf, bestaat niet (zo luidt mijn radicale veronderstelling). Eénheid heeft géén gedrag dat overal en altijd, maw absoluut, geldt. Daarom moet het verband tussen de situationele éénheidsdelen – uiteindelijk – gedragloos zijn. Daarvoor veronderstel ik per éénheid 'zijn' nul-identiteit. Gedragmatig (lees ook: qua eigenschappen) is de zgn essentie van éénheid logischerwijs volkomen leeg.

Onder de noemer van object is éénheid lijdend voorwerp van meervoud van ànderheid. Een object is passief is – resulterend – meervoud. Een zgn subject heeft met zoiets als interne vermeerdering òmgekeerd tevens actieve invloed op meervoud van ànderheid.

Ik heb de indruk dat Plato zijn veronderstellingen – wat – anders ordent. In eerste aanleg heb ik zijn vermelding van één-veel getalsmatig opgevat. Meer en meer (!) vermoed ik, dat hij er eveneens, en aanvankelijk wellicht vooral, gelijk-òngelijk mee bedoelt. Dat speelt zich voor hem dan onder ene (!) noemer van – een – éénheid af. Eénheid-als-gelijkheid omvat op die manier in zichzelf verschillende (!) ongelijkheden, zeg ook maar andersheden. Zo strikt genomen, te weten beperkt tot éénheid, blijft dat m.i. echter tegenstrijdig.

61.5

Ik haal allereerst **An Approach to the Metaphysics of Plato through the Parmenides** (Georgetown University Press, 1959) door William F. Lynch (1908-1987) er weer bij. Wellicht kom ik later wederom aan Plato's – eigen tekst van – **Parmenides** toe.

Lynch maakt – mij – aannemelijk dat

the whole description [supplied in Parmenides] could be as validly applied to **anything** that is one[. p. 6]

Daarop maak ik twee uitzonderingen, te weten àlles en niets; zie aantekening 61.xx. Methodisch beschouw ik beide als grensgeval.

Volgens Lynch zijn Plato's

concepts [...] primarily ontological in their bearing and are as much a theory of being as they are a theory of logic – so too with the methods of analysis given in the hypotheses.[p. 8]

Van zulke (veronder)stellingen bevat **Parmenides** er acht:

[T]he heart of the first half of the Parmenides constitutes an attack [...] on the doctrine of Ideas; [...] the difficulties caused by the latter [are presented] as serious and substantial. The eight hypotheses that follow supply both the logical training and a good many of the actual answers necessary for the solution of these difficulties. [...] However,] this training is not purely logical or formal.[p. 7]

Het belangrijkste zijn uiteraard de veronderstellingen, met irrationaliteit van dien. En het moeilijkst is daarom iemand van andere veronderstellingen te overtuigen. Iedereen is immers graag ervan overtuigd dat eigen veronderstellingen, meestal overigens impliciet benut, wel degelijk rationeel zijn. Dat belemmert vaak zelfs maar overweging van andere veronderstellingen. Met de lessen in **Parmenides** beoogt Plato

to equip the mind with firm habits of distinguishing the senses in which the One can be many and the Many one[, while] constructing a unified metaphysical system.[p. 8]

Dit vind ik onveranderd de huidige opgave voor informatiekunde op reële verkeersschaal met betekenisvariëteit van dien. Zó relevant is [Metapatroon](#) als praktische methode voor ordening van betekenisverschillen in samenhang. Lynch duidt de bedoelde hypothesen als

nothing less than an analysis of the constitutive elements of anything that is a true **one**, or unity, in any order of being. [...] Wherever a true **one** is to be found, the total system of the eight hypotheses is meant to be a formal analysis of such unity.[p. 9]

Ik neem er genoeg mee, dat éénheidsbepaling gebeurt door subjectieve cognitie. Onder de noemer van semiosis heb ik de enneade als zo'n "total system," zeg ook maar metamodel, opgesteld; zie [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#) (Information Dynamics, 2002) voor oorspronkelijke schets. Als doorbraak schrijft Lynch aan Plato de opvatting toe, dat

a one-become-many [...] occurs **wherever** you have any kind of **one** [. ...] Such a **one** is always a curious mixture of unity and multiplicity.[p. 10]

Door het meervoud te associëren met samenlopen van enerzijds steeds hetzelfde object (of subject), anderzijds allerlei situaties beschouw ik dat mengsel echter niet als merkwaardig, maar juist consequent. Ik ben het dus niet met Lynch eens, dat zulke vermeerdering van éénheid

occurs within the very **inner** ambit of such a **one**. [p. 10]

Integendeel, dat gebeurt door wederzijdse doordringing. Eénheid verkeert in de sfeer van anderheid. Die sfeer, ofwel de relevante situatie, wijzigt. Een absoluut onveranderlijke situatie is methodisch wederom een grensgeval. Overigens dingt Plato naar verluidt reeds op de opmerkelijkheid van bedoeld mengsel af. Lynch verklaart:

[T]his mixture involves the very metaphysical structure of every entity and can be thoroughly rationalized - that is to say, we can locate all the senses in which a thing is one and is many, all the ways in which, despite dispersion and division, a thing remains one.[pp. 10-11]

Ik herhaal dat de vóórwaarde voor redelijke beschouwing door veronderstellingen gevormd moet zijn. Die heten – eveneens – redelijk, naarmate en zolang wat ervan afgeleid is voldoende praktisch werkt. Naar hun aard bestaat voor, zeg ook maar, aannames géén bewijs. Daarbij is het ondoenlijk om voor elk zgn verschijnsel aparte veronderstellingen te doen. Daarentegen loont het om te kijken hoever valt te veralgemeniseren:

Plato, then, must be conceived as saying: before we can solve this problem of the breakdown of [...] unity [...], we must universalize the problem.[p. 11]

Die veralgemenisering heb ik onder de noemer van gedrag verondersteld, met uniek gedrag resulterend uit samenloop van object/subject en situatie. Daarop maak ik géén uitzondering. En omdat ik er niets van uitzonder, volgen enkele grenswaarden. En de enig logisch houdbare voorziening voor samenhang tussen verschillen per object/subject is dan een nul-identiteit van zo'n éénheid; zie **Metapattern: context and time in information models** (Addison-Wesley, 2001) voor oorspronkelijk ontwerp van nul-identiteit, de methodische formalisering is daaruit overgenomen in [The pattern of metapattern: ontological formalization of context and time for open interconnection](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2004-01, Universiteit van Amsterdam, 2004).

Lynch behandelt Plato's acht hypothesen in hun voortschrijdende samenhang. In zijn inleiding geeft hij alvast een overzicht. Op mijn beurt citeer ik daaruit een selectie:

1. [W]e study a **one** precisely as one and nothing else. [...]
2. [For] knowledge we must see that every **one** is, in actuality, a **Whole** [. ... It is a one and many[. ...]
3. The **one** is the dominant principle, source of the unity of the Whole, and contributor to its parts of all the specificity and definiteness they may come to possess. [...]
4. [T]he many member parts [...] are, **of themselves**, an infinitely divisible multiplicity[. ...]
5. A **one** is itself limited in relation to the rest of the real, i.e., in relation to all other **ones**. [...]
6. [In addition to] the relative non-being of a **one** [, there is] the absolute non-being of an entity[. ...]
7. [It] is impossible [...] engag[ing us] in a compromising mode of thought, [...] to keep hold of all the separate units that compose the Whole [as] this specificity of parts proceeds from the principle of total unity. [...]
8. [T]he oneness in a thing, its principle of unity, is the source [...] of the] very being [...] of its member parts[. pp.11-14]

Ik geef toe dat ik ook ná lezing van het gehele boek van Lynch dat verband enz. niet sluitend kan volgen. Over de moeilijkheid van paradigmawissel gesproken, ik ben stellig vooringenomen door de semiotische enneade. Dan zit ik vooral bij hypothese 3 op een ànder spoor. Volgens mij is de éénheid in kwestie niet de enige bron van verbijzonderde (gedrags)delen. De andere, netzo noodzakelijke, factor is steeds de desbetreffende situatie. Voorzien van cognitief vermogen gaat het met een subject als éénheid nog vèrder om haar ervaring van – een – situatie, waarbij die ervaring ook weer subjectief-situationeel is. Wat voegt hypothese 6 toe? Plato waarschuwt terecht tegen slordig denken, maar mijn kritiek op hypothese 7 komt overeen met die op hypothese 3. Hetzelfde geldt voor hypothese 8, nota bene opnieuw onder het voorbehoud dat ik wellicht Plato – en Lynch – verkeerd heb begrepen. Hoe dan ook lijkt mij het kritieke verschil tussen Plato's metafysica en enneadische semiotiek, dat Plato niet of nauwelijks rekent met ànderheid buiten éénheid als vermeerderingsfactor, terwijl ik juist nadruk leg op situationele (mede)werking. Het is m.i. die extra axiomatische factor die vergeleken met Plato's opzet – verklaring van – het meervoud van éénheid vereenvoudigt en methodische omgang ermee – pas – práktisch mogelijk maakt. Volgens Lynch geldt echter voor Plato dat

contrariety can and must exist within the same entity[. p. 27]

Wat mij betreft bestaan er geen tegenstrijdigheden. We kènnen ze slechts. Ze lossen netzo gekend op door situationele verbijzonderingen van objectgedrag. Dat komt neer op erkenning van reële verschillen. Verschillende gedragingen van

hetzelfde object in dezelfde situatie zouden uiteraard nog wel tegenstrijdig zijn. Maar volgens mij kunnen situaties naar behoefte van eenduidigheid worden ingedeeld. Daarvoor biedt Metapatroon de passende methode. Daarmee lukt het m.i. alweer beter dan zelfs volgens Plato's hypothesen om te bereiken, dat

[w]hat was a fact but logically impossible will become logically possible and understandable.[pp. 28-29]

Dat betekent dus een andere logica, ik noem dat ook wel stelsellogica of logica van interdependentie. Weer over Plato's werk noemt Lynch dat

a general logic of a on-that-is-always-many; thus equipped with a more refined instrument [Plato] will be able to deal with all the antinomies that seem to proceed from the relation of any **one** to its many[. p. 39]

Plato schiet daarin nog tekort, naar mijn idee omdat hij – als ik hier zoals steeds Lynchs commentaar volg – toch nog onvoldoende vrij is van ideeënleer resp. zgn essentialisme (waarvoor overeenkomst van eigenschappen/gedrag ipv verschil ertussen uitgangspunt is). Desalniettemin biedt Plato met zijn hypothesen in **Parmenides** volgens Lynch

(1) a more resolute concession that contrariety is a fact, and that (2) this fact can only be elucidated by explaining the possibility and reality of contrariety in every field of the real[. p. 43]

Ik herken daar echter nog geen oplossing van tegenstrijdigheden met vervolgens ook de praktische mogelijkheid van eenduidige ordening (zoals m.i. vergaand met Metapatroon lukt). Het streven is naar een methode met

a universal applicability to all that in any fashion **is**.[p. 44]

Ik beweer zeker niet dat Metapatroon voor modellering van samenhangende betekenissenvariëteit het optimale instrument is. Maar iets beters ken ik nog niet.

61.6

In **Parmenides**, één van zijn dialogen, oppert Plato een achttal samenhangende hypothesen. W.F. Lynch bespreekt ze in **An Approach to the Metaphysics of Plato through the Parmenides** (Georgetown University Press, 1959). Op dat commentaar van Lynch geef ik op mijn beurt commentaar met subjectief situationisme en [Metapatroon](#) (Engels: Metapattern) als referentiekader. Alle citaten in deze aantekening zijn overgenomen uit genoemd boek van Lynch.

Een object – kan ook een subject zijn – kent als éénheid een zgn nul-identiteit. Die veronderstelling doe ik om situationele eigenschappen- resp. gedragsverbijzonderingen van een object van logisch houdbare samenhang te voorzien; zie **Metapattern: context and time in information models** (Addison-Wesley, 2001). De nul-identiteit van een object is gedragloos aangenomen. Het blijkt dat nul-identiteit frappant strookt met wat Lynch beschrijft als Plato's **eerste hypothese**:

[A] **one** [...] is, in the first place, a pure indivisible without parts, without any structural division[. ... A]I] predication is impossible for it. [...] I]t is rigorously a self-identity[. pp. 49-50]

Wat noodzakelijke irrationaliteit van veronderstellingen) betreft, nul-identiteit is dat éénheidsdeel dat feitelijk géén deel is. Het is opzettelijk van een andere orde verondersteld ter verbinding van 'normale' delen. Als normaal geldt bepaald gedrag,

met steeds een bepaalde situatie mede ter gedragsbepaling. Zonder gedrag is nul-identiteit vervolgens uiteraard ook predicaatloos.

De verschuiving van begripsmatig primaat van object naar gedrag, zie daarvoor ook o.a. het opstel [The ontological atom of behavior: toward a logic for information modeling beyond the classics](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2002-5, Universiteit van Amsterdam, 2002), vind ik nog weer geschikter dan Plato's hypothesen ter bestrijding van, aldus Lynch,

an over-simple understanding of the principle of contradiction.[p. 52]

Sterker nog, gelet op situationele verbijzondering is er géén sprake van zo'n beginsel, althans niet van tegenstrijdigheid. Daarvoor komt het beginsel van reële gedragsverschillen in de plaats. Waartegen Plato zich volgens Lynch verzet, is

simplification [amounting to] an absolute dichotomy between being and non-being - if a thing is, it can in no sense not be; if it is one of the contraries, it can in no sense be the other.[p. 52]

Onder de noemer van gedrag is dat – dus – een schijnprobleem. Want één en hetzelfde object kan wel degelijk tegenstrijdige, beter en algemener gezegd, onderling verschillende, gedragingen vertonen. Dat is – mede – afhankelijk van de situatie. Bijvoorbeeld het zgn complementariteitsbeginsel van N. Bohr komt daarop neer; zie dáárover verder mijn opstel [Metapattern for complementarity modeling](#) (2014).

Volgens Lynch betreft de eerste hypothese van Plato in **Parmenides**

a principle of absolute unity[. p. 53]

Uitgaande van een gedragsdeel zie ik dat echter relatief. Volgens zgn stelsellogica kan zo'n deel immers wisselen van – verwijzing naar – nul-identiteit. Wèl verschaft nul-identiteit

a principle of oneness[. p. 57, i.e.,] a denial of any possible predication for the **oneness** [. ...]it cannot even be said to **be** [. p. 79]

Ik beschouw – de veronderstelling van – nul-identiteit daarom als kunstgreep, pragmatisch. De behoefte eraan vervalt, zodra er van de éénheid in kwestie géén situationele gedragsdelen zijn.

Lynch stelt dat volgens Plato's **tweede hypothese** in Parmenides

oneness now emerges, no longer as a pure indivisible, but as a whole of parts[. i.e., a] **one** also contains a multiplicity[. p. 97]

Vooralsnog (be)vestigt Plato daarmee volgens Lynch slechts de mogelijkheid van

the **co-presence** of contraries in a **one** [. p. 99]

Vooruitlopend op de verdere hypothesen verkondigt Lynch, dat

it will finally be by a more subtle application of the doctrine of "participation" [...], and by its application to the internal structure of all unities [...] that Plato will resolve many of the antinomies at the heart of being, principal among them which are the co-existing phenomena of oneness and manyness.[p. 101]

Ik beschouw de gedragsdelen van een object niet zozeer als onderlinge deelnemers, althans niet aan dezelfde gedraging. Ten principale zijn object en situatie daarvan c.q. –aan wederzijds deelnemer, vandaar samenloop, resulterend in bijbehorend uniek gedragsdeel. Het is gebruikelijk om dat als objectdeel te duiden, maar het is

dus evenzogoed situatiedeel. Voorzover ik kan nagaan, ontbreekt die (multi)situationele oriëntatie bij Plato. Of het moet zijn dat hij daarvoor ònbegrensdeheid opvoert:

[T]he constituting elements of a **one** are the limit and unlimited; this is a fundamental contrariety rooted in all being and is the source for the ascription of all other contraries to any unity.[p. 99] Plato [...] **would** say generally that there is a dual principle in the structure of all being.[p. 111]

Ook Lynch komt met een verzuchting:

What precisely [Plato] can mean by this unlimited principle is another and even more difficult question.[p. 111]

Hoe dan ook, hypothesen één en twee verschaffen

[the] first description of the structure of a **one**, and everything in the hypotheses that follow is but viewed as a consequence of this general structure. The basic truths to be remembered are: any unity is a whole and a set of parts; this may be further refined into a structure of limit-unlimited; the sum of the parts, the many, is the **one**; there is a sense, therefore, in which this sum is both the **one** and not the **one**.[p. 113]

Ik zou zeggen dat begrensdheid-als-object verkeert in onbegrensdeheid die zich als situationele variëteit manifesteert. De verzameling situationele objectgedragingen is inderdaad wat anders dan nul-identiteit, te weten wat zulke 'elementen' van samenhang voorziet.

Plato's **derde hypothese** in Parmenides is volgens Lynch gewijd aan de samenhang tussen de delen van een geheel:

How can they be **articulated** into a structural unit?[p. 154 W]hen there is real multiplicity within [a **one**], [...] our task is to discover how, despite this, they really remain one.[p. 156]

Een dergelijke vraag heb ik beantwoord met – de veronderstelling van – nul-identiteit van een zgn éénheid. Klopt,

[t]he principle of unity in any fact is not the elements of that fact.[p. 156]

Uit Lynchs beschrijving maak ik – alsmaar vooringenomen met Metapatroon? – op, dat Plato toepast wat ik als recursiviteit herken. In elk geval is ook dat kenmerkend voor Metapatroon. Maar Plato lijkt het te zoeken in eventueel alsmaar verdere verdeling, dus strikt hiërarchisch. Met Metapatroon is het steeds samenloop van object met situatie: netwerk van interdependenties, zie o.a. [Ontology for interdependency: steps to an ecology of information management](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2007-05, Universiteit van Amsterdam University, 2007). De resulterende gedragsverbijzondering kan op haar beurt dienen als nader object resp. situatie voor verdere verbijzondering, enzovoort. Als goedverbijzonderd geldt een model zonder overlappingsen van aangebrachte verschillen; tegenstrijdigheden zijn òpgelost, zie o.a. [Metapatroon als logica van goedverbijzonderde informatiemodellen](#) (2013). De bovengrens van een model à la Metapatroon, de zgn horizon, moet echter enkelvoudig verondersteld zijn. Ook Plato stelt dat voor

all these units and specificities to be discovered in being, there is only one source for all of them and that source is the all-embracing **one**, or principle of unity.[p. 157]

Als methodische grenswaarde heb ik reeds daarvoor zowel object- als situatiekarakter gedefinieerd. Daarmee is samenloop van object en situatie als

beginsel gevestigd. Dat laat zich methodisch onbeperkt toepassen. Zonder het samenloopbeginsel en met strikt hiërarchische ontleding moet er op andere wijze worden voorzien in

a certain jointing, but this is the gift of the **one**, and the **whole** process of making the parts definite and related must be considered as vertical, as proceeding from the formal causality of the **one**. [p. 158]

Ja en nee. Met Metapatroon, nogmaals, geldt de horizon als zowel nul-object als nul-situatie; de horizon is als zodanig zelfs volkomen gedragloos (waarmee zijn nul-identiteit eigenlijk een dubbelnul-identiteit vormt). Voor een model geldt de horizon als

the all-embracing **one** as alone determining all the predicates contained within it. [p. 162]

De enkelvoudige ontleding, zeg maar louter objectmatig, levert echter geen algemeen structuurbeginsel dat krachtig genoeg is om tegenstrijdigheden e.d. op te lossen, reële verschillen eenduidig volgens evenzo passende samenhang te ordenen, enzovoort. Zelf verwonder ik me er nog steeds over, hoever daarvoor toevoeging van slechts één factor reikt (en méér factoren lijken overbodig): recursiviteit van samenloop van object en situatie.

Mijn opvatting dat informatiemodellering op z'n minst toegepaste filosofie is, zie ik door Lynch graag bevestigd. Een informatiekundig ontwerper is altijd metafysicus, en

[t]he sophisticated metaphysician accepts the notion for his own purposes, giving precision to it and resolving the philosophical difficulties that the primitive historical theory creates. [p. 168]

Vooruit, Platos's **vierde hypothese** in **Parmenides** betreft volgens Lynch

the nature of the infinite or unlimited or indeterminate element in any **one**. [p. 167]

Dankzij de derde hypothese kan de tweede hypothese worden toegespitst:

It is only by the constant determining and limiting function of a **one** that infinite divisibility is prevented in the order of actuality. [p. 168]

Tja, als er géén object is om met een situatie samen te lopen, houdt het gedragsmatig op. Vooral de situationele variëteit

fulfills the function of indeterminacy in all being[, p. 168]

... zij het deels (!) feitelijk het tegendeel. (Want) weliswaar is het meervoud van situaties onbepaald, maar per situatie geldt gedrag juist als eenduidig bepaald. Door de hiërarchie als te beperkt resp. beperkend structuurbeginsel ziet Plato zich kennelijk genoodzaakt om onbepaaldheid te handhaven als een tegenstrijdigheidspool (ipv een oplossing te vinden via een rijker, dwz gedifferentieerder, axiomatisch stelsel dat daardoor juist compactere, consistentere enz. resultaten toestaat).

Voor alle duidelijkheid merk ik op, dat ik hier niet zozeer nòg maar weer een commentaar op Plato's **Parmenides** probeer te leveren, maar daarin èn in Lynchs begeleidende commentaar erop veeleer dankbaar een aanleiding zie om nogmaals een poging te wagen om subjectief situationisme resp. Metapatroon te becommentariëren. Dat helpt mijn eigen begrip, en wie weet heeft ooit iemand anders er ook iets aan. Ik pretendeer allerm minst met enig gezag een steekhoudende

interpretatie van **Parmenides** te geven; daarvoor ontgaat mij te veel. Zo richt ik me vooral maar naar Lynch, die beweert dat

[t]he first concern of Plato[, ...] so far as particulars go, [...] was with their reality and their unity under any and all circumstances[. p. 173]

Die bedoeling kan ik wèl prima volgen. Maar dan verdwaal ik gauw, omdat ik nergens expliciete waardering enz. herken van veranderlijke omstandigheden, zeg dus ook maar situaties. Plato probeert dus met – een stelsel van – andere begrippen variëteit te duiden. Welke dat in het algemeen ... precies zijn, vermoed ik slechts vaag. Dat lijkt mij overigens géén belemmering, omdat ik een werkzamer stelsel meen te propageren. Ivm de vierde hypothese geeft Lynch o.a. de volgende toelichting op Plato's structuurbeginsel:

As a mathematician would look at it – and Plato was primarily a mathematician [...] – a relation as such between correlatives involves an equality of importance between the correlatives, and this would hold for all the elements that are involved in the unity of any entity [...] (for a unity can be looked upon as a system of relations).[pp. 173-174]

Dat riekt toch naar essentialisme c.q. ideeënleer, met dat veronderstelde betrekkingensysteem wel degelijk als eigenschap/gedrag – op het niveau – van de éénheid in kwestie. Maar dat is ... strijdig met de eerste hypothese. Of begrijp ik Plato's hypothesenstelsel nog steeds niet? Hoe dan ook blijven met nul-identiteit zulke moeilijkheden vermeden. En methodisch ontbreekt de suggestie van wetmatigheid voor het betrekkingensysteem – voor de delen – van een geheel. Omdat ik dáárin geen gat zag, probeerde ik dat daarom maar eens buitenom, dus volgens samenloop van object met situatie. Mijn oorspronkelijke uitwerking staat in [Multicontextueel paradigma voor objectgerichtheid: naar de vijfde objectvorm voor flexibiliteit van informatievoorziening](#) (1991). Sindsdien is dat structuurbeginsel òngewijzigd gebleven, maar nader gedocumenteerd als formele modelleermethode; zie o.a. **Metapattern: context and time in information models** (Addison-Wesley, 2001). De schematechniek is later deels gewijzigd; zie [Metapattern, development of notation](#). Tevens zijn grondslagen formeel uitgebreid tot enneadische semiotiek; voor oorspronkelijke beschrijving, zie [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#) (Information Dynamics, 2002). Oh ja, ik vind mijn opzet zeker ook wiskundig, maar anders.

Indien een object (lees ook: subject) zich in een situatie als x gedraagt, doet het object in kwestie het op die manier in geen enkele andere situatie. Zou dat wèl zo zijn, dan betreft het immers bij nader inzien dezelfde situatie. Ofwel, wat gedragsmatig positief geldt voor een bepaalde situatie, doet dat negatief voor overige situaties. Volgens Lynch is Plato's **vijfde hypothese in Parmenides** negatief:

We are talking of the **one** we have laboriously built up[, ...] about which we now begin to say many negative things.[p. 186]

Voor effectieve samenloop moeten we het deelnemende object niet verwarren met de deelnemende situatie. Zou Plato een vermoeden in die richting hebben? Lynch rapporteert:

Actually, what we have just seen is the first serious attempt to describe a non-being that is relational[. ... W]e are here faced with a milestone in the history of Greek

philosophy. It is not too much to say that the formation of this concept of non-being created a new ontology and logic[. p. 189]

Ik begrijp er eigenlijk ... niets van. In absolute zin heb ik geen benul – het woord zegt het toch al? – van niet-zijnde. Haha, is be-nul de enig mogelijke kennis van niet-zijnde? Daarentegen zegt het mij in relatieve zin juist véél, steeds als verbijzondering volgens recursieve samenloop van object (lees ook: in dät verband niet-situatie) en situatie (lees ook: in dät verband niet-object).

Met niets kunnen we ... niets. Ik zal het wel weer niet begrijpen, maar dat komt op mij over als de strekking van Plato's **zesde hypothese** in **Parmenides**. Een open deur, zou ik zeggen. Wat bedoelt Plato ermee? Waarschuwt hij tegen vruchteloze gedachten, tegen gewauwel?

Is Plato's **zevende hypothese** eveneens een oproep tot zindelijk denken enz.? Waarschuwt hij tegen rommelige oordelen als gevolg van veronachtzaming, tegen
the unexamined way of thought[? pp. 212-213]

We moeten erop letten, dat

the fundamental factor in any entity is an absolute indivisible – to which we can ascribe neither parts nor extremes, nor inner differentiation[. p. 211]

Nogmaals, nul-identiteit, wat mij betreft, ter verbinding van

the multiplicity and mutability of phenomena.[p. 213]

Ik heb de indruk dat Plato met de zevende hypothese nog maar eens wijst op het belang van de eerste hypothese. Wie weliswaar de overige hypothesen volgt, maar juist de eerste niet, merkt prompt dat

all differentiation within any one entity successively vanishes; finally you are left with a completely undifferentiated reality[. p. 215]

Als uitkomst lijkt mij een beeld van louter verschillen waarschijnlijker, dus zònder enige samenhang. Hoe dan ook, waar we samenhangloos blijven hangen, is

midway between knowledge and ignorance[. p. 216]

wat ik overigens nog véél te optimistisch geschat acht. Lynch verklaart, dat

[t]he[re] will appear to be discrete unities over against each other, but in the next glance of the eye, because of the absence of the one and of the specificity it would by its presence create, they will appear to be running into each other and thus be a sort of confusing continuum of all the elements in any one thing.
[...] If, on the other hand, we had chosen the Platonic logic, it would have been dealing with a world of **ones** that are thoroughly unified **and** thoroughly articulated.[p. 221]

Hoe ik op Plato's manier stelselmatig consistente modellen zou moeten opstellen, heb ik dus niet begrepen. Met Metapatroon lukt het prima.

De **achtste hypothese** lijkt – mij – de radicale versie van de zevende. Plato schetst wat er mis gaat

[by] go[ing] to the limit of denial[. ...]If a **one** really exists in no way, [...] the members or parts [...] in an entity will themselves in no way exist.[p. 232]

Oeps.

Na voltooiing van zijn begeleidend commentaar op Plato's hypothesen in **Parmenides** besluit Lynch zijn boek met enkele algemenere opmerkingen. Hij wijst op

participation as the key word and the key idea that opens many doors and solves many problems for Plato.[p. 235]

Die kritieke betekenis verdient m.i. samenloop als, en graag neem ik Lynchs aanbeveling over voor Metapatroon,

the recurring theme in our universal logic[. ...] Its fundamental function is to describe the relationship between the elements of any **one-many** organism and to resolve the problems created by this basic contrariety lying at the heart of all being.[p. 235]

Op nul-identiteit als kunstgreep vind ik de volgende opmerking van Lynch van toepassing:

since the human intelligence is of necessity a dividing and a multiplying faculty, it can describe the multiple **elements** or parts [...], but it would be impossible for it to do anything but state the existence of a **one**, a unifying indivisible principle of which the multiple elements are but parts.[pp. 237-238]

Plato laat het volgens mij echter een raadsel, hoe die verdeling is gestructureerd. Op die vraag geeft samenloop, ook nog eens recursief toepasbaar, wèl een consistent antwoord, ook nog eens praktisch bruikbaar met Metapatroon (voor wie de moeite neemt om die methode te leren, inclusief subjectief situationisme met enneadische semiotiek als grondslag).

Samenloop betreft object en situatie, met resulterend situationeel objectgedrag – dus – ergens in hun midden. Ik heb al gesteld dat niet-zijnde volgens Plato positief kan worden opgevat met relevante situatie als het àndere van object. Volgens die begrippen maak ik voor mij pas ... begrijpelijk wat Lynch opmerkt:

Participation is a concept that succeeds in locating a world midway between being and non-being. And every metaphysics must locate such a region if it is to have any success in resolving [...] the phenomenon of unity in any complex being[. p. 240]

Dankzij W.F. Lynch meen ik Plato's **Parmenides** niet slechts hier en daar een beetje te begrijpen, maar zelfs te herkennen wat Plato er alles bijelkaar axiomatisch mee probeert te bieden, en beveel ik daardoor Metapatroon nòg sterker aan voor modelleeropgaven voor 'ons' informatieverkeer.

61.7

Van W.F. Lynch meen ik uit zijn boek **Approach to the Metaphysics of Plato through the Parmenides** (Georgetown University Press, 1959) veel over Plato's – bedoeling met diens – dialoog **Parmenides** te hebben opgestoken. Maar wat vind ik vervolgens van dat dialoog zèlf? Ik lees ditmaal de engelse vertaling door B. Jowett (in: **Plato**, deel 7 in de reeks Great Books of the Western World, Encyclopaedia Britannica, herdruk 1990).

Het verhaal wordt verteld uit de vierde hand. Want 4. Plato laat het òns vertellen door 3. Cephalus die het gehoord heeft van 2. Antiphon die het gehoord heeft van 1. Pythodorus. Naar verluidt is laatstgenoemde er zèlf bij, als Socrates, "then a very young man,"[127] een discussie aangaat met Zeno "[who] was nearly 40 years of age." Aanwezig is verder o.a. ook Parmenides, "about 65 years old." [127] Allereerst doet Socrates bij Zeno navraag naar diens "first thesis of the first argument."

What is your meaning, Zeno? Do you maintain that if being is many, it must be both like and unlike, and that this is impossible, for neither can the like be unlike, nor the unlike like – is that your position?[127]

Dat beaamt Zeno. Ik kan dat echter zo snel niet volgen. Of überhaupt niet? Ik vermoed dat “being” voor Zeno principieel als één(heid) geldt, dus allereerst onverdeeld ... ge(d)acht is. Als één(heid) is alles hetzelfde, nietwaar? Hmm, het lijkt mij dat er met “like” onlosmakelijk een vergelijking samenhangt. Nota bene, vergelijking kan slechts zinvol van verschillende, vooruit maar even, dingen. Een ding louter met zichzelf vergelijken vind ik dus géén ... vergelijking. Wat ruwer gezegd: onzin. Nogmaals, voorwaarde voor vergelijking zijn nu eenmaal verschillende dingen. Principiële erkenning van dat verschil moet van begin tot eind van de vergelijking stand houden, te weten dat het daarbij om méér dan één ding gaat; wat hooguit gelijk kan worden verklaard, blijft beperkt tot waarden van eigenschappen. En dat ... verschilt dan weer met de bedoeling van de vergelijking. Zo beschouwd gebruikt Zeno een valse associatie – die m.i. luidt dat zijn-als-éénheid gelijk is aan gelijkheid – voor zijn suggestie van tegenstrijdigheid. Terwijl ik worstel met dat klassieke referentiekader, wil Socrates zeker weten of hij begrijpt wat Zeno ontkent. Hij zegt:

And if the unlike cannot be like, or the like unlike, then according to you, being could not be many; for this would involve an impossibility. In all that you say have you any other purpose except to disprove the being of the many?[127]

Opnieuw stemt Zeno in met hoe Socrates zijn bedoeling schetst. Als opvatting van Zeno kan daarvan worden afgeleid, dat zijn slechts enkelvoudig is. Er staat overigens “the being of the many.” Gelet op de eraan voorafgaande vraag van Socrates zou ik eerder verwachten dat hij dat als the many of the being had uitgedrukt. Zou de oorspronkelijk griekse tekst daarover uitsluitsel geven? Ik heb er een andere engelse vertaling bijgehaald, die van F.M. Cornford (in: **Plato, The Collected Dialogues including the Letters**, samenstellers E. Hamilton en H. Cairns, Bollingen Series LXXI, Princeton University Press, herdruk 1980). Waar Jowett “being” vertaalt, komt Cornford met “things.” Over vergelijking gesproken ... Om verdere verwarring te vermijden, houd ik het in elk geval voorlopig maar op Jowetts versie.

Ik meen Plato's gevoel voor humor – en soms nogal venijnige spot – te herkennen in de manier waarop Socrates Zeno's bevestiging van éénheidsopvatting met zoveel woorden tegenspreekt. Socrates wijst Zeno er vragenderwijs fijntjes op, dat

each division of your treatise intended to furnish a separate proof of this, there being in all as many proofs of the not-being of the many as you have composed arguments?[127]

Ofwel, kom op, Zeno! Als er iemand is die aan meervoud resp. veel doet, ben jij het! Vervolgens wendt Socrates zich tot Parmenides met zoiets als een verwijt. Zeno zou Parmenides slaafs volgen, zij het dat

he puts what you say in another way, and would fain make believe that he is telling us something new.[128]

Jij beweert immers allang, zegt Socrates tegen Parmenides, dat

The All is one[. 128]

En wat doet Zeno nu? Socrates vervolgt:

[H]e [...] says There is no many[. ...] You affirm unity, he denies plurality. And so you deceive the world into believing that you are saying different things when you are really saying much the same. This is a strain of art beyond the reach of most of us.[128]

Mijn indruk is, dat Socrates het òneens is met de stelling van volgehouden éénheid resp. ontkend veelvoud. En Socrates vertegenwoordigt m.i. Plato's opvatting, dwz van de feitelijke schrijver van het zgn dialoog in kwestie. Dat doet me denken aan de encenering door Plato. De overige dialogen beginnen niet zo omslachtig. Waarom kiest Plato voor een afwijkende aanzet? Dat is geheid opzet. Wil hij geloofwaardigheid schragen? Dat lijkt mij niet. Dan had hij juist meteen met Socrates moeten beginnen, zoals hij overal elders doet. Door er een relaas uit de zoveelste hand van te maken zou hij de lezer weleens van meet af aan in ervaring van veelvoud hebben willen betrekken. Want ipv één en hetzelfde verhaal is er 'sprake' van overlevering, dus met steeds een àndere verteller resulterend in bijbehorend ànder verhaal. Op zijn beurt vertelt Plato wat pas versie-nummer-zoveel is. Daar komt voor mij als lezer – dus – nog eens bij dat wat als griekse dialoogtekst geldt, een zoveelste kopie is, terwijl de vertaling die ik lees eveneens een verhaalslag 'betekent.' Die versies kùnnen vergeleken worden, omdàt ze niet ònveranderlijk één verhaal betreffen.

Het is niet Parmenides, maar Zeno die Socrates antwoord geeft:

[T]hese writings of mine [a]re meant to protect the arguments of Parmenides [for] the affirmation of the one. [...] The] hypothesis of the being of many [...] appears to be still more ridiculous than the hypothesis of the being of one.[128]

Zeno lijkt te suggereren dat er redelijke argumenten bestaan voor zowel zijn-is-één als zijn-is-veel. Die mogelijkheden sluiten elkaar echter uit, zo meent Zeno, daarvoor kennelijk de opvatting Parmenides volgend. Wat telt, zijn dan de minst slechte argumenten en volgens Zeno pleiten die vóór zijn-is-één, klaar.

Hoe Socrates volgens zgn ideeënleer aanvankelijk pleit voor de àndere opvatting interpreteer ik als een naïeve typenleer. Een idee-exemplaar associeer ik dan met een bepaald gedragstype (lees ook: soort eigenschap). Twee van zulke ideeën annex typen kùnnen aan elkaar tegengesteld zijn. Socrates veronderstelt daarvoor vooralsnog "likeness" en "unlikeness." Ik kan niet beoordelen of hij daarmee slechts inhaakt op Zeno's voorstelling, of dat in het toenmalige grieks-wijsgerig denken die categorieën primair voor – problematisering van – 'zijn' gelden. Als dit laatste het geval is, gaat dat denken volgens mij dus – al – mank (en kan ik het niet meer volgen). Op het gevaar af een richting in te slaan die afwijkt van waarnaar Socrates op weg probeert te gaan, houd ik het, zoals gezegd, voor idee op willekeurig gedragstype. Waar Socrates "likeness" en "unlikeness" stelt, heb ik dat onderstaand met algemene strekking vervangen door x en niet-x:

But tell me, Zeno, do you not further think that there is an idea of [x] in itself, and another idea of [not-x], which is the opposite of [x], and that in these two, you and I and all other things to which we apply the term many, participate – things which participate in [x] become in that degree and manner [x]; and so far as they participate in [not-x] become in that degree [not-x], or both [x] and [not-x] in the degree in which they participate in both? And may not all things partake of both opposites, and be both [x] and [not-x], by reason of this participation? – Where is the wonder?[128-129]

Voordat ik Socrates verder aan het woord laat, verwijs ik graag naar mijn oplossing van eventuele tegenstrijdigheid. Veronderstel iets met gedrag. Dat gedrag verschilt

van situatie tot situatie (waarbij òmgekeerd wat telt als verschillende situaties strookt met de verschillende gedragingen van het iets in kwestie; zo'n cirkelredenering is typisch voor een axiomatisch stelsel). Per situationele gedragsverbijzondering is tegenstrijdigheid aldus op voorhand uitgesloten. Zie verder: subjectief situationisme. Socrates verduidelijkt dat, en ik gebruik mijn vervangende begrip, gedragstypen niet op elkaar van toepassing zijn. Dus, om van x als nota bene gedragstype te beweren dat het tevens van gedragstype niet-x is, is onzin.

Vervolgens oppert Socrates relativering (die feitelijk al neerkomt op zoiets als subjectief situationisme). Het is maar, wat iemand wil verduidelijken. Soms krijgt iets daarvoor als veelheid nadruk, dan weer als éénheid:

In [all] instances he proves his case. [... H]e shows the co-existence of the one and many, but he does not show that the many are one or the one many[. 129]

Ik merk op dat het m.i. geen kwestie is van bewijs, maar van veronderstelling. De mijne luidt dat het ene iets een veelheid van gedragingen kan vertonen. Dat is ànders dan wat Socrates schetst. Zijn voorbeeld van éénheid beschouw ik als één van vele gedragingen. Daarop geldt inderdaad "co-existence." Wat dan echter ontbreekt, is wat die gedragingen laat samenhangen. Dat noem ik één(heid). Naar zijn pure verbindingskarakter moet die één(heid) juist volstrekt gedragloos verondersteld zijn. Vandaar dat ik dat tot zgn nul-identiteit beperk. Aldus vind ik in tegenstelling tot Socrates wèl dat "the many are one or the one many," maar daarvoor benut ik aangepaste betekenissen van één en veel.

Voor Socrates gaat het met

like, unlike, one, many, [...] and similar ideas [129]

om

simple notions[. 129]

Je hebt gelijk, Zeno, zo voegt Socrates met zoveel woorden toe, dat

to abstract simple notions [with subsequent] admixture and separation in themselves [129]

onherroepelijk tot tegenstrijdigheden leidt. Zoals ik één(heid) opvat, is het dus géén simpel begrip resp. idee à la Socrates. Zeno, zo gaat Socrates verder, waarbij ik idee weer vervang door gedragstype, je moet de – orde van de – gedragstypen echter niet verwarren met hoe dingen zich feitelijk gedragen:

[T]he ideas themselves which are apprehended by reason [stand apart from] the [...] puzzle and entanglement which you have shown to exist in visible objects.[129-130]

Met die verwarring valt het dus alleszins mee, mits objectgedragingen naar relevante situaties worden verbijzonderd. Feitelijk vormt steeds een bepaalde situatie het gedragstype in kwestie; zie ook onder context-is-type in mijn boek **Metapattern: context and time in information models** (Addison-Wesley, 2001), waarin ook het idee van nul-identiteit uitgewerkt is.

Parmenides vindt nu het ogenblik gekomen om zich in het gesprek te mengen.

Allereerst wil hij van Socrates weten,

[i]s this your own distinction between ideas in themselves and the things which partake in them?[130]

Socrates bevestigt, ja,

I think that there are such ideas[. 130]

Vervolgens probeert Parmenides te weten te komen wat Socrates allemaal rekent tot ideeën, of juist niet. Socrates geeft toe vaak in dubio te verkeren. Van nog weer verdere ‘gevallen’ die Parmenides vermeldt, meent Socrates zelfs beslist dat er wat hem betreft géén idee aan te grondslag ligt:

[T]hings like these are such as they appear to us, and I am afraid that there would be an absurdity in assuming any idea of them[. 130]

Hoewel, zo bekend Socrates prompt,

I sometimes get disturbed, and begin to think that there is nothing without an idea; but then again, when I have taken up this position, I run away, because I am afraid that I may fall into a bottomless pit of nonsense, and perish[. 130]

De werkwijze van Parmenides komt op mij over als ... socratisch. Ditmaal is het Socrates nog, die op die manier op inconsistente begrippen c.q. redeneringen gewezen gaat worden. Parmenides is het eerdere verwijt natuurlijk niet vergeten:

[Y]ou are still young; the time will come [...] when philosophy will have a firmer grasp of you[. 130]

Om het gesprek opbouwend te vervolgen lijkt Parmenides graag bereid om in het midden te laten wat Socrates precies wel of niet tot ideeën rekent. Maar vindt Socrates dan wèl, vraagt Parmenides hem,

that there are certain ideas of which all other things partake, and from which they derive their names [..., i.e.,] each individual partakes either of the whole of the idea or else of a part of the idea?[130]

Socrates bevestigt, dat

there [cannot] be any other mode of participation[. 131]

Maar hoe zit dan met gedeeltelijke – ik noem het maar even – invloed van een idee? Een idee dat niet gehéél van toepassing is, laat zich kennen verdelen. Ik verkeer in onzekerheid, of Parmenides dit bedoelt. Maar ik kan niets anders verzinnen om de volgende vraag van hem aan Socrates voor mij enigszins begrijpelijk te krijgen:

Then do you think that the whole idea is one, and yet, being one, is in each one of the many?[131]

Of is het tòch anders? Kan het zijn dat het oud-griekse idee is, dat er een ... idee is, vervolgens een concrete eigenschap volgens dat idee, waarna die eigenschap verdeeld over allerlei individuen voorkomt? Daarmee strookt de volgende opmerking van Parmenides. Hij werpt Socrates tegen, dat het ene idee niet als éénheid in elk van vele deelnemers eraan kan verschijnen,

[b]ecause one and the same thing will exist as a whole at the same time in many separate individuals, and will therefore be in a state of separation from itself.[131]

Ik kan het domweg niet volgen ... Ik herken dat Socrates het bezwaar van Parmenides – wat dat ook is – probeert weg te nemen door het idee van ... idee te wijzigen. Zo van, als een idee nu eens een continuüm biedt. Dat omvat verschillen, nagenoeg verschilleloos. Parmenides trapt er niet in. Want zegt hij,

[t]hen [...] the ideas themselves will be divisible, and things which participate in them will have a part of them only and not the whole idea existing in each of them[. 131]

Dat leidt tot de tegenstrijdigheid dat

the one idea is really divisible and yet remains one[. 131]

Zo'n beetje het enige dat ik inmiddels wèl begrijp, is dat mijn aanname van gedeeltelijke idee-invloed kennelijk verkeerd was. Als een idee geldt voor een ding, is dat totaal. Althans, zo begrijp ik Socrates' reacties op enkele voorbeelden waarmee Parmenides komt. Nee, nog steeds mis! Socrates blijkt het eens met Parmenides' stelling, dat

things [...] are unable to participate in [ideas] either as parts or wholes[. 131]

Wat ik van de volgende kritiek van Parmenides op de aanvankelijke ideeënleer van Socrates begrijp, is dat de scheiding tussen enerzijds idee, anderzijds eraan deelnemende dingen niet valt vol te houden. Maar als idee en bijbehorende dingen samen worden beschouwd, leidt dat tot een omvattender idee ervoor

and so each idea instead of being one will be infinitely multiplied.[132]

Ook dit bezwaar probeert Socrates te omzeilen. En wat mij betreft zit hij daarmee op het goede spoor:

[M]ay not the ideas [...] be thoughts only, and have no proper existence excepts in our minds [...]?[132]

Parmenides verbindt dat idee met andere aannames van Socrates, die daardoor opgeeft. Socrates geeft uitdrukking aan de (tussen)stand van zijn opvatting:

In my opinion, the ideas are, at it were, patterns fixed in nature, and other things are like them, and resemblances of them – what is meant by the participation of other things in the ideas, is really assimilation tot hem.[132]

Maar ook dāt idee boort Parmenides de grond in. Van de daarvoor opgezette redenering begrijp ik echter alsmaar minder. Kennelijk mis ik vergaand het toegepaste referentiekader. Enigszins als troost dienen de inleidende opmerkingen van samenstellers Hamilton en Cairns:

The **Parmenides** presents a great difficulty to the reader. [...] The ordinary person will be hard put to it to discover any meaning at all. The argument runs on and on in words that appear to make sense and yet convey nothing tot he mind.[**Plato, The Collected Dialogues including the Letters**, Princeton University Press, herdruk 1980, p. 920).

En ik dacht nog wel Parmenides als dialoog aardig te begrijpen dankzij Lynch en zijn **Approach to the Metaphysics of Plato through the Parmenides**. Enfin, verder maar met de vertaling van **Parmenides** door Jowett.

Ik sluit overigens niet uit dat Plato opzettelijk onnavolgbare redeneringen aan Parmenides toeschrijft. Als dat zo is, ligt het ònbegrip in elk geval niet helemáál aan mij. Wellicht beleeft Plato er een duivels genoeg aan om Socrates ook eens nogal onbenullig, volkomen overdonderd e.d. voor te stellen. Bevoogdend merkt Parmenides tegenover Socrates op,

further, let me say that as yet you only understand a small part of the difficulty which is involved if you make of each thing a single idea, parting it off from other things.[133]

Parmenides wijst Socrates op de noodzaak van

sufficient previous training.[135]

Nadat Parmenides dergelijke voorbereidingen geschetst heeft, zegt Socrates:

I do not quite understand you[. 136]

Dan ben ik dus niet de enige. Na wat heen en weer stemt Parmenides ermee in om stapsgewijs het proces ter verwerving van kennis te doorlopen. Als dialogopartner kiest hij uit het aanwezige gezelschap

the youngest[.] He will not make difficulties and will be the most likely to say what he thinks; and his answers will give me time to breathe.[137]

Dat blijkt niet Socrates, maar – ene – Aristoteles (niet te verwarren met de latere filosoof). Waarom begin ik niet, zegt Parmenides, met

my own hypothesis of the one? And consider the consequences which follow on the supposition either of the being or of the not-being of one?[137]

If one is, [...] the one cannot be many[. ... But t]hen the one cannot have parts, and cannot be a whole[. ... For] if the one is to remain one, it will not be a whole, and will not have parts[. 137]

Vervolgens gaat Parmenides allerlei ideeën na. Telkens blijkt dat zo'n idee niet op één(heid) van toepassing kan zijn, omdat daarvoor enige verdeling voorwaarde vormt. Als zodanig van één(heid) bestaat al met al

no name, nor expression, nor perception, nor opinion, nor knowledge[. 142]

De kunstmatige uitdrukking die ik eraan geef, is nul-identiteit. Voorzover ik Parmenides begrijp, betreft zijn eerste hypothese één(heid) los van zijn (wat dat ook ... is). Voor zijn tweede hypothese overweegt hij het zijn van één(heid), als volgt:

If being is predicated of the one, [...] that which is one is both a whole and must have a part[. 142]

Wat Parmenides voorsnog als delen onderscheidt, zijn

one and being[. 142]

Ik zou dat eerder fasen dan delen noemen. Of ben ik het spoor alweer bijster? Ik kan me maar geen redelijke voorstelling maken bij de gebruikte woorden in dat verband. Parmenides stelt dat met dergelijke

parts of the one [...] – I mean being and the one – [...] either [...] impl[ies] the other[. 142]

Dat levert recursiviteit op, want

each of the parts also has in turn both one and being [...]; and the same principle goes on for ever, and every part whatever has always these two parts; for being always involves one, and one [always involves] being; so that the one is always disappearing and becoming two.[142]

Structureel komt dat vergaand op hetzelfde neer, zoals ik situationele gedragsverbijzondering van een object zie. Op haar beurt kan elke verbijzondering tweeledig dienen voor eventuele verdere verbijzonderingen, te weten als – nader – object òf als – nadere – situatie, enzovoort. Dàt begrijp ik. Daarvoor heb ik [Metapatroon](#) als formele modelleermethode uitgevonden.

Alleen met één(heid) beperkt tot nul-identiteit is verenigbaar, dat

the parts are in the whole, and the one is in all of them[, ... for] the one will be contained by the one; and thus the one will be in itself.[145]

(Vooraf) met de aanname van nul-identiteit lossen de tegenstrijdigheden op waarmee Plato in **Parmenides** m.i. worstelt. Dat oordeel matig ik me aan voorzover

ik begrijp wat er staat, en dat blijkt bij onmiddellijke lezing, dwz zònder geduldige hulp van iemand als Lynch, inderdaad niet ... veel. Ik geloof dat ik met mijn gebrekkige analyse niet opschiet. Ik ben ruim aangeland op het punt waar ik het kritieke belang van – de kunstgreep van – de nul-identiteit kan benadrukken. Enfin, ik houd ermee op vèr voordat ik het einde van dat Plato-dialog heb bereikt, dus niet in de laatste plaats omdat ik met subjectief situationisme resp. Metapatroon wel degelijk naar een veel bruikbaar antwoord meen te kunnen verwijzen dan waarmee Plato komt op wat ik wèl begrepen meen te hebben als door-en-door relevante ontologische vraag.

61.8

Ik heb mijn pogingen gestaakt om het dialog **Parmenides**, dwz het verhaal in Plato's eigen woorden te doorgronden. Ik krijg mijn vingers niet achter het paradigma dat hij kennelijk van kritiek voorziet. Evenmin begrijp ik waar hij naartoe wil. Of ontgaat mij vooral hoe hij zijn doel probeert te bereiken?

Klopt, zoals iedereen worstel ook ik met paradigma's waarmee ik niet vertrouwd – geraakt – ben. Ik meen overigens wel enig benul te hebben van – mijn – belemmeringen. Voorzover ik kan nagaan, zoekt Plato naar duiding van – samenhang tussen – enkelvoud (het ene) en veelvoud (volgens delen van geheel). Wat hij daarvoor m.i. niet verdisconteert – hoewel ik her en der een intrigerende suggestie meen te herkennen – is wie-er-kent, dus iets/iemand ànders dan wat-zich-voor-kennis leent. Dat valt voor hem 'kennelijk' vergaand samen.

Daarentegen ga ik er van uit, maw zowat òmgekeerd, dat er tevens iemand is die kent. Behalve mijzelf zijn er talloze andere mensen enz. die – volgens mij – óók kennen. Voilà, daar toont zich veelvoud.

Maar het veelvoud aan kenners is natuurlijk iets ànders dan het veelvoud van wàt ze kennen. Nog steeds kan dat één kenobject zijn, maar per kenner – en die kan dan subject heten – door háár/hèm karakteristiek gekend. Dat laat zich verhelpen, nou ja, dat is dan mijn idee, door niet zozeer kennis van een subject als criterium te beschouwen, maar veeleer gedrag (met kennis als middel ervoor). Daardoor verschuift de primaire insteek. Voorop staat dan voortaan overigens niet de duiding van veelvoud, maar de aanname van verschil. Met verschillende gedragingen is een subject tevens qua kennis selectief. Voor een subject is dat de bron van – ervaring van – veelvoud in éénheid. Sterker nog, passend bij 'eigen' selectief gedrag veronderstelt een subject dergelijke gedragsverbijzondering bij het veelvoud van objecten.

Plato probeert 'het' volgens mij dus nog te doen zònder de expliciete factoren van object en situatie, door samenloop steeds resulterend in bepaald gedrag. Laat staan dat hij de variëteit van subjectieve gedragsbepaling veronderstelt. Althans, hij beseft die variëteit onvoldoende, terwijl hij intussen wèl, zeg maar, voelt dat de opgave ligt in verklaring van variëteit. Hij is echter niet in staat om buiten strikt objectivisme te denken (terwijl het voor mij kennelijk onmogelijk is me ernaar te voegen).

Wat ligt er objectivistisch bekeken voor de hand? Dat zijn zgn ideeën. Een idee is wat voor traditionele, op logisch atomisme gebaseerde, modelleermethoden geldt als type. Het enkelvoud zit 'm dan in het type, waarvan een veelvoud van exemplaren àfgeleid kunnen zijn. In **Parmenides** is dat aanvankelijk het naïeve standpunt van Socrates. En dat is het voor de meeste zgn informatiekundigen nog steeds. Over verklaring gesproken, daarom werken de digitale hulpmiddelen die ze 'ontwerpen' averechts zodra de reële variëteit niet langer past in het simplistische stramien van

zulke enkelvoudige typen (en dat gebeurt geheid).

In het vervolg van **Parmenides** is het volgens mij zoeken en zoeken naar begrippen waartussen dan betrekkingen gelegd kunnen worden die wijzen op veelheid volgens éénheid. Voor zover ik begrijp wat daar gebeurt, blijft éénheid echter het enige uitgangspunt. Het is vandaaruit zoeken naar bewijs van veelvoud. Eigenlijk volgt uit de eerste stelling aldaar dat zo'n bewijs op die manier zelfs onmogelijk is. Wat dat betreft vind ik het slot van de dialoog veelbetekenend. Daar luidt de conclusie met zoveel woorden dat er ... géén conclusie valt te trekken. Plato lijkt de handdoek in de ring te gooien, en geeft er ook blijk van. Of?

Ik heb de indruk dat Plato niet van paradigma wisselt. Hij durft veelheid als aanvullende aanname niet aan (of verschil, zoals we moeten doen mbt – het woord zegt het natuurlijk al – variëteit). Daarvoor houdt hij het slechts op éénheid, en dat blijft prutsen, vrijwel onmiddellijk onnavolgbaar, althans, mij lukt het niet.

Het commentaar van Lynch in **An Approach to the Metaphysics of Plato through the Parmenides** meen(de) ik echter wel redelijk te kunnen volgen. Over veelheid gesproken, dat roept de vraag op in hoeverre Lynch er ànder verhaal van maakte. Hoe dan ook, dat verhaal vind ik dus prima.

Helaas is het een praktisch onuitvoerbare suggestie om opdrachtgevers van digitale voorzieningen voor informatieverkeer **Parmenides** te laten lezen. Daar kunnen ze prompt geen touw aan vast knopen. Tja, kan je dan zeggen, dat weet u meteen hoe tegenstrijdig die voorzieningen opgezet zijn, indien daarvoor feitelijke dezelfde beperkende veronderstelling geldt.

De paradigmawissel van Plato's metafysica naar subjectief situationisme laat zich vergelijken met de zgn Copernicaanse wending. Die betreft een tweeslag. Het ene uitgangspunt met de aarde als absoluut draaipunt is vervangen door twee samenhangende uitgangspunten. Er geldt zowel dat de zon draaipunt is, althans, voor wat dan het zonnestelsel gaat heten, als dat de aarde draait om 'zijn' as. Dat maakt de plaats van een mens op aarde dubbel betrekkelijk. Vanaf strikt objectivisme komt de sprong neer op de aanname van zowel subject als gedifferentieerd subjectgedrag.

Nu ik deze Plato-studie staakte, kom ik graag spoedig toe aan reactie op jouw semiotische schetsen.

61.9

Ik stuurde je eerder al prompt een zeer beknopte reactie[, zie daarvoor aantekening 61.1.] op hoe jij uitdrukking gaf aan jouw "bevreemding[, die] voorlopig alleen maar wat is veranderd" nav mijn [aantekening 60.115](#). Hier probeer ik alweer gedegener speculatie. Speculatie? Ja, want samenhangende veronderstellingen (lees ook: paradigma) hebben kritieke betekenis: metainformatiekunde.

Stel je een kaart voor waarop voor een bepaald gebied alle wegen aangegeven staan waarover verplaatsing per fiets mogelijk is. Kortweg, een fietswegenkaart. Nota bene, zo'n kaart is niet hetzelfde als een bepaald (fiets)routeplan. Er valt een route uit te zetten door 'op' de kaart – weergaven van – een vertrek- en een aankomstpunt te kiezen. Het routeplan in kwestie telt dan – de weergave van – de achtereenvolgende, aaneengesloten weggedeelten van A náár B. (Ik laat in het midden dat tussen A en B stellig talloze routes mogelijk zijn.)

Enigszins vergelijkbaar verhoudt zich een afzonderlijk teken tot een model à la Metapatroon. Een model telt allerlei (knoop)punten. Er valt een teken te duiden door een bepaald knooppunt als signatuur te kiezen. De bijbehorende context bestaat uit

alle knooppunten, inclusief horizon, die in hun samenhang uitmonden in de signatuur in kwestie. En de bijbehorende intext omvat alle knooppunten die samenhangend waarvoor die ene signatuur op zijn beurt juist – mede – als naderste bron geldt. Zoals je met een andere keuze voor A en/of B op een kaart pertinent tot een ander routeplan komt, kies je met een ander knooppunt in een Metapatroon-model voor een ander teken. Met verandering van signatuur veranderen dus ook context en intext.

Maar hoe zit het dan met het complete model, of een willekeurig gedeelte ervan? Is dat dan geen teken? Ja en nee. Dat is géén teken mbt de correspondentie die voor het desbetreffende model verondersteld is. Altijd maar weer betrekkelijkheid ...

Volgens de enneade strookt context met situatie, en intext met gedrag. De signatuur tot situationele identiteit van wat/wie zich gedraagt (met daarachter als het ware verscholen de nul-identiteit van zo'n ob- c.q. subject).

Uiteraard kan ook een compleet model, of willekeurig gedeelte ervan, bijelkaar als signatuur opgevat zijn. Maar dan horen dáár dan weer con- en intext bij, enzovoort. Uiteindelijk moet er voor context een grens gelden. Dat is de horizon. Die wordt dus tevens als contextgrens voor elk teken volgens een Metapatroon-model aangenomen.

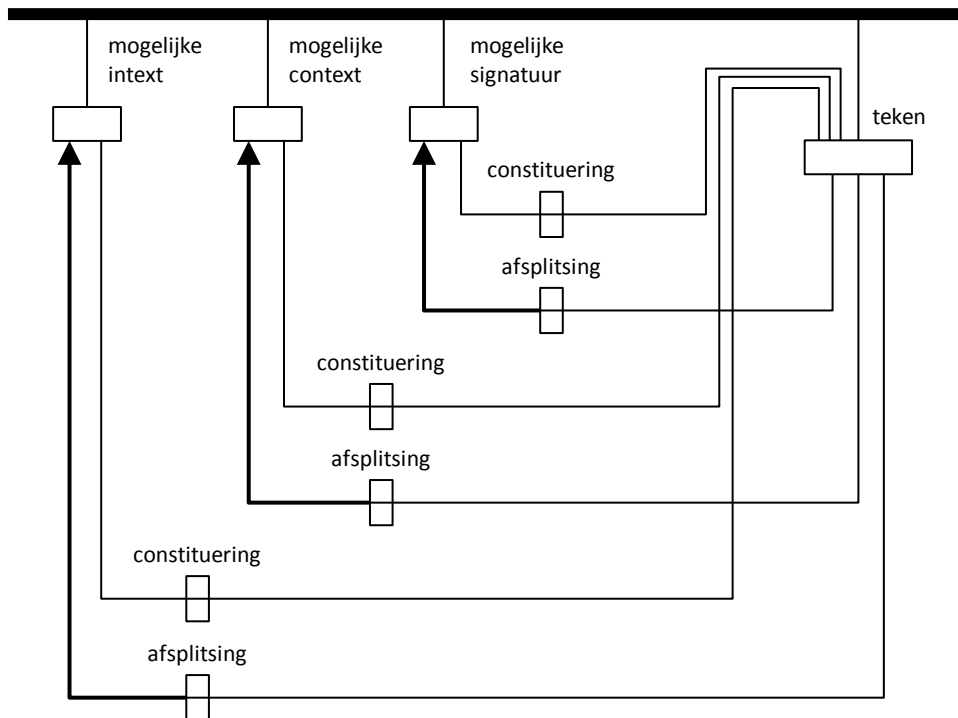
Met een Metapatroon-model als een soort kaart, kan je overdrachtelijk netzoveel aparte routes uitzetten, dwz verschillende tekens aanwijzen – nou ja, tekensorten – als er (knoop)punten uitgewerkt zijn. Voor de configuratie, dwz het aanwijzen van onderdelen, van een teken geldt m.i. een driedeling volgens signatuur, context en intext. Methodisch zijn dat – daarom – zgn metabegrippen. Ofwel, het werkt gauw verwarrend, indien de termen ervoor worden benut voor (knoop)punten in een, zeg maar, regulier Metapatroon-model. Dat bezwaar telt m.i. alweer minder voor hun overkoepelend begrip, te weten: teken. Waarom niet? Mijn indruk is dat een steekhoudende verklaring erop neerkomt – klopt, zoiets als bewijsvoering heb ik niet – dat een met teken aangeduid knooppunt wél direct aan de horizon moet 'hangen.' Onder de noemer van teken zijn de drie 'onderdelen' impliciet gehouden. Maar onmiddellijk onder de (model)horizon kan er voor het impliciete contextdeel niets anders tussen komen ...

Voor een model van tekendelen komen we volgens onherroepelijk in een cirkelredenering terecht, zoals uitgedrukt in bijgaande figuur.

(Want) je moet met teken beginnen. Vervolgens kan je een teken enkel- tot en met drievoudig verbijzonderen om te kunnen benutten als signatuur, context en/of intext.

Ik kan mij zulke splitsingen overigens niet voorstellen. Althans, indien de enneade ook maar enigszins hout snijdt, kan een subject onlosmakelijk samenhangende elementen nu eenmaal onmogelijk apart kennen. Maar vooruit, steeds drie van dergelijke verbijzonderingen vormen dan samen weer een vòlgend teken. En dat teken kan op zijn beurt ...

Ik zou zeggen, nog ervan afgezien dat rigoureuze ontleding als tussenstap enneadisch m.i. domweg niet klopt (en als zodanig tellen ze als elementen van de enneade), laat dat heen-en-weer mbt teken in een regulier model maar wèg. Nota bene, voor andere verbijzonderingen kunnen dergelijke cycli inclusief constituerende samenlopen van object en situatie daar juist noodzakelijk zijn voor een passende 'kaart' van reële variëteit. Maar daarbij gaat het ook niet om de schaarse methodische metabegrippen overeenkomstig de enneadische elementen (resp. dimensies annex momenten).

In jouw schetsen noem je, onder verwijzing naar de – engelstalige versie van de – enneade, “[c]ontext en intext als twee, middels signature verbonden, tekensystemen.” Mijn idee is dat hoogstens een compleet teken als systeem valt te duiden, te weten met signatuur, context en intext als elementen. Sterker nog, enneadisch gezien is ook een teken een deelsysteem, want als zodanig ònlosmakelijk samenhangend met de resp. deelsystemen onder de noemers van object (lees ook: feit) en interpretant (lees ook: cognitie).

Je hebt uiteraard gelijk als je meent dat context, en hetzelfde geldt voor intext, op zijn beurt als systeem kan worden geduid. Volgens een Metapatroon-model telt context, zeg maar, nadere elementen. Maar dat blijft allemaal tot context beperkt. Daarom betreft het m.i. géén tekensysteem. Een teken is immers méér dan context. En ook méér dan signatuur resp. intext. Een teken is alles bijelkaar volgens een karakteristieke configuratie.

Voorts stel je een vraag naar “verschillen tussen een situatie en een gebeurtenis.” Ook situatie is methodisch dus een metabegrip resp. –term. Dat lijkt mij bruikbaar voor een regulier model, mits voor een knooppunt direct onder de horizon. Tja, wat is het verschil met gebeurtenis? Als vuistregel voor modelleren stel ik vaak een algemeen(st) verondersteld verschijnsel. Oeps, maar wat is dat het verschil tussen verschijnsel en situatie en gebeurtenis en ...? Zo vrijwel op de horizon bestaat er géén antwoord. De behoefte eraan komt voort uit het doorgaans onbewust gevolgde paradigma van logisch atomisme. Wie dat aanhangt, meent dat objectief àlles absoluut geldig kan worden gedefinieerd, en dat moet daarom altijd maar meteen gebeuren. Die vuistregel werkt precies andersom. Vergeet ajb zulke atomistische definities, want ze bestaan domweg niet, punt. Kijk daarentegen waartoe verbijzonderingen leiden. En de kàns op relevante verbijzonderingen is natuurlijk het grootst door ònverbijzonderd te beginnen. Daarvoor vind ik begrippen als teken, situatie en gebeurtenis zelfs uitermate geschikt.

Heb ik hiermee je vraag ontweken? Nee. Ik heb een ànder paradigma gesuggereerd. Volgens dat andere paradigma lost zo'n vraag gewoon op.

Tot slot van je schetsen beschouw je “[s]ignature als aangrijpingspunt voor situatie en gedrag van zender of ontvanger ...” Dat begrijp ik niet. In een Metapatroon-model ‘vertegenwoordigt’ een bepaald knooppunt een gesitueerd object. Dat knooppunt drukt immers de samenloop van een object en een situatie uit, met bijbehorend verbijzonderd gedrag. Vervolgens kan dat knooppunt op zijn beurt dienen voor verdere verbijzonderingen annex samenlopen. Daarvoor kan ook dat knooppunt slechts worden opgevat als – verbijzonderd – object òf als – verbijzonderde – situatie. Valt de keuze op object, dan moet er voor samenloop dus een situatie bij. En andersom een object. Dus, ja, indien een signatuur ‘staat’ voor een situationele objectidentiteit, dan biedt het aldus een “aangrijpingspunt” voor samenloop in het model in kwestie met een situatie (aldaar uitgedrukt als context). Het resultaat van samenloop is een – nader verbijzonderd – gesitueerd object inclusief gedrag. Dáárvoor biedt een situationele objectidentiteit op die manier een “aangrijpingspunt,” hoewel de aanduiding ontstaanspunt oid de verhoudingen tussen de betrokken knooppunten wellicht duidelijker uitdrukt.

Heb ik je “bevreemding” slechts versterkt? :-)

61.10

Ik heb de korte tekst, getiteld **Digitalisering rechtspraak tegen het licht** (8 januari 2018), nog wat zorgvuldiger gelezen. De titel **Met digitalisering tegen de lamp gelopen** is natuurlijk passender. Kritiek en humor zijn m.i. echter minder dan ooit welkom, laat staan gecombineerd tot spot. Dat wordt domweg niet als opbouwende bijdrage herkend, nota bene opbouwend voorzien van suggestie voor àndere, te weten informatiestelselmatige, opzet.

Tja, andere beeldspraak, voor wie zijn kop in het zand steekt, is àlles “complexer dan [...] voorzien.” Haal er tijdig een informatiekundige vakvrouw of –man bij, zou ik zeggen. Lijkt nog steeds taboe. Ik vrees dat “onverminderd door[gaan]” dus niet zozeer “modernisering” betreft, maar veeleer ontkenning van reële variëteit. Inderdaad, wat “daardoor meer tijd en geld kost” zònder stelselmatig noodzakelijke resultaten. De insteek blijft blijkbaar kortzichtig “de digitalisering van de procedures.” Waar blijft – regie volgens – een ènkel stelselmatig model van/voor informatieverkeer?

Ik ben èxtra nieuwsgierig naar “de geleerde lessen.” Hebben ‘ze’ informatiekundig wèrkelijk iets opgestoken? Zo ja, wàt is dat precies? Nogmaals, ik geloof er niets van. Ook zie ik dus niet, hoe met zoveel zgn externe medewerkers “de kennis, de ontwikkeling en het beheer van de digitalisering binnenshuis [valt] te houden.” Toe maar, “[i]nnovatie krijgt een permanent karakter.”

61.11

Tijdens ons gesprek liet zij zich enthousiast uit over Alec Sharp. Zoals zij vertelde, heeft zij met een collega de tweedaagse workshop A Business-Oriented Approach to Data Modeling van Sharp gevolgd. Op het ww web heb ik naar wat nadere informatie gezicht. Sharp geeft ook een tweedaags vervolg: Communication, Consistency & Complexity. Alom centraal staat de modelleermethode volgens zgn entiteiten (E) en relaties (R) ertussen.

ER is de methode die zij kennen en gebruiken. Onvermijdelijk hangen zij er sterk aan als referentiekader, dus ook om Metapatroon te duiden. Maar ja, het lukt

natuurlijk nooit om een ànder paradigma in termen – en begrippen – van het ene paradigma begrijpelijk te maken.

Ik heb naar een vraaggesprek met Sharp geluisterd. Daarin beantwoordt hij enkele vragen over zijn beide workshops. De nadruk die hij legt op conceptueel modelleren is terecht. (Want) voordat je begint aan/met techniek te sleutelen, en dat geldt zeker óók voor toepassing van zgn digitale technologieën, is het zachtjes uitgedrukt verstandig om na te gaan wat je eigenlijk wil bereiken met het resulterende hulpmiddel. In het geval van informatie is het dan nog niet zo gek om met voorrang relevante betekenissen te ordenen. Een model biedt zulke ordening, en vanwege – betekenissen van – begrippen heet dat dus ook wel een conceptueel model. Enigszins vergelijkbaar is Metapatroon overigens wel met o.a. ER. Je kunt je voorstellen dat volgens de allereerste versie van ER een entiteit slechts een andere term was voor atoom in de zin van logisch atomisme. Volgens zulk atomisme zijn atomen resp. entiteiten onafhankelijk van elkaar. Daaruit volgt dat relaties ertussen verder leeg – moeten – zijn. Maar dat klopt uiteraard niet. Een relatie vestigt immers ... afhankelijkheid. Ofwel, de logisch-atomistische versie van ER is onhoudbaar. In een volgende tot en met huidige ER-versie is de aard van relaties daarom gewijzigd. Om de onderlinge relatie tussen entiteiten te kunnen ‘vullen’ met wat specifiek die relatie betreft, is tevens aan een relatie entiteitkarakter toegestaan. Maar ja, een èchte entiteit is een relatie natuurlijk niet, zo spookt logisch atomisme dóór. Vandaar dat er volgens ER twee soorten entiteiten zijn. Wat oorspronkelijk al als atomen resp. entiteiten gold, heten sterke entiteiten. Dat zijn dus de èchte. En relaties zijn dan zgn zwakke entiteiten.

Metapatroon draait atomisme als het ware radicaal om. Alles wordt betrekkelijk verondersteld. Niks zwakke entiteiten. Relaties zijn juist sterk. Daardoor valt betekenis onbegrensd verder betrekkelijk te duiden. Dat gebeurt door twee relaties te combineren tot volgende relatie. En op zijn beurt kan die resulterende relatie weer dienen voor verdere combinaties ter verbijzondering, enzovoort. In die zin komt trouwens een methode als Object-Rol modellering alweer wat dichterbij Metapatroon; zie verder [Modifying Object-Role Modeling into Situated-Object-Behavior Modeling with Metapattern](#).

Metapatroon staat ook door-en-door praktisch pas willekeurige keuze toe van het bereik van een conceptueel model. Ofwel, daarmee lukt het om voor een zgn stelsel een samenhangend model op te stellen (en te onderhouden). Daarvoor is ER niet geschikt, dwz zolang zgn attributen (lees ook: eigenschappen) toch vooral aan zgn sterke entiteiten toegeschreven zijn. Zodra de reële schaal van informatieverkeer echter groter is dan wat traditioneel een apart informatiesysteem(pje) is, dreigt onherroepelijk tegenstrijdigheid van eigenschapswaarden van zo’n kennelijk véél te ruim bemeten entiteit. Via herhaalde verbijzondering door relaties à la Metapatroon raken eigenschappen met waarden eenduidig verspreid resp. geordend.

Ik heb de indruk dat Sharp nog niet tegen dergelijke grenzen met ER is gelopen. Hoe dan ook zit c.q. houdt hij vast aan ER. Dat komt m.i. door o.a. de misvatting dat “business” de feitelijke grens stelt aan digitale hulpmiddelen en wat daarvoor allereerst dus als conceptueel model ontworpen moet zijn. Vaak wordt die schaal in de praktijk nóg beperkter opgevat, alle retoriek onder de noemer van enterprise e.d. ten spijt. Dat levert talloze aparte conceptuele modellen op. Tja, waar reële betekenissenvariëteit steeds zo beperkt lijkt, kan ER nog steeds geschikt lijken. De moeilijkheden manifesteren zich pas, maar dan ook letterlijk grootschalig, wanneer

de verschillende 'simpele' fragmenten van samenhang moeten worden voorzien. Want op ruimere schaal moet nu eenmaal verkeer worden gefaciliteerd, met erkenning van reële betekenissenvariëteit van dien ... Dat blijkt dan een onaangename verrassing. Tjonge, complex! Maar hoe dat komt, nee, geen idee! Ingewikkeld is het echter allerm minst door van meet af aan voor relevante schaal van informatieverkeer te kiezen en juist op die schaal de reële variëteit van betekenissen/begrippen eenduidig te ordenen (met, nota bene, mogelijkheid van (structuur)veranderingen).

De beperking tot "business" is zakelijk gezien verklaarbaar. Onder die noemer lijken resultaten haalbaar, en ruimer wordt helaas niemand afgerekend (en bestaan er geen budgetten voor opleiding enz.). Maar zo blijven we wèl de noodzakelijke infrastructurele schaal feitelijk ontkennen, en tot fragmentarische voorzieningen veroordeeld. Dat leidt tot haperend ipv gestroomlijnd informatieverkeer.

61.12

Ik heb een verzoek dat je enige tijd kan kosten om eraan te voldoen. :-) Ooit schreef ik [Civiele informatiekunde vergelijkenderwijs](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2007-10, Universiteit van Amsterdam, 2007). Schrik ajb niet – te veel – van de lengte, ruim vijftig pagina's. Zoals je zult zien, zijn die pagina's ruim opgemaakt. Ofwel, je bent steeds alweer gauw op de volgende pagina, enzovoort. Mijn ouderwetse suggestie luidt, dat je van dat opstel een afdruk op papier maakt. Pak er iets om te schrijven bij, lees rustig van begin tot eind. Na pakweg een uur ben je er wel doorheen. Streep passages aan die je relevant acht voor de koerswijziging die de Rechtspraak met zgn digitalisering moet ondernemen. Volgens mij staat die tekst vòl met passende argumenten vóór stelselmatige aanpak (en tégen de tot dusver gevolgde fragmentatie, retoriek van innovatie ten spijt). Eigenlijk zouden de leden van de Raad dat opstel zèlf grondig moeten lezen en dan met jou bespreken. Maar ja, dat lijkt te veel van ze gevraagd (zodat ik je hierbij nadrukkelijk niet verzoek om ze dàt voor te stellen :-).

61.13

Oh ja, wat dat opstel m.i. verduidelijkt, is dat wat digitalisering heet, eerst èn vooral een politiek-bestuurlijke opgave is. Dat vergt afweging van allerlei factoren, dus o.a. mogelijkheden van en risico's van nieuw-beschikbare technologie(ën) waaronder dus zgn digitale. Maar erkenning van een bepaalde, toegegeven, thans nogal opdringerige, beleidsfactor mag uiteraard niet ontaarden in een valse heilsverwachting onder uitsluitend van overige beleidsfactoren. Het betreft slechts gereedschap.

61.14

Er is dus leerzaam vergelijkingsmateriaal genoeg, voor wie het maar wil zien. Het jaarboek 2008/2009 van **Stadscahiers, De transformatie van de naoorlogse stad** is naar zijn thema's getiteld **Buitenruimte – Binnenwereld/Ontwerpen aan opdrachtgeverschap** (Uitgeverij SUN, 2008). Vorige week kreeg ik in een kringloopwinkel een exemplaar in handen. Inderdaad, paradoxaal uitgedrukt, naar toevalstreffers moet je op zoek. Op de achterkant las ik dat de inhoud is gewijd aan

twee cruciale kwesties[, te weten de veronachtzaming van] de versterking van het werkelijke publieke domein[en, daarmee stellig verbonden,] de bestaande verhouding tussen ontwerpers en opdrachtgevers.

Zoals de omslagtekst verder luidt,

beide kwesties staan centraal in de notie dat de opgave niet in de eerste plaats het realiseren van een geslaagd project is, maar van een samenhangende stad.

Daarom biedt het boek

een samenhangend pleidooi om de ambities van de stedelijke vernieuwing voorbij het project te tillen. Het kan niet blijven bij een losse verzameling bijzondere bouwwerken, met het openbaar gebied als restruimte.

Dat klinkt helaas óók vertrouwd voor wie weliswaar allang beter weet, maar noodgedwongen moet toezien dat alom èn bij herhaling grootschalige zgn it-projecten zelfs mislukken. Want hoe bijzonder ook, een apàrt project resulterend in een netzo apàrt informatiesysteem (lees ook: toepassing), maw ònsamenhangend, is allang een anachronisme (met averechts resultaat).

Enfin, boek prompt gekocht, waarbij ik – toegegeven, vooral uit valse schaamte – opmerk dat betaling van slechts één euro ervoor de aanduiding van aankoop eigenlijk niet meer ... verdient. Anderzijds, je moet zo'n boek tòch maar vinden. Die moeite telt óók, nietwaar? Nogmaals, gekocht. Kan ik later rustig nagaan, of zich met selectieve bestudering :-), herstel, door hercontextualisering, aan de inhoud nog verdere lessen laten ontlenen voor stelselmatige informatiekunde (lees ook: civiele informatiekunde of informatieverkeerskunde).

Wordt vervolgd.

61.15

Dat 'dure' boek heb ik inmiddels opengeslagen. Als je weet waarop je moet letten, springen relevante tekstpassages er zó uit.

De redactionele inleiding in **Stadscahiers 2008/2009** (Uitgeverij SUN, 2008) is geschreven door Arie Lengkeek. Ik pik er uit, wat ik toepasselijk vind voor infrastructuur voor informatieverkeer.

[D]oor het samenvallen met een sociaal-maatschappelijke agenda intensiveert de hevigheid van de opgave[. p. 2]

Aan die opgave wordt echter geen recht gedaan, omdat hij

voor de spijsvertering van de vernieuwingsmachinerie keurig wordt teruggebracht tot hapklare projectgewijze (her)ontwikkelingen.[p. 2]

Daar spat het cynisme van af. Het is dus maar wat vernieuwing heet. En keurig. Er is daarentegen

meer toewijding [nodig voor] begrip voor de diversiteit van betekenis en gebruik. [Er] lijken bij de projectgewijze transformatie [...] andere mechanismen en afwegingen doorslaggevend dan bij de planvisies en structuurplannen die het ontstaan van een samenhangende stad moeten schetsen.[p. 4]

Voor informatieverkeer op maatschappelijke schaal zijn zulke plannen er zelfs nog niet eens, althans niet informatiekundig serieus enzovoort. Volgens mij komt, al zeg ik het als samensteller resp. voornaamste auteur ervan zèlf, de nota

[Informatieverkeer in publiek domein: schetsboek over architectuur en ontwikkelpaden voor de elektronische overheid](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004) daar inhoudelijk helaas nog steeds het dichtst bij:

[De] verdwijn[ing] [van] de schakel van het collectieve domein [...] is verklaarbaar vanuit de individuele projecten, die vaak [...] een duidelijk product moeten verkopen, veelal [onderling] concurrerend[. p. 4]

De stelselmatige opgave blijft verwaarloosd. Er is, m.i. nog veel te zachtjes uitgedrukt,

verbazing over de relatief bescheiden diversiteit die de uitwerking van deze opgave in de praktijk te zien geeft.[p. 4]

Dat komt doordat erkenning van reële variëteit uitblijft. Daar doet, opnieuw helaas, niets aan af, dat met [Metapatroon](#) een passende methode voor stelselmatige ordening van betekenisvariëteit beschikbaar is. Waar ligt de sleutel tot verandering? Lengkeek wijst daarvoor

ontwerpers [aan] ruimte bij hun opdrachtgevers weten vrij te spelen voor een gewetensvolle omgang met [hun opdracht].[p. 6]

Zonder ontwerpers lukt het inderdaad niet, maar wat mij betreft zijn opdrachtgevers primair verantwoordelijk; zie verder o.a. mijn opstel [In de hoop op informatiekundig beroepsperspectief: ontwerpers van infrastructuur voor informatieverkeer zoeken democratische opdrachtgevers](#) (2012). Ontwerpers kunnen, en moeten, opdrachtgevers zonodig uiteraard helpen met het antwoord op de noodzakelijke vraag of

de reële werking van het collectief [klopt] met het beeld, of de [...] vorm die daaraan gegeven wordt[. p. 6]

Het probleem is dat menig opdrachtgever daar niet bij geholpen wènst te worden. Dan staat de ontwerper dus voor een beslissing. De verantwoorde ontwerper haakt àf, want

[w]anneer die vraag niet goed beantwoord is, wordt met het [...] bouw[project] ook een schrijnend [resultaat] opgeleverd.[p. 6]

Hoop doet leven, want

de andere kant op werkt het ook: als het collectieve belang voor een concrete groep gebruikers helder geformuleerd is, levert het [resultaten] op die echt werken. [...]nzet op collectiviteit [bevordert] het bewustzijn van de consequenties voor het publieke domein.[p. 6 Dat] wordt zichtbaar [...] d]oor te vertrekken vanuit de routines en gebruiken van het alledaagse [maatschappelijk verkeer].[p. 7]

Pas onder de noemer van infrastructuur laat zich de vraag dekkend genoeg beantwoorden

welke partij [...] er nu in staat [is] om, vertrekkend vanuit de dominante projectgewijze aanpak, voortdurend de verbinding met de achterliggende publieke kwaliteiten te toetsen[. p. 7]

Nogmaals,

[g]ezien de aard van deze opgave kunnen ontwerpers hier een grote rol in spelen – maar krijgen zij de ruimte? [...] De productie van contextloze, opdringerige [resultaten] laat daar weinig illusies over bestaan.[p. 7] Het dictaat van de ontwikkelaar-opdrachtgever trekt zichtbare sporen[. p. 8]

Voor it-projecten gaat het steevast mis, omdat opdrachtgevers hun – vaak zakelijke – opdrachtnemers voor ontwikkeling maar laten begaan (en feitelijk het noodzakelijkerwijs samenhangend ontwerp overslaan dat ook voor regie op ontwikkeling uiteraard onmisbaar is):

[O]pdrachtsituaties die [integrale aandacht voor] sociaal-culturele dimensies ontberen[, worden] bepaald [...] door opportunistisch handelen eerder dan [dat ze mikken] op een samenhangend [...] resultaat].[p. 8]

Wat moet er zoal veranderen?

[H]et veld van vragers [zou] als vertrekpunt gehanteerd moeten worden. De focus voor planning verschuift dan van instituties naar actoren. Een bedienend [ontwerp] bemiddelt hierin tussen gebruikers, programma, opdrachtgever én het uiteindelijke [resultaat].[p. 8]

Het is steeds principieel de vraag, of

het publieke belang op geloofwaardige wijze vertegenwoordigd [kan] worden.[p. 8]

Wat mij betreft is dat – tevens – onder de noemer van informatieverkeerskunde dus een louter retorische vraag.

Opnieuw, wordt vervolgd.

61.16

Zolang jij je niet expliciet afmeldt, :-) blijf ik je graag bestoken met analyses die herhaaldelijk falen verklaren en tegelijk grondige aanwijzingen bieden voor succesvolle aanpak van stelselmatige veranderingen. Hierbij stuur ik je wederom een korte aflevering.

Ervaring van complexiteit duidt vaak op onbegrip van zgn schaaleffect. Wat onder die noemer als effect telt, is dat wat op resp. voor een bepaalde schaal bekend is èn doorgaans prima werkt, niet noodzakelijkerwijs óók werkt op feitelijk ònbekend kleinere en/of grotere schaal. Dat is het geval met, bijvoorbeeld, een stad. Dat is immers géén nogal groot uitgevallen huis. Een stad verschilt daarentegen in kritieke opzichten van een huis, en omgekeerd. Ofwel, wie een stad naar de aard van een huis meent te kunnen ontwerpen enzovoort, bewijst bewoners, bezoekers enzovoort juist een slechte dienst. Erkenning van passende schaal is dus van voornaamst belang.

Ontkenning van schaaleffect heet neutraler ook extrapolatie. De grenzen van een bepaalde schaal gelden daarbij als zijn polen. Wat daartussen bekend is, wordt dan gedacht eveneens daarbuiten (Latijn: extra) te bestaan. In **Van Dale** (veertiende editie, 2005) vermeldt het lemma **extrapoleren** als betekenis o.a.

op basis van veronderstelde continuïteit of verwachte overeenkomst, projecteren op, toepassen op, uitbreiden over niet onderzochte gegevens.

Soms blijkt dat te kloppen, maar vaak juist niet. Voilà, schaaleffect. Vanwege schaaleffect verschillen allerlei verschijnselen onderling kwalitatief, zoals stad en huis. Van noodzakelijke nadruk op karakteristieke schaal voor een verschijnsel geeft ook, zij het m.i. dan weer wat overdreven, de Latijnse uitdrukking *sui generis* blijk. Zeg maar, ter beoordeling, voor ontwerp enzovoort vormt stad een categorie op zichzelf. Het gaat echter geheid, en prompt, fout door een verschijnsel in de ene (schaal)categorie volgens een àndere (schaal)categorie te willen duiden. Tja, voor wie die fatale verwisseling niet beseft, zijn en blijven de nadelige gevolgen ònbegrijpelijk. Omdat het toegeven van onbenul menigeen niet zo eenvoudig afgaat, neemt zo iemand vervolgens maar gauw haar/zijn toevlucht tot het etiket complex. Zo van, het is nu eenmaal ònbegrijpelijk. Nee, dat is het niet, althans, niet waar het voor beheersbare veranderingen vooral een kwestie is van erkenning van schaaleffect (lees dus ook: vermijding van kritiekloze extrapolatie). Maar vanwege voortdurend onbenul volgt de zoveelste herhaalde poging onverminderd de verkéerde (schaal)categorie.

Een ruimere schaal omvat natuurlijk àlles wat volgens kleiner bemeten schalen

geldt, maar ... anders, te weten volgens dat ruimere verband. Hieruit volgt dat passende omgang alsmaar zgn interdisciplinairder moet zijn naarmate de schaal toeneemt. Zo'n opzettelijk interdisciplinair kader heb ik voor informatiekunde geschetst in [Multiple axiomatization in information management](#) (in: PrimaVera, working paper 2002-6, Universiteit van Amsterdam, 2002); dat is het eerste deel van een drieluik, met als verdere delen [Dia-enneadic framework for information concepts](#) (2003) en [Information metatheory](#) (in: PrimaVera, working paper 2003-12, Universiteit van Amsterdam, 2003). De crux is dat "multiple axiomatization" door-de-schalen-heen geldt, maw stelselmatig; dat biedt de principiële voorwaarde voor – het praktisch vestigen van – interdependente samenhang.

Maar dezelfde mensen die geen idee van schaaffect hebben, vrijwel iedereen, helaas, koesteren ook – en eveneens meestal onbewust, waarin de hardnekkigheid wortelt – een tegenstrijdige opvatting over interdisciplinair. Desgevraagd verklaren zij zich er nadrukkelijk vóór, maar zij gedragen zich feitelijk nog steeds alsof slechts hun eigen discipline geldt. Dus, voor andere disciplines is er alle ruimte, mits ze ... hetzelfde zijn. Voeg eraan dat wat voor eigen discipline doorgaat, voor steeds meer leidinggevende functionarissen bestuurs- dan wel bedrijfskunde is. Wat ze echter missen, is dat juist die disciplines ... interdisciplinair bedoeld zijn. Daaraan bestaat inderdaad groeiende behoefte, maar door er een aparte discipline in te zien, ontgaat ze meteen al die coördinerende positionering. Verwant is de opvatting over o.a. innovatie. Dat vinden ze geweldig, mits het juist niet nieuw is. Want ze willen het onmiddellijk kunnen begrijpen. Dat lukt uiteraard slechts met wat ze allang weten. Dat blijkt echter vaak nogal weinig en het is zeker niet ... nieuw.

Zelfs noodlottig werkt dan uit dat opdrachtgevers in de waan verkeren, dat de ingeschakelde, vaak grotendeels externe, uitvoerders (lees ook: opdrachtnemers) volgens hun discipline aan het werk zijn. Maar die opdrachtnemers gaan netzo monodisciplinair aan de slag, maar dat gebeurt dan onvermijdelijk volgens een andere discipline. Terwijl de opdrachtgever denkt dat gemaakt wordt wat z/hij wil, is de opdrachtnemer geheid met iets heel anders bezig, te weten met wat z/hij op haar/zijn beurt wil. Ze begrijpen elkaar niet, en tegenover elkaar – en de rest van ons – noemen ze dat dan maar complex, maar verandert er nog steeds niets (behalve dan dat voorspelbare mislukking steeds meer geld kost, om nog maar te zwijgen van terecht groeiende frustratie bij reële deelnemers aan maatschappelijk (informatie)verkeer).

61.17

In **Stadscahiers 2008/2009** (Uitgeverij SUN, 2008) zijn vier "essays" opgenomen. Het eerste opstel is **Minder meters, meer verschil** (pp. 34-45) van Jandirk Hoekstra en Harm Veenenbos. Zij behandelen de buitenruimte resp. openbare ruimte:

Het publieke domein was de genormeerde ruimte; hier heersten de waarden en normen van de naoorlogse wederopbouw: hoe het netjes, doe maar gewoon. Doe je ding, maar weet wel: iedereen kijkt, durf te leven, maar we vertellen je wel hoe.[p. 35]

De auteurs vervolgen onmiddellijk met de m.i. retorische vraag,

Maar houd[t dat] stand in de wereld van verschillen van de samenleving van nu?[p. 35]

Hun opsomming van

[e]en aantal ontwikkelingen [die] van belang [zijn] als we de [collectieve] buitenruimte [...] in beschouwing nemen,[p. 36]

heb ik selectief bewerkt volgens wat ik relevant acht voor infrastructuur voor informatieverkeer:

- Er zijn veel meer verschillen tussen [deelnemers aan dat verkeer] dan in de uitgangssituatie. [...] Omdat er meer verschil is in [deelnemers] zijn er ook ten aanzien van de [infrastructuur] meer verschillende gebruikerswensen.
- Veiligheid speelt [...] ook een grote rol. [Dat] vraagt om [...] grenzen tussen openbaar en privé.

Hoekstra en Veenenbos houden vervolgens voor

de collectieve buitenruimte [... e]en pleidooi langs een drietal gedachtelijnen.[p. 36]

Ik heb wederom selectief bewerkt (en daarvoor, toegegeven, gesmokkeld met de categorieën van buitenruimte die de auteurs voorstellen):

Ten eerste is er op gebruikersniveau behoefte aan [infrastructuur] voor divers gebruik. [...] Het is juist in de [infrastructuur] dat de differentiatie in gebruiksvormen, inrichting en beheer gestalte kan krijgen. [p. 36 Infrastructuur kan] bij uitstek dienen om de opgave tot differentiatie, die voortkomt uit het scala aan [deelnemers] met diverse sociaal-culturele achtergronden [...] inhoud en vorm te geven.

Ten tweede is er de [...] gang van echt openbaar naar steeds minder anoniem, waarin de [infrastructuur] specifiek wordt. Die overgang biedt tal van mogelijkheden om de opgave van nu tot differentiatie aan te kunnen. [...] En juist de combinatie van oude gegevens met eigentijdse oplossingen en gebruikerswensen geeft een welkome frisheid en eigengereidheid. Het hergebruik [...] – en daarmee de omgang met de geschiedenis – markeert de positie en het profiel van de [infrastructuur].[...]

De derde gedachtegang [betreft nader] de grens privé-openbaar. [...] Van oudsher was de overgang vloeiend en ongemarkeerd. [...] We pleiten er [...] voor om [...] het onderscheid te accentueren.[p. 37]

Op het tweede punt sluit voor informatieverkeer het verloop ervan via een zgn informatierotonde aan; zie o.a. [Stelselmatig overzicht via informatiesleutels](#) (2013). Dankzij minimale ingreep kan er stelselmatig al veel verbeteren. En beginselen ter bepaling van “de grens privé-openbaar” beveelt [Manifest voor informatieverkeer](#) (2009) aan.

Wat “regie” betreft

spelen twee problemen. Helaas blijkt [...] de betrokkenheid vaak sectoraal georganiseerd, terwijl een integrale aanpak noodzakelijk is. [...] Hiervoor is nodig dat op [infrastructuur]niveau vanuit de verschillende sectoren over de eigen beleidshorizon heen wordt gekeken. Daarnaast [...] is er voor het publieke domein [resp. infrastructuur voor informatieverkeer] nauwelijks geld beschikbaar. De overheid pakt misschien wel het initiatief, maar komt niet tot resultaat[. p. 38]

Al met al

is het de opgave om los te komen van de eenvormigheid en verschil te maken. [...] Momenteel ligt hier de grootste lacune. Enerzijds omdat [...] de rol van de [infrastructuur] opnieuw gedefinieerd moet worden. Anderzijds valt de regie op dit schaalniveau veelal tussen de wal en het schip. [Eer is] onduidelijk wie de verantwoordelijkheid voor de inrichting, de kwaliteit en het beheer van de [infrastructuur] heeft[. ...] wie ziet tegen alle tendensen in het organiseren van de collectiviteit [...] nog als zijn opgave?[p. 39]

Hoekstra en Veenenbos snappen ook wel dat de noodzakelijke koerswijziging er niet één-twee-drie in zit. Althans, ik meen dat – ook zij – slechts voorzichtig

pleiten voor experimenten met nieuwe vormen van collectiviteit in de [infrastructuur].[p. 39]

Klopt,

[z]orgvuldig en solide oplossingen zorgen [...] voor kwaliteit die een tijd mee kan. [Dat lukt met] een visie op de dragende structuren [...], maar bovenal door het serieus nemen van de differentiatieopgave.[p. 39]

Ik herhaal dat het zelfs onthutsend eenvoudig is om relevante lessen voor informatiekunde op stelselschaal op te sporen. Kies treffend vergelijkingsmateriaal en bewerk dat volgens zoek-en-ervang mbt het leidende begrip. Veel tijd kost dat niet. Ook weer zo'n opstel als van Hoekstra en Veenenbos, daar ben ik zó doorheen.

61.18

Ik ga nog even op schaafeffect door. Daarvoor acht ik onbegrip over – de ontwikkeling van – digitale technologie symptomatisch. Wat zulke technologie typeert, is een computer. Zo'n apparaat diende oorspronkelijk als rekentuig. Kenmerkend voor een bepaalde berekening is echter, zeg maar louter als kwantiteit, de impliciet veronderstelde éénsoortigheid van de gebruikte tekens: getal. Welke kwalitatieve betekenis(sen) aan de orde zijn, speelt opzettelijk géén rol, althans niet voor – de voeding van resp. bereikte uitkomst door – het apparaat. Daarom is zgn formele logica met haar volstrekte betekenisloosheid ook zo toepasselijk op de schaal van – gebruik als – rekentuig.

Uiteraard worden computers nog altijd voor het uitvoeren van berekeningen gebruikt. Maar door ze met elkaar te verbinden, dwz tot netwerk, geldt een – veel – ruimere schaal. Voor die schaal is typering als voornamelijk rekentuig niet langer relevant, vruchtbaar enzovoort (hoewel de naam 'computer' gehandhaafd is). Als netwerkelement is een computer tegenwoordig vooral verkeerstuig. Voor optimaal gebruik als zodanig, dus op de allang reële schaal van maatschappelijk informatieverkeer, werkt de aanname volgens rekentuig zelfs averechts. Reductie tot getallen maakt tekens immers ònbegrijpelijk voor deelnemers aan informatieverkeer. Van de rekentuigschaal naar de verkeersschaal verspringt als het ware de insteek van kwantitatief naar kwalitatief. Ofwel, betekenis is niet impliciet èn vast, maar variabel. Om reële verschillen tot uitdrukking te brengen volstaat een ènkele factor natuurlijk niet. Dat lukt wèl door toevoeging van expliciete context.

Tja, wie nog steeds denkt dat we computers als rekentuig gebruiken, ook nog eens voor alsmaar apàrte berekeningen, heeft geen benul van de feitelijke schaa sprong en begrijpt dus evenmin waarom zgn contextuele verbijzondering (lees praktisch: Metapatroon als modelleermethode) voor verkeerstuig onontbeerlijk is voor eenduidigheid – en samenhang – van betekenissen.

61.19

Het tweede opstel in **Stadschiers 2008/2009** (Uitgeverij SUN, 2008) is **Het belang van de straat in de naoorlogse stad** (pp. 70-77) van Talja Blokland. Ik ben dus op zoek naar tekstpassages die m.i. eveneens, eventueel minimaal gewijzigd, nog helaas noodzakelijke lessen bevatten voor informatiekunde op stelselschaal (lees ook: civiele informatiekunde of informatieverkeerskunde). Blokland meldt, dat

de roep om het mengen van functies [...] toe[neemt, terwijl d]e investeringen in het beheer en onderhoud van [infrastructuur] de afgelopen decennia sterk geslonken [zijn]. De problemen van beheer en onderhoud die zich vervolgens voordoen worden

evenwel niet benoemd als een gebrek aan investeringen, maar als onduidelijkheid over eigenaarschap. [p. 70]

Blokland noemt dat

vreemd, omdat het onwaarschijnlijk is dat mensen minder verantwoordelijk zijn geworden in de loop der tijd[, ...] terwijl dergelijke investeringen wel aantoonbaar zijn verminderd.[p. 70]

Voor informatieverkeer is de opgave vooralsnog principiëler. Want er bestaat feitelijk zelfs nog geen redelijk idee, althans niet waar dat telt, van wat al dan niet tot infrastructuur ervoor moet worden gerekend. Daardoor is verspilling verhoudingsgewijs alleen maar groter. Er blijft immers geld besteed worden aan aparte toepassingen voor informatieverwerking zonder de daarvoor noodzakelijke voorzieningen voor informatieverkeer te treffen. En informatieverkeer betreft naar zijn aard

ontmoetingen [tussen verkeersdeelnemers en] stellen ons [aldus] bloot aan diversiteit[. ... Zo] leren we juist [via infrastructuur] omgaan met verschil. [...] Vereist daarvoor is echter, dat de [infrastructuur] zo is ingericht dat [zij] zowel een verblijf- als een doorgangsfunctie heeft.[p. 72] Alleen maar ingaan op de bestaande preferenties van [deelnemers] als [informatie]consumenten op dit moment ontzegt hun de mogelijkheid hun preferenties opnieuw te bepalen, aan te passen of te behouden.[p. 73]

Volgens Blokland is er dus ook en vooral een pedagogisch doel met wat ik hier vertaal naar infrastructuur voor informatieverkeer. Die moet een passende leeromgeving bieden. Want zonder daarop berekende infrastructuur

ontwikkelen [deelnemers] de competenties niet om met alledaagse diversiteit om te gaan. Zelfs ontbreken hun simpelweg de ontmoetingskansen om tot integratie met mensen anders dan zichzelf te komen.[p. 73]

Althans in theorie erkennen stedenbouwkundigen allang variëteit. De praktijk blijft helaas vaak nog achter. Maar informatieverkeerskundig is dat verschil, te weten tussen theorie en praktijk, nog niet eens als probleem ... erkend. Wat informatiekundig als theorie gangbaar is, komt onverminderd neer op ontkenning van variëteit.

61.20

Voor informatieverkeerskundige lessen met commentaar ben ik alweer toe aan het derde opstel in **Stadscahiers 2008/2009** (Uitgeverij SUN, 2008). Dat is **Nieuw Realisme: macht van de ongenueanceerde opdrachtgever** (pp. 102-111) van Ruud Brouwers. Meteen de titel belooft toepasselijk vergelijkingsmateriaal. Want wat mij betreft zijn "ongenuanceerde opdrachtgever[s]" voor informatiekundige werken verreweg in de meerderheid. Sterker nog, wat eerst en vooral als zulke ontwerpwerken voor samenhangende verkeersvoorzieningen – tja, zonder adequate samenhang raken verkeersdeelnemers juist gefrustreerd – moeten gelden, vatten zij doorgaans prompt op als evenzovele aparte bouwprojecten van strikt technische aard. Maar laat ik niet te veel vooruit lopen op wat Brouwers schrijft. Brouwers begint met toelichting op wat, met het bijvoeglijk naamwoord kennelijk ironisch bedoeld, Nieuw Realisme heet. Dat is een

vorm van opportunistisch bouwen [...] met als kenmerk een architect die door de opdrachtgever in een dwangbuis is gestopt [p. 102] gericht op een deelbelang[. p. 106]

Voor “architect” lees ik informatiekundig ontwerper. Ik heb daar een uitgesproken opvatting over, en verwijst daarvoor nog maar eens o.a. naar [In de hoop op informatiekundig beroepsperspectief: ontwerpers van infrastructuur voor informatieverkeer zoeken democratische opdrachtgevers](#) (2012). Samengevat, wie zich in zo’n “dwangbuis” laat stoppen, is géén ontwerper, punt. (Want) wie zich die hoedanigheid ten onrechte aanmeet, misbruikt vertrouwen van overige belanghebbenden (die er nu eenmaal altijd zijn). Mijn bewerking van wat Brouwers erover schrijft luidt:

[D]e vakkundige [ontwerper moet] in de [infrastructurele] vernieuwing als culturele bemiddelaar de evenknie van de opdrachtgever kunnen zijn en eerder dan een geïsoleerd [informatiesysteem] het beeld van een samenhangende [informatieruimte] oproepen.[p. 102]

Met de karakterisering als “bemiddelaar” ben ik het eens. Maar als zodanig is de ontwerper m.i. juist géén “evenknie” van de opdrachtgever, of van welke belanghebbende deelnemer aan maatschappelijk (informatie)verkeer dan ook. Ik neem aan dat Brouwers bedoelt te zeggen, dat de ontwerper niet gebonden mag zijn aan strikte gehoorzaamheid aan de opdrachtgever c.q. louter gehoor mag geven aan diens behoeften. Als het goed is, leidt het tot wat Brouwers bestempelt als

[h]et vrijwel onzichtbare meesterwerk[. p. 105]

Nu zijn opdrachtgevers mensen aan wie nogal wat extra ijdelheid meestal niet vreemd is (zoals M. Kets de Vries in diverse boeken beschrijft). Onzichtbaar? Zij wensen veel-er hun portret. Maar van bruikbare verkeersvoorzieningen zit

[d]e slagkracht [...] niet in een visueel spektakel, veeleer in een [...] kwaliteit die niet direct in het oog loopt, [...] althans voor wie zorgvuldig waarneemt.[p. 105]

Helaas is het gemakkelijk op ijdelheid in te spelen:

[J]e zult ze de kost moeten geven, de [dienstverleners] die in de verwachting dat ze omarmd gaan worden bij [besluitvormers] binnenstappen met de mededeling dat ze een icoon willen neerzetten.[p. 106] Projectbenadering staat [echter] het denken in grotere gehelen in de weg. [...] Overal wordt veel te schraal, niet duurzaam gebouwd, [met resultaten] die opzichtig uit de pas van [infrastructuur voor informatieverkeer] lopen als gevolg van opdrachtgeversmacht en [ontwerpers]onmacht. [...] Aparte informatiesystemen] ontrek[ken zich] aan een samenhangende [...] opzet en [benadrukken] daardoor vormen van segregatie [...].Nieuw Realisme staat voor de macht van de ongenueanceerde opdrachtgever die van de politiek de vrije hand heeft gekregen en daarom kan voorschrijven hoe het bouwen gaat.[p. 110]

Zo’n opdrachtgever geeft vervolgens haar/zijn opdrachtnemer volledig “de vrije hand.” Feitelijk gaat die opdrachtnemer, meestal ook nog eens een externe partij, dus “voorschrijven” wat volgens haar/hem noodzakelijkerwijs tot een apart project beperkt moet blijven, heel praktisch, om ... het meeste te – blijven – verdienen aan wat de onvermijdelijke problemen die z/hij met ònterechte grenzen zèlf blijft veroorzaken (en die vanwege zgn schaaleffect nu eenmaal ònoplosbaar blijven). Voor informatiekundige opgaven wordt er zelfs vrijwel nooit een ontwerper ingeschakeld, althans geen “vakkundige.” Over beroepsperspectief gesproken, daarvoor is de vraag zelfs irrelevant

hoe een individuele [ontwerper] zich tegen het Nieuw Realisme kan wapenen, ook al slurpt hij nog zoveel kennis op uit andere disciplines en gaat hij geniaal strategisch te werk.[p. 107]

Inderdaad,

[o]ok zonder [ontwerpers] komen [voorzieningen voor informatieverkeer] tot stand, is er sprake van het ontwerpen [...] en het uitvoeren [...]. De kennis en vaardigheden van [ontwerpers] maken echter dat investeringen [...] beter tot hun recht komen dan zonder deze inbreng het geval is, in functionele en emotionele zin en daarmee ook in termen van rendement.[p. 107]

Tja, wat stelselmatige aanpak belemmert, is vaak nu net de emotie van de opdrachtgever. Het is immers de opdrachtgever die vaak niet begrijpt dat er iemand anders nodig is die

tussen de belangen van de opdrachtgever en [de belangen] van [alle overige belanghebbenden] in [staat] en [...] daardoor een meer integrale afweging [kan] maken. [...] De [ontwerper] kijkt over de horizon van een project heen en heeft het functioneren [op stelselschaal] op het oog, tenminste een vakkundige [ontwerper] doet dat.[p. 107]

Brouwers voegt er de opmerking aan toe, dat

[d]e opdrachtgever [...] eerder de blik strak op zijn project gericht [houdt].[p. 107]

En zonder een “vakkundige” ontwerper doet de opdrachtnemer dat dus óók, èn z/hij versterkt de opdrachtgever daarin nog maar eens, met voorspelbare mislukking van dien vanwege het gebrek aan stelselmatigheid van afzonderlijk projectresultaat (als er al iets opgeleverd wordt). Dus,

een politiek[-bestuurlijk] gestuurde kwalitatieve uitholling waartegen [ontwerpers] waarschuw[en] zonder gehoor te krijgen.[p. 107]

De waarschuwing door informatie(verkeers)kundige ontwerpers klinkt echter zachtjes resp. dringt niet eens dóór, omdat er – nog steeds – zo weinig van zijn. Het is domweg zo, dat

de [ontwerper] tegenwoordig zelfs door bekenden als een vreemde [wordt] behandeld: wie bent u?[p. 108 Er be]staat een praktijk [...] van het wegdrukken van de [ontwerper] door deelopdrachten te verlenen[. p. 109]

Feitelijk treden zgn ict-dienstverleners op als projectontwikkelaars. Nota bene, een “vakkundige” ontwerper helpt verzekeren, dat

de belangstelling [ipv] naar [informatiesystemen] voor één activiteit uit[gaat] naar [...] ‘multifunctionaliteit’ [...] in de betekenis van veelzijdigheid en diversiteit, om [daardoor] een vorm van culturele duurzaamheid te bereiken die als vanzelf ook [aldus stelselmatig opgezette voorzieningen] lang laat meegaan.[p. 108]

Met o.a. mijn column [Waanbesteding](#) (2004) strookt de opmerking van Brouwers, dat

de Regeling Europese Aanbestedingen voor Architectendiensten [...] een selectie op grond van onvoorspelbare puntentellingen inhoudt die ver afstaat van een succesvolle architectenkeuze die voortvloeit uit een vertrouwensband.[p. 109]

Uiteraard, laat Brouwers in een vlag(je) van optimisme weten,

[ze] zijn [...] er wel degelijk, [...] de bevlogen opdrachtgevers die oog hebben voor de publieke betekenis van geslaagde [...] werken.[p. 109]

Zie verder o.a. mijn driedelig commentaar op de bundel **De stad als bewuste schepping** (NAi Uitgevers, 1994) van Adri Duivesteijn: 1. [Vernieuwing volgens Duivesteijn, lessen voor infrastructuur voor informatieverkeer](#) (2016), 2. [Voorsprong](#)

[met informatieruimtelijke ordening](#) (2016) en 3. [Hoelang blijven opdrachtgevende bestuurders blind voor reële betekenisvariëteit?](#) (2016).

61.21

Maatschappij in vorm (pp. 136-143) van Matthijs Bouw is het vierde en laatste opstel in **Stadscahiers 2008/2009** (Uitgeverij SUN, 2008). Wat het belang ervan voor informatie(verkeers)kunde betreft, kan ik nogal kort zijn. Bouw worstelt m.i. vooral met de positie van de bouwkundig architect in het maatschappelijk verkeer. Zo'n worsteling is tevens voor informatiekundig ontwerpers aan de orde. Een groot verschil is, dat het voor (gebouw)architecten e.d. gaat om veranderende positie, dwz

[g]evangen tussen ego en onmacht [...] rest de vraag welke maatschappelijke rol de architect nog heeft[, p. 138]

terwijl informatiekundig ontwerpers zich eerst nog maar eens überhaupt een – erkende – positie moeten zien te verwerven. Ik vind het dan voor de hand liggen, dat Bouw de architectenrol ziet veranderen in hoe ik – de rol van – een informatiekundig ontwerper zie. Inderdaad

moet de [ontwerper], om relevant te zijn voor [informatieverkeer op maatschappelijke schaal], een breder repertoire ontwikkelen dan de 'oude wetenschap' hem verschaft.[p. 138]

Allang informatiekundig 'oud' is de schaal van geïsoleerd functionerende informatiesystemen. Ipv het paradigma van apartheid geldt voor adequate facilitering van informatieverkeer dat van stelselmatigheid. Wat telt, is

het snel veranderende veld van het publieke en het private, van fysieke en niet-fysieke middelen, en van het uiteengeknipte proces en de integrale benadering. [...] Ook sociologische en psychologische elementen zijn [...] belangrijk[. ...] Zonder deze serieus te nemen kunnen [stelselmatige] vraagstukken [...] nooit goed [...] begrepen en geadresseerd worden. [...] Als de [ontwerper] een rol wil spelen als vertegenwoordiger van het publieke belang, dan dient hij mogelijkheden te scheppen om het (virtuele) publieke opdrachtgeverschap gestalte te geven.[p. 138]

Volgens mij kan een informatiekundig ontwerper dat laatste overigens slechts – helpen – bevorderen, maar dāt mag z/hij dan ook niet nalaten (zoals met een kort commentaar als dit :-). Wat Bouw daarvoor verder voorstelt, vind ik niet interessant; hij lijkt mij toch vooral een architect-van-gebouwen gebleven ipv een stedenbouwkundige geworden.

61.22

Aan de TH Delft, Faculteit Wiskunde, wees de decaan mij op bestuurlijke informatievoorziening als afstudeerrichting. Die richting was toen nèt ingesteld. De ene – bijzonder, dus deeltijds – hoogleraar was B.K. Brussaard, met J.R. van Rees voltijds als de ene wetenschappelijk medewerker. In 1978 was ik was pas student nr 5 die daar afstudeerde.

Luttele jaren later richtte Jaap van Rees zijn eigen advies- en opleidingsbureau op. Wij onderhielden sporadisch contact. Zo is het bij mijn weten Van Rees die de – nederlandstalige – term informatiekunde bedacht en ging gebruiken om onderscheid met informatica te duiden. In 1994 vertelde hij me over zijn plan om formele beroepserkenning te verkrijgen van zgn informatiearchitect. Hij kwam echter niet gemakkelijk tot (op)schrijven. Vanwege mijn eigen frustraties, ja, destijds al, over gebrekkige beroepsmogelijkheden voor informatiekundig ontwerpers – die aanduiding had ik dan weer verzonnen – bood ik hem graag aan daarover

gezamenlijk te publiceren. Als, zeg maar, penvoerder volgde ik daarvoor de terminologie waarmee Van Rees inzette op evenwichtiger verhoudingen, dus informatiearchitect. Ook de voornaamste argumenten vóór die karakteristieke rol (klopt, lees ook: hoedanigheid) met bijbehorende (vak)discipline waren die van Van Rees. Ik werkte ze op schrift uit (en voegde her en der uiteraard mijn eigen opvattingen toe). De resultaten van die samenwerking waren twee (tijdschrift)artikelen, te weten [Informatiearchitect en systeemaannemer: andere rol, andere methode](#) (in: **Informatie**, jaargang 37, 1995, nr 4) en [De rol van de informatiearchitect](#) (in: **Informatie Management**, 1995, nr 4). Als je de inhoud bekijkt, besef ajb dat – het gebruik van – het Internet weliswaar in opkomst, maar zeker nog géén gemeengoed was. Dat verklaart waarom als grens voor samenhang in die artikelen toch nog vooral een organisatie geldt. De vergelijking met verkeerskunde wordt echter wel degelijk geopperd. Hoewel ook die vergelijking eerder door Van Rees gemaakt werd, tijdens zo'n contact in nota bene het begin van de tachtiger jaren van de vorige eeuw was mij dat sterk opgevallen, heeft hijzèlf er m.i. nooit informatiekundige consequenties op stelselschaal c.q. voor infrastructuur voor informatieverkeer aan verbonden.

Hier gaat het me erom jou op beide genoemde artikelen te wijzen. Mits je in aanmerking neemt dat ze alweer ruim twintig jaar geleden geschreven zijn, is het voornaamste punt van kritiek èn aanbeveling helaas onverminderd actueel. Dat betreft de verwaarlozing, zelfs ontkenning, van het belang van ontwerpbeoefening èn de oproep om vanaf wat ingewikkelder opgaven toch vooral een èchte informatiekundig ontwerper in te schakelen.

61.23

Ik heb nog eens de artikelen gelezen waarmee Jaap van Rees in 1995 (!) erkenning van – het beroep van – informatiearchitect probeerde te bevorderen. Als co-auteur ging het mij daar niet zozeer om, zeg ook maar dat ik niet zo in geloofde in de formele kant ervan, integendeel, maar zijn streven naar opbouwender verhoudingen steunde ik uiteraard graag (en die gaan mij onverminderd sterk ter harte).

Beide artikelen zijn op mijn website raadpleegbaar. In de categorie boeken staat daar ook het verwante **De informatie-architect** (Kluwer Bedrijfswetenschappen, 1995) vermeld, met daaronder – nog – de link [J.R. van Rees](#). Vergeten op te schonen, dacht ik vervolgens. Want van Van Rees kunnen we immers alweer jaren helaas géén ww webteken van leven bespeuren, nietwaar? Maar toen ik er 'op' klikte, verscheen zowaar een heuse webpagina. Die was toch wèg!? Veel staat er overigens niet op, en contactinformatie ontbreekt zelfs. Als het desondanks om een actueel verzoek tot inschikkelijkheid gaat, ontgaat mij vergaand tot wie het is gericht en wát de verzoeker ermee als gedrag door de verzochte verwacht te bereiken. Heb jij enig idee?

61.24

Sinds enige tijd documenteer ik mijn onderzoek met zgn aantekeningen ipv opstellen e.d. Voor aantekeningen telt presentatie m.i. wat minder nauw, en schiet ik dus sneller op. Zo ben ik nu alweer een tijdje bezig om [X] te helpen aan, zeg maar, strategische argumenten, mocht hij daar in de gelegenheid komen om in persoon een koerswijziging van [Y] te bepleiten bij leden van [het management team] (tot wie hij een verzoek met die strekking richtte). In een poging tot verdere samenvatting,

ook nog eens toegankelijk, dacht ik aan het column-genre. :-) Klopt, dus even géén aantekening.

61.25

In uiterst kort bestek heb ik geprobeerd aan te geven dat koerswijziging met digitalisering nodig is en waaróm de gewijzigde koers zelfs principieel een maatschappelijk-verkeersoriëntatie inhoudt. Daaraan komen in eerste aanleg géén verdere technologische overwegingen te pas, zie [Dringende oproep](#). Ik vrees dat de beknopte formulering het niet eenvoudiger te begrijpen maakt. Zucht, het is ook nooit goed. :-)

61.26

Ja, goed idee, had ik ook kunnen bedenken ... “gewoon een berichtje” sturen aan het overeenkomstige emailadres. Wie weet werkt dat ook nog c.q. opnieuw. Nee, reageren was nooit zijn sterkste punt.

61.27

Helaas onwaarschijnlijk, zeker op korte termijn, maar stel dat een opdrachtgever gevolg wil geven aan [Dringende oproep](#). Vooruit, hoop doet wagen. Wat dan? Op de verkeersschaal van allerlei deelnemers, over en weer ook nog eens in veranderlijke hoedanigheden, komt het principieel aan op erkenning van reële betekenisverschillen-in-samenhang. Die strategische vervolgaanwijzing staat o.a. reeds uitgelegd in een tekstje dat ik enkele jaren geleden schreef (en jij ook al kent), te weten [Zie het als verkeersmiddel!](#)

Kortom, voor succesvolle digitalisering moet de opdrachtgever expliciet – slechts – twee uitgangspunten vaststellen: 1. ‘we’ zijn ook maar deelnemer in verschillende hoedanigheden aan maatschappelijk verkeer, en daarom vergt digitalisering nadruk op facilitering van informatieverkeer tussen relevante deelnemers en 2. dát vergt op haar beurt eenduidige ordening van veranderlijke betekenissen met netzo veranderlijke samenhang ertussen (want zulke variëteit is karakteristiek voor informatieverkeer op die schaal).

De ‘eigen’ organisatie moet daarvoor als het ware binnenste-buiten worden opgevat. Ofwel, begin ermee – informatiebehoefte van – overige deelnemers juist voorop te plaatsen. Daaruit volgt vergaand ‘als vanzelf’ wat er qua digitalisering voor ‘eigen’ informatiebehoefte nog moet gebeuren c.q. kan verbeteren.

Méér uitgangspunten hoeft de opdrachtgever ook helemaal niet te begrijpen. M.i. zijn verdere punten met strategische strekking voor zgn digitalisering er zelfs niet. Hoe dan ook, hiermee kan een stelselmatig bedreven opdrachtnemer, en vergeet ditmaal een vakkundige ontwerper niet, prima aan de slag èn bestaat – voor wie die uitgangspunten inderdaad begrijpt – een helder toetsingskader voor (tussen)resultaten.

61.28

Hebben jullie elkaar gesproken? Kan/wil je er iets over kwijt?

[Emailbericht dd. 17 januari 2017 aan hoofd BFS. Alweer ruim twee maanden geleden zorgde ik voor contact tussen hoofd Bureau Forum Standaardisatie (BFS) en een medewerker informatiebeleid van het ministerie Infrastructuur & Milieu; zij zouden met elkaar een afspraak maken. Zie verder o.a. [aantekening 60.57.](#)]

61.29

Toch reuze vriendelijk, zal ik maar zeggen. In elk geval toonde de ene BZK-ambtenaar die opbelde zich vriendelijk. Over mijn brief die naar de directie Informatiesamenleving & Overheid doorgestuurd was, dat had zijn collega eerder telefonisch meegedeeld. Nee, bij die directie werkte hij zèlf niet. Evenmin bij de directie Concernondersteuning, die moest ik meer als een postkantoor zien. Hijzèlf werkt bij de afdeling waarvan, voorzover ik kon verstaan, het woord maatschappij in de naam voorkomt, in elk geval onderdeel van het directoraat-generaal Bestuur & Wonen, waartoe ook de directie hoort waarvan de directeur mij een brief had gestuurd. Ik vroeg de vriendelijke, bijna vrolijk klinkende ambtenaar wat er sindsdien met mijn brieven was gebeurd. "Eigenlijk niets," ging hij vrolijk verder, en, nee, volgens hem zou er verder ook niets mee gebeuren. In een ook verder vriendelijk gesprek heb ik hem nog ongeveer een kwartier aan de lijn gehouden. Uitgelegd dat betekenissen verschillen voor uiteenlopende deelnemers aan maatschappelijk verkeer. En het bestaansrecht van overheid is toch vooral facilitering van dat verkeer, met àlle variëteit van dien. Verder toegelicht dat overheidsorganisaties vooral zulke verschillende informatie uitvragen, maw aan informatie vrijwel niets zèlf voortbrengen, tja, zoals ik zelfs helemaal géén antwoord op mijn brieven krijg. Vond ik wel grappig. Hij ook, nou ja, zo vriendelijk klonk zijn reactie dus. Dat ik het maar merkwaardig vind dat die directeur Informatiesamenleving & Overheid kennelijk van zijn eerdere mening over facilitering van zulke verschillen afgestapt is. Ja, hij had op mijn website gezien dat die huidige directeur en ik samen enkele publicaties hadden geschreven. Kan zijn, zei ik verder onder meer, dat die directeur later van mening is veranderd. Maar waarom legt hij dat dan niet uit? Laf vind ik dergelijk gedrag. Nu zijn mijn brieven kennelijk in de doofpot oid verdwenen. En intussen wordt veel, héél veld geld domweg verspild. Dat gaat maar door zònder heroverweging van uitgangspunten, zeg maar paradigmawissel. Heus, dat geld valt anders respectievelijk elders wèl goed te besteden. Oh ja, de huidige directeur-generaal Bestuur & Wonen ken ik persoonlijk, mijn buurvrouw is zijn oudere zus. Ik zou het op prijs stellen, als hij daar eens langs loopt met mijn brieven, doe meteen de groeten. Er moet toch wat gebeuren om te stoppen met al die voorspelbare, dure mislukkingen met technisch ingestoken projecten. Het gaat principieel om taalgebruik, en daarin spelen nu eenmaal verschillen. Dat hij daarover geen mening heeft, kàn niet. Ik geef nogmaals dat voorbeeld. Het woord blok heeft toch allerlei betekenissen?! Het is onmogelijk om dat te ontkennen. Hopelijk heb ik u voldoende gewetenswroeging bezorgd, zei ik nog, dat u zich zorgen gaat maken over zgn it-projecten. Ga na, dat kost maar even, of ze voorzien in variëteit van betekenissen. Zo nee, probeert die projecten onmiddellijk te stoppen. En met vragen bent u altijd welkom. Als burger ben ik immers verplicht om te helpen. Ik wil mijzelf niet verwijten géén pogingen voor verbeteringen ondernomen te hebben. Zoveel geld kan maatschappelijk ècht beter worden besteed dan aan wat, nogmaals, zelfs voorspelbaar niet werkt. Jammer dat vooral bestuurders niet herkennen wat opbouwende kritiek is. Als het allemaal geweldig gaat, is elk voorstel voor verandering overbodig. Onvermijdelijk gaat een veranderingsvoorstel dus met enige kritiek gepaard. Wie denkt dat het daarbij gaat om iemand straf oid te bezorgen, begrijpt niet waarom het met hulp gaat. Iedereen wil innovatie, mits het niet nieuw is. Maar dan is het geen innovatie, zei hij. Klopt, stemde ik in. Zo moeilijk is het dus om iets nieuws aanvaard te krijgen. Maar het is ù nu toch duidelijk, in luttele tellen, dat

betekenisverschillen bestáán. Dat bevestigde hij. Tenslotte, op mijn beurt dus ook nog steeds vriendelijk, heb ik – maar – bedankt voor de mededeling dat er met de mijne ... niets gebeurt.

[Zie [aantekening 60.85](#) voor – aanknopingspunt voor – voorgeschiedenis.]

61.30

Moet ik me verontschuldigen, dat ik jullie tot overleg probeerde te bewegen? (Want) dit schiet – wat mij betreft wederom – helaas niet op. Merkwaardig dat jij via email(s) geen reactie – meer – krijgt. Als je wilt dat ik tegenover [die I&M-medewerker] die oproep herhaal, laat me ajsb weten.

Verder, of juist daardoor, :-) alles goed met jou?

[Emailbericht dd. 17 januari 2017 aan hoofd BFS.]

61.31

Met dank voor de contragrammaticaal niet-te-missen voorzet in jouw compact geformuleerde beoordeling. Ik maak er dus van: De herhaling van het patroon is het patroon van de herhaling.

61.32

Een geval van – ontkenning van – zgn schaaleffect kwam deze week in het nieuws. **NRC Handelsblad** wijdt er op 18 januari 2018 tevens het redactionele commentaar aan, **Deltaplan OV nu nodig om Randstad bereikbaar** te houden (p. 18). Concreet gaat het erom, dat

[d]e komende jaren [...] in de Randstad 700.000 mensen extra [zullen] moeten worden vervoerd.

Inderdaad, een verkeersopgave. Maar

[w]at er nu aan plannen ligt is [...] bij lange na niet voldoende om deze stroom te verwerken.

Wat nodig is, karakteriseert de commentaarschrijver als

[e]en onconventionele aanpak[.]

Ik vind het duidelijker om van de “aanpak” te eisen dat hij passend is. Ofwel, de schaal van de oplossing moet overeenkomen met de schaal waarop zich het probleem – respectievelijk de kans – voordoet. Vergelijk het met een uitspraak die aan Albert Einstein toegeschreven is: “Everything should be made as simple as possible, but not simpler.” Kostbare mislukkingen – en in dit geval o.a. sterke groei van het aantal gefrustreerde reizigers, om van verlies door extra economische transactiekosten maar te zwijgen – zijn ... eenvoudig voorspelbaar. Want

[h]et openbaar vervoer is tegenwoordig steeds meer gemeentegrensoverschrijdend[, terwijl] gemeenten [...] nog altijd hun eigen autonomie koesteren.

Voor zgn digitalisering geldt helaas – zelfs sterker? – wat de commentaarschrijver voor infrastructuur voor fysieke mobiliteit terecht betreurt:

[A]fzonderlijke plannen voor verbetering zijn er voldoende. Het ontbreekt daarentegen aan een integrale visie waarbij de vele ideeën op elkaar worden afgestemd.

De schrijver laat echter na om te becommentariëren, nòg terechter, zo vind ik, dat daardoor juist géén “verbetering” optreedt. Hoe dan ook vergen veranderingen op passende schaal

bestuurlijke samenwerking[.]

Wat digitalisering betreft, is het daarmee zelfs binnen één en dezelfde (overheids)organisatie doorgaans nog treurig gesteld. Voor digitalisering heerst het waanidee dat betekenis voor alle deelnemers aan informatieverkeer uniform moet zijn. Dat kan wie zich de (over)heerser waant nu wel willen, maar volgens de gangbare opvatting van zeer beperkte informatiedragers is dat onzin. Over terecht gesproken, deelnemers weigeren samenwerking volgens zulke valse standaardisatie. Zij zien daardoor immers ... gefrustreerd wat voor hun als relevante betekenis telt. Maar omdat zij niet begrijpen waaraan dat ligt, blijven zij volharden in tegenwerking (en zien daardoor feitelijk af van deelname). De omslag naar opbouwende instelling, en zo door naar samenwerking op passende verkeersschaal, vergt 1. erkenning van reële variëteit van betekenis en 2. een praktische manier van omgang met zulke verschillen-in-samenhang. Ik weet het, dan blijven er altijd nog mensen die hun organisatie graag apart houden. Maar zodra ze géén betekenisvolle reden meer kunnen aanvoeren, moeten ze wat anders verzinnen om tegenwerking vol te houden. Dat wordt dan toch moeilijk(er).

61.33

Die enneade, tja, (on)natuurlijk komt dat – als – teken van c.q. leidt het als zodanig tot ook weer een begrip (lees ook: concept) met motief van dien. Maar ook daarvan laat het motief zich niet 'begrijpen,' althans niet als motief. Want voor begrip is er nu eenmaal ... begrip. Voor zgn metabegrippen is zulke tautologie onvermijdelijk. Wie daarover theoretisch moeilijk doet, komt praktisch niet verder. Dus, wie motief begripsmatig wil vatten, oeps, waarom zou je dat ... willen? Zo volgt de ene cyclus van semiosis op de andere, enzovoort.

Volgens de zen-leer, althans, voorzover ik die ... begrijp resp. enneadisch probeer te duiden, komt zgn verlichting overeen met zoiets als opgevoerde vertraging van die cycli, totdat er géén semiosis meer gebeurt. Ik zou zeggen, wie het zó ver kan laten komen, is onomkeerbaar dood. Hoe dan ook helpen pogingen om radicaal aan begrip te ontsnappen niet aan begrip, integendeel. Mij komt het als verlichting genoeg voor om te erkennen dat ik domweg niet veel kan begrijpen, laat staan alles. (Want) zoals natuurlijk ieder subject, ken ook ik subjectief-situationele beperkingen (waarbij ik die beperkingen naar hun – steeds maar weer: veronderstelde – aard slechts zéér beperkt ... ken).

Er is m.i. dus nog nooit een subject geweest, dat begripsmatig weet – gehad – heeft van motief-als-motief. Daarvoor vormt focus de belemmering. Die zit er als het ware principieel tussen. Maar als – ook – ik niet weet wat motief is, hoe kan ik dan dienovereenkomstig een element veronderstellen?

Er zijn nu eenmaal onbegrijpelijke begrippen nodig voor ordening van – andere – begrippen. Zo rust de regelmaat van de reeks zgn gehele getallen op het, nota bene, verschil tussen wat zich het allereerst laat tellen en wat feitelijk ontelbaar is. Door dat ontelbare toch een getal te noemen, te weten nul, komt er aanvullend op 1. het – begrip van het – getal één tevens 2. het – begrip van het –basale telverschil beschikbaar. Dat telverschil is iets anders dan het getal één, maar er is dezelfde waarden aan gegeven. Wat een vondst c.q. ontwerp! Daardoor kenmerkt dat telverschil – met waarde – één vervolgens vanaf het getal één tevens de – verdere – achtereenvolgende getallen. Wij vinden die getallen allang zó normaal, en het gebruik ervan zó betrouwbaar, dat we de noodzakelijkerwijs irrationele, paradoxale, kunstmatige e.d. grondslag voor zo'n stelsel niet beseffen.

Wat mij betreft 'telt' de enneade langs elk van zijn drie dimensies wel zo'n extra ònbegrijpelijk element annex begrip.

Wat intext ... inhoudt, kan ik aan de hand van een Metapatroon-model nog wel redelijk aanwijzen. Maar van/voor een willekeurig teken? Ter eenduidige identificatie van een teken acht ik intext juist van géén belang. Louter signatuur schiet daarvoor dus tekort, maar de configuratie van signatuur èn context is nodig en voldoende voor een uniek teken. Opzettelijk heb ik nadere beschouwingen over intext – tot dusver? – zoveel mogelijk vermeden. Intussen heb ik mij erover verwonderd dat nog niemand mij daarop aangesproken heeft. Haha, ik voel me inderdaad door jou betrappt met je mededeling "intext [er] tot op heden altijd buiten gelaten [te hebben]." Gelet op de correspondenties tussen de drie dimensionale deelstructuren volgens de enneade strookt intext enerzijds met begrip, anderzijds met gedrag. Vooralsnog is mijn idee dat con- en intext zoiets als òmgekeerd evenredig aan elkaar zijn. Wanneer het subject tot wie een verzoek gericht is ook volkomen vertrouwd is met de opgediende context, heeft het niet of nauwelijks behoefte aan intext. In dat geval is signatuur plus context immers duidelijk voor verdere semiosis tot eigen gemotiveerd begrip. Als het verzochte subject daarover echter in onzekerheid verkeert, moet het benodigde context allereerst (aan)leren. En dat vergt juist véél intext. Nou ja, zoiets ... Voor een Metapatroon-model doet de ontwerper noodzakelijkerwijs een aanname over de (voor)kennis en leervermogen van – uiteindelijk – de deelnemers aan het informatieverkeer.

Langs de objectdimensie – die ik ook wel aanduid als feitdimensie – lijkt mij het element identiteit extra ònbegrijpelijk. Want voor een m.i. consistent stelsel moet daar een zgn nul-identiteit achter zitten. Terwijl de enneade mikt op verklaring van samenhangende gedragsverschillen, vallen zulke verschillen slechts redelijk te bepalen ten opzichte van een door-en-door ònverschillig 'punt,' met ònredelijkheid van dien.

In zgn naïeve zin is de enneade dus ònbegrijpelijk. De enneade wijst immers de veronderstelling (lees ook: het beginsel) àf, dat èlk element apart en absoluut bestáát. Zo'n afwijzing is wat C.S. Peirce (1839-1914) m.i. onder onlosmakelijkheid verstaat, in zijn geval geldig voor een triade-plus-grond. Ik heb al vaker gespeculeerd over de ... motieven van Peirce om zijn – voorstelling van het – begrip grond er maar zo'n beetje bij te laten hangen. Wellicht is hij zich terdege bewust van de metafysische aard ervan, verwacht hij ermee op ònbegrip te stuiten, dus vestigt hij aandacht op voorgrondbegrippen die eenvoudiger op (h)erkenning kunnen rekenen omdat in elk geval de termen die hij ervoor benut reeds vergaand vertrouwd zijn: teken, object en interpretant. Zo ja, dan heeft hij het risico genomen dat er een positivistische, zeg ook maar, naïeve draai aan zijn voorstelling van semiosis zou worden gegeven. Het kan uiteraard ook zijn, dat Peirce zèlf zich niet bewust geweest is van m.i. overhaaste beperking van grondslag voor semiotiek.

Alleen al de triade markeert een omvattender categorie van theorieën van kennisleer. De naïeve categorie is strikt objectief; het subject geldt niet als differentiële kenfactor. Dan is er de categorie met theorieën die het subject als kenfactor meetellen; daarbij gaat het dus om de verhouding tussen subject en object. Volgens theorieën in nòg een categorie telt het teken mee, nota bene zelfs als bemiddelende factor tussen ob- en subject. Voorzover ik weet, is Peirce de eerste geweest die het teken die bemiddelingsstatus heeft toegeschreven en aldus een verdere categorie vestigt. Ook reeds uit zijn triade volgt, dat een theorie in die

categorie ... onlosmakelijk ontologisch en epistemologisch en semiotisch is. Dus, als ik semiotische enneade schrijf, bedoel ik met semiotisch tegelijk ontologisch en epistemologisch.

Als informatie gewoon een ander woord voor teken is, zou je toch zeggen dat juist informatiekundigen zich van een deugdelijke theorie moeten bedienen uit de Peirceaanse categorie. Zover is het vrijwel overal helaas nog altijd niet. De theorie-van-dienst is vooralsnog onveranderd afkomstig uit de objectivistische categorie, dwz logisch annex naïef atomisme. In één woord, populisme. Daarmee strookt – eenvoudige – formele logica immers zo mooi, geldt – doorgaans ook nog eens onuitgesproken – als (drog)reden. Kan wel zijn, maar met afstemming van subjectief-situationele gedragingen heeft zulke logica niets te maken. Integendeel, zij ontkent op totalitaire manier de samenhangende betekenisvariëteit die gepaard gaat met wederzijdse verzoeken tot inschikkelijkheid.

Ik schreef je onlangs over problemen die ik ondervond om het Platoonse dialoog **Parmenides** te ... begrijpen. Steeds meer neig ik naar de opvatting, dat Plato de onmogelijkheid van alomvattende kennis schetst. Zo ja, dan laat hij allerlei pogingen stuklopen. En dat doen ze, althans, zo interpreteer ik dat, omdat het vertrekpunt de, zoals wij nu kunnen stellen, objectief veronderstelde éénheid blijft. Maar indien éénheid tegelijk veelheid is, wat is dan het verdelingsbeginsel? Nogmaals, daar kom je nooit uit.

Spring nu eens van de eerste naar de derde categorie voor een theorie. Ipv éénheid vormt veelheid het vertrekpunt. En het theoretiserende subject beseft dat het zijn 'eigen' subjectief-situationele veelheid nooit zelfs maar in buurt van éénheid kan brengen, laat staan objectief. Dat neemt niet weg, dat een subject die éénheid als veronderstelling kan hanteren. Want dankzij zo'n aanname, nota bene volledig speculatief, laat zich – pas – samenhang in veelheid verklaren. Ofwel, als éénheid telt samenhang-in-het-oneindige. Als praktische kunstgreep valt dat te vergelijken met de (veronder)stelling dat parallelle lijnen elkaar in het oneindige snijden. Wat mij betreft snijden ze elkaar niet, maar lopen daar samen. In een Metapatroon-model staat daarvoor de horizon symbool. En dat zo'n horizon nog ... oneindig ver verwijderd is van het oneindige, wat dat ook – niet – is, komt nogal ironisch tot uitdrukking doordat de horizonlijn haaks getrokken is op de, vooruit, differentiële gedragslijnen ervandaan resp. ernaartoe.

Als reactie op jouw vermoeden dat jij "allang weer uit de (volgende) bocht gevolgen [bent]" ga ik dóór op het principiële karakter van Peirce's triade. De onlosmakelijkheid houdt ook de onontkoombaarheid in van tekenbemiddeling. Ofwel, het is een illusie om een object als object te kennen, of een interpretant als interpretant. De 'weg' voert noodzakelijkerwijs langs teken. Triadisch, en voor de enneade met zijn drie dimensies geldt dat onverminderd, geldt daarom één tekendimensie. Noem dat ook maar de toondimensie (hoewel met die aanduiding m.i. verwarring dreigt, indien je daarbij gaat denken aan wat volgens Jaap van Rees zgn toonvensters zijn). In elk geval 'hebben' beide andere dimensies principieel juist niets van teken. Daar is nu nèt de tekendimensie voor. Het blijft dus maar speculeren wát de structuur is volgens die – veronderstelde – andere dimensies. Aan het ontwerp van de enneade laat zich dat mooi nagaan. Eerder had ik Metapatroon bedacht, dus de drieledige – recursieve – structuur volgens signatuur met context en intext. Toen ik vervolgens las wat Peirce onder semiosis verstaat, en dankzij mijn instemming met het wilsbegrip van Schopenhauer, heb ik die

tekenstructuur à la Metapatroon ook, zeg maar, òpgelegd aan de 'rest' van Peirce's triade-plus-grond. Voilà, enneade. Dus, nee, een motief toont zich niet langs de dimensie van interpretant. Volgens de enneade bemiddelt context tussen motief en situatie. In veranderlijkheid en dynamiek van gehele tekens komt dynamiek van gemotiveerde begrippen resp. aldus ervaren situationele gedragingen tot uitdrukking. Het is omslachtig om die bemiddelingsfactor voortdurend te expliciteren. Daarom versimpelen we dat doorgaans door, zeg ook maar naïef, over zulke gedragingen en begrippen te spreken alsòf ze objectief bestaan. Daar is meestal niets mis mee. Maar dat gaat natuurlijk wèl mis, en dan ook meteen niet zo zuinig, zodra het gaat om ontwerp van dezelfde voorzieningen (lees: infrastructuur) ter facilitering van verschillende gedragingen. Die moeten, kortom, op variëteit berekend zijn. Je moet ajb ook weer niet teveel zoeken achter knooppunten in een Metapatroon-model met de naam gebeurtenis, teken e.d. In zo'n model moet je m.i. vooral niet in één moeite door de axioma's willen ordenen. Als modelleur moet je ze uiteraard terdege beheersen, maar je mag van overige belanghebbenden bij informatieverkeer niet verwachten dat ze het verschil tussen begrippen en metabegrippen ... begrijpen, en ze uit elkaar weten te houden.

Met gebeurtenis in een conceptueel model beweer ik, dat het kan lonen om onder die noemer een bepaalde apartheid te veronderstellen. Als zo'n knooppunt onmiddellijk ònder de horizon hangt, zeg ik tegelijk met zoveel woorden dat ik op dat punt verder nog géén idee heb wat voor dergelijk onderscheid in aanmerking komt, welk(e) gedrag/eigenschappen er bij hoort/horen, enzovoort. Ik waan me vooralsnog baron von Münchhausen. Je moet je èrgens aan proberen òp te trekken. Uiteraard heb ik wel een idee waar ik naartoe wil. Volgens mij is er behoefte om de uitwisseling van een teken tussen bepaalde deelnemers aan informatieverkeer op een bepaald, even simpel gesteld, tijdstip eenduidig te ... bepalen. Dàt noem ik een beweging tekenverkeer. Als je dáárvor een aanspreekbaarder aanduiding weet, graag! Stel ik dat ik was begonnen met dat knooppunt in een model. Dan was ik zgn opwaarts gaan ontleden tot relevant object resp. situatie waarvan beweging tekenverkeer de samenloop vormt. Gebeurtenis had ik al opgenomen. Met teken erbij laat zich een relatie tussen gebeurtenis en teken leggen, dwz de verbijzondering tot beweging tekenverkeer.

Er zijn nu drie knooppunten. Daarover laten zich relevante eigenschappen alweer specifiekere verdelen. Klopt, dat valt redelijk te vergelijken met normalisering volgens de methode van entiteit-relatie modellering.

Je ziet, de termen gebeurtenis en teken heb ik voor een 'normaal' Metapatroon-model gebruikt in alledaagse betekenis, zij het dat het – helaas – nog ongebruikelijk is om dergelijke veralgemeniseringen te expliciteren. De opzet verkrijgt daardoor zowel ruimer bereik als flexibiliteit.

Ik herhaal dat het aanbeveling verdient om termen voor methodische metabegrippen niet voor – knooppunten in – 'normale' modellen te gebruiken. Soms kom je er echter niet omheen (als je tenminste nieuwe en daardoor vermoedelijk onbegrijpelijke woorden wil vermijden). Als vuistregel geldt dat je er minder omheen komt, naarmate je met een model algemener mikt. Maar besef dan, over context gesproken, dat je daar met zulke termen vooral géén methodische metabegrippen wil aangeven. Die discipline kan je er overigens aan helpen herinneren dat lòsse signaturen niet bestaan. Geef over methode apart uitleg (en neem ontbrekende verklaring van samenhang tussen zgn niveaus, hoe onlosmakelijk verbonden ze ook

– moeten – zijn, dan maar voor lief).

Door ruitelijk toe te geven, dat een subject nu eenmaal geen objectieve zekerheid kan verkrijgen, dus in het besef van noodzaak van speculatie, valt praktisch nog best een eind te komen met verantwoord ontwerp van voorzieningen voor informatieverkeer met variëteit van – hoedanigheden van – deelnemers met hun situationeel gevarieerde betekenissen van dien.

Zo speculeer ik er ook maar op los voor betrekkelijk houvast.

61.34

Ik hoop maar dat je zo'n uitgebreide reactie op prijs stelt. :-) Naar aanleiding van jouw telefonische opmerkingen over blockchain, te weten dat allerlei ambtenaren e.d. er zich op een bijeenkomst die jij bijwoonde blijkbaar zo enthousiast over tonen terwijl jij dat niet kan plaatsen, heb ik nog wat doorgedacht. Nee, ik begrijp dat óók niet. Ik herken er vooral een nog verder doorgeschooten neoliberale strategie in. Anti-overheid, en aldus anti-infrastructuur. Voor ambtenaren is dat zelfs zagen aan eigen stoelpoten. Was het maar de zoveelste mode, dus verder nogal onschadelijk. Steeds meer mensen raken echter angstig zodra ze – wederom – iets niet begrijpen. Omdat ze gauw bang zijn zelf vlot voordeel te missen, of voor dom te worden versleten, betuigen ze prompt en klakkeloos steun. De moeite om 'iets' te begrijpen is te veel van ze gevraagd. Wie is er nu ècht dom? Juist van politici, bestuurders en ambtenaren acht ik het vreemd, zo niet pervers, dat zij – zoiets als – blockchain propageren. (Want) voorzover ik er 'iets' van begrijp, toegegeven, wat dus maar heel weinig is, gaat het niet om enkelvoudige registratie van zo'n keten van (informatie)blokken als neerslag van achtereenvolgende (trans)acties, maar gebeurt registratie van eenzelfde keten meervoudig, met die gelijklopende exemplaren ter beveiliging verspreid over meerdere databases. Dus het, zeg maar, spoor van het ene naar het andere blok moet – blijven – kloppen in een als voldoende verondersteld aantal van die exemplaren. Zulke verspreiding lijkt democratisch, maar de diverse beheerders van elk zo'n ketenexemplaar hebben daarentegen helemaal niets over de aldus beveiligde informatie te vertellen. Zij stellen slaafs hun digitale middelen beschikbaar (en ontvangen eventueel een vergoeding met een hoeveelheid van een e-munt). De controle op zgn integriteit, dwz of de blokken in kwestie inderdaad een sluitende keten vormen, vergt uiteraard ook nog eens meer 'werk' naarmate het aantal blokken van een keten groeit. Overdrachtelijk gesproken wordt informatie aan zo'n zware ketting gelegd, of nog beter gezegd, nog eens door verveelvoudiging van die ketting opgenomen in een alsmaar groeiend, niet-te-tillen hekwerk, dat er geen beweging meer in te krijgen is op een termijn die voor bedrog loont. Nou ja, dat is de theorie. Afgezien van allerlei praktische verkeersbelemmeringen die daardoor ontstaan, kan ik me nota bene principieel voor een zgn soevereine overheid niets bij dergelijk decentraal beheer voorstellen. Integendeel, de integriteit van informatie mag in dat geval juist niet afhangen van willekeurige actoren in een verspreid netwerk. Anders dreigt gijzeling van de uitvoerende macht, enzovoort. Je zou nog kunnen zeggen dat wat de overheid dan voor – het gebruik van – blockchains borgt, steeds slechts het aanvangsblok is. Dat lijkt te stroken met het idee van zgn basisregistraties, ofwel zgn authentieke informatie over maatschappelijke objecten. Daarmee kunnen burgers en bedrijven dan naar hartenlust aan de gang, nietwaar? Het punt is echter, dat de overheid tevens het resultaat van transacties met zulke objecten als zgn authentiek wil registreren (en dus wil vrijwaren van informatiebeheer door willekeurige actoren).

Verder zijn vooral overheidsorganisaties grootgebruiker van dergelijke registraties. Voor het financiële verkeer zitten overheden al helemaal niet te wachten op methoden & technieken die financiële transacties aan het zicht – met bijbehorende controle mogelijkheden – onttrekken. Er zijn uiteraard nogal wat zgn nationale staten waar burgers en bedrijven de overheid als vijand beschouwen. In dat klimaat krijgt blockchain gauw aanhangers. Maar dat leidt slechts tot verdere ondermijning van infrastructuur. Dat lijkt mij voor Nederland, en verder Europa, niet verstandig. Per saldo zou blockchain, zodra besef van ondermijningspotentiaal gedaagd is en vervolgens ook de schrik er voldoende in zit, weleens kunnen leiden tot overheids(tegen)maatregelen om digitaal betalingsverkeer te faciliteren. Dat biedt het middel om – zelfs onmiddellijk transactionele – belastingheffing te verzekeren. Wouter van Noort, redacteur van **NRC Handelsblad**, lijkt dat reeds te begrijpen. In zijn artikel **Staten flirten én worstelen met crypto's** (katern **Economie**, 20 januari 2018, p. 5) stelt hij o.a. dat

[h]et [...] allemaal [draait] om een grote onderliggende vraag: wie controleert in de toekomst het geld? [...] Bij de originele digitale munten zijn banken en overheden juist overbodig – dat is het hele punt.

Een overheid zonder voldoende monopolie over inkomsten, belastingheffing dus, is géén overheid. En een gemeenschap zonder overheid komt zonder infrastructuur te zitten. Zie ook [Infrastructuurkunde](#).

Wat we ook niet mogen vergeten is dat zgn onafhankelijke rechtspraak eveneens tot infrastructuur behoort. En, rara, wie borgt vervolgens uitvoering van vonnissen? Zie verder [Verkeerssysteem is anders, ontwerpen dus: rechtspraak als geval](#).

Voor overheidsinstellingen vind ik serieuze overweging van blockchain resp. e-munten een vlucht naar voren, en dan ook nogeens precies de verkeerde kant op. Ik kan me voorstellen dat er onzekerheid resp. ongerustheid heerst over tekortschietende veiligheid van digitaal informatieverkeer. Mijn bezwaar is, dat nog steeds passend beleid ontbreekt voor de reële variëteit van betekenissen mbt maatschappelijke objecten. Klopt, dat lukt pas met Metapatroon. Hoe dan ook heeft het uiteraard geen zin om 'iets' te beveiligen zònder deugdelijk begrip wat dat 'is.' Over volgorde gesproken, dus ook zoiets als een keten, :-) begin met oplossing van het principiële probleem. Vrijwel zeker raken daardoor allerlei afgeleide problemen eenvoudiger oplosbaar, in elk geval anders (en vermijden we geld te verspillen aan valse voorstellingen).

ps

Voor afschrift van correspondentie die ik vorig jaar, apart met twee verschillende mensen, voerde over blockchain e.d., zie [aantekeningen 58.86, 58.87, 58.100, 58.102, 58.104 en 58.108](#) resp. [aantekeningen 59.49 en 59.51](#).

61.35

Gelet op de titel heeft het zeker iets tegenstrijdigs om **Modes in management** (Boom, 2002), sterker nog, de oorspronkelijk engelstalige editie verscheen reeds in 2000, pas in 2018 te lezen. Na zoveel jaren is een mode toch wel voorbij. Maar René ten Bos mikt op een duurzamere boodschap, te weten

[e]en filosofische analyse van populaire organisatie theorieën.[ondertitel]

Ik heb het boek met veel plezier en instemming gelezen. De tegenstelling die Ten Bos tussen utopie en mode suggereert, schiet m.i. echter tekort. Ik deel zijn analyse dat wat telkens als nieuwe theorie wordt voorgesteld, vooral méér biedt van dezelfde

valse schijn van elitaire beheersing. Dàt vindt Ten Bos er kennelijk onverminderd utopisch aan. Hij pleit ervoor om managers van dat waanidee àf te helpen. Voorzover modes daaraan bijdragen, verwelkomt Ten Bos ze dus. Want, zo legt Ten Bos uit,

mensen in organisaties weigeren te leven volgens de maatstaven van een verborgen utopie. Ze accepteren niet dat er alleen maar calculatie of methodiek bestaat. Ze gedragen zich soms als bureaucraten en soms vertikken ze dat. Ze willen niet altijd productief of nuttig zijn en ze zijn het soms grondig met elkaar oneens over wat die verborgen waarheid van al het georganiseer wel mag zijn.[p. 259]

En omdat Ten Bos blijkbaar toch ook een beetje modieus wil blijven meedoen, handhaaft hij die term voor de aanbeveling die hij laat volgen:

Een consequent modieuze theorie over management en organisatie zou al deze constant veranderende zelfbegrippen erkennen en zelfs benadrukken.[p. 259]

Dat acht ik met filosofische pretentie zelfs onzinnig uitgedrukt. Waarop Ten Bos wijst, in mijn woorden, is variëteit van subjecten met hun situationele gedragingen. Een theorie die op zulke variëteit bemeten is, zowel op wat gelijktijdig allemaal van elkaar verschilt als achtereenvolgens rekent met wat “constant verander[t],” verdient inderdaad kwalificering als “consequent.” Maar daardoor is die theorie nota bene **niet** modieus. Zo’n variëteitstheorie, en daarvoor komt m.i. subjectief situationisme in aanmerking, vervàngt wat Ten Bos de utopische noemt. Dat is overigens pas begrijpelijk door de begrippen 1. management en 2. organisatie grondig te ... relativieren. Volgens subjectief situationisme gaat het daarbij om – altijd maar weer subjectieve ervaringen van – bepaalde situaties, zoals er netzo “consequent” ook – ervaringen van – allerlei àndere situaties zijn door subjecten alom. Daarmee zijn o.a. (management)modes nòg scherper te analyseren dan Ten Bos al zo onder- èn steekhoudend doet. Vanwege de modieuze beperking die hij zichzelf oplegt, komt hij echter niet of nauwelijks toe aan praktische synthese.

61.36

Een ontwerpprobleem is vaak een probleemervaring. Je wordt dan, zo lijkt het, opgehouden door een tegenstrijdigheid. Zo van, het is zùs, prima, maar dan komt het zó in de klem. Omgekeerd dan maar? Nee, want met voorrang voor zó heeft zùs te lijden ... Je hebt – pas – een oplossing wanneer je de tegenstrijdigheid als valse schijn ... ervaart. Daarvoor is de aanduiding met oplossing volkomen toepasselijk. Probleem is immers wèg. Maar ja, dan moet je er nog iets over schrijven. Als (werk)titel benut ik daarvoor graag de uitdrukking die mij hielp aan besef van de eerdere belemmering c.q. latere doorbraak. Zo schreef ik ooit een voorstel voor decentralisatie van een archief (met documenten nog allemaal op papier). Titel: Verknípt archief. Of een voorstel voor registratie van vreemdelingen, titel: De bekende vreemdeling. Oh ja, nòg eerder: Asielzoekers gezocht. En zie nu onderstaand ... :-)

Rechtspraak: onafhankelijk knooppunt

Volgens scheiding der machten is rechtspraak onafhankelijk. Hoe valt die principiële status te rijmen met knooppunt, dwz verbonden en daardoor tòch afhankelijk? Dat is eenvoudig verklaarbaar door onderscheid te maken tussen enerzijds het oordeel van de rechter, en hoe zij (lees overal ook: hij) ertoe komt, anderzijds waarover zij oordeelt.

Er moet altijd wèl iets te oordelen zijn. De relevante materie kan de rechter van alle kanten bereiken. Wat zulk (informatie)verkeer betreft, heel praktisch, is zij dus bij uitstek knooppunt ... om pas òp resp. àls dat (verkeers)knooppunt onafhankelijk te oordelen. En vervolgens moet ook haar oordeel een weg vinden. Zie verder o.a.

[Door de blinddoek: semiotiek van rechtspraak](#) (2014).

Met knooppunt zijn andere associaties denkbaar. Vooruit, de rechter knoopt losse eindjes aan elkaar en/of ontwart juist knopen. Nogmaals, hier telt vooral, dat – het instituut van – de onafhankelijke rechter bij uitstek deelnemer aan maatschappelijk informatieverkeer is. Maar er zijn dus ook àndere verkeersdeelnemers.

Voor – heroverweging van – digitalisering is eerder vermeld onderscheid nuttig, dwz tussen

1. relevante informatie vóór een rechterlijk oordeel en
2. verwerking van die informatie tot zo'n oordeel.

Ad 2. Wie zgn digitale technologie beschouwt als gereedschap voor informatieverwerking, ziet er primair een hulpmiddel – ter vervanging – van de rechter in. Het aantal gebruikers is dienovereenkomstig zeer beperkt gedacht. Dat moet met een project wel lukken, nietwaar? Hoogstens als bijzaak, en vaak pas later bewust geraakt, geldt verzameling, ordening e.d. van daarvoor benodigde informatie. Nog afgezien ervan dat rechterlijke oordeelsvorming om allerlei redenen menselijk moet zijn, blijkt de zgn bijzaak onoplosbaar in het kader van die opgave. Besteding van alsmaar méér tijd en geld helpt niet, integendeel. Over knoop gesproken, die is vrijwel meteen niet meer te ontwarren (en moet daarom vroeg of laat, hoe eerder des te beter uiteraard, worden doorgehakt, zie ad 1).

Wie desondanks vasthoudt aan de aanpak ad 2 komt via de aanpak ad 1 in elk geval veel dichterbij. Dankzij adequate facilitering van informatieverkeer is de bijzaak immers vergaand opgelost. Lees verder.

Ad 1. Digitale technologie is allang niet meer louter geschikt voor automatisering van berekeningen e.d. De mogelijkheden – en risico's – ervan hebben zich uitgebreid tot communicatie. Inmiddels is in een land als Nederland de dekking van aansluitingen op het Internet praktisch compleet. Aldus ligt de richting met – verdere – digitalisering voor de rechtspraak voor de hand. Rechtspraak kan tevens worden opgevat als noemer voor maatschappelijk informatieverkeer. Op het knooppunt daarvan bevindt zich onveranderd de rechter, maar zeker als potentiële deelnemer komt feitelijk iederéén in aanmerking.

(Ook) voor informatieverkeer is er infrastructuur. Thans is de infrastructuur voor informatieverkeer nog sterk in ontwikkeling. De praktische vraag voor de Rechtspraak als overheidsinstelling met, zeg maar, stelselverantwoordelijkheid voor rechtspraak als maatschappelijk-verkeersgebied luidt dan steeds allereerst als volgt. In hoeverre voldoet reeds bestaande infrastructuur resp. wat er aan voorzieningen spoedig genoeg bijkomt óók voor het informatieverkeer dat zij geacht wordt te faciliteren. Omdat het met die infrastructuur stelselmatig helaas nog niet zo'n vaart loopt, laten zich stellig voor rechtspraak gebreken aanwijzen. Vroeger was het zo, dat een organisatie daarvoor dan eigen, bijzondere voorzieningen trof. Volgens het inmiddels geldige verkeersparadigma is dat juist óók voor de eigen organisatie contraproductief. Op die manier raakt isolement immers versterkt, terwijl de crux bevordering van bereikbaarheid over en weer is. En als de Rechtspraak aannemelijk maakt, dat door haar bestemde voorzieningen inderdaad verbetering van

infrastructuur beloven, hoeft zij ze wellicht niet eens zèlf te ontwerpen enzovoort (of krijgt een groot gedeelte van de ontwikkelkosten vergoed). En later kan beheer worden overgelaten aan een daarvoor opgestelde facilitaire dienst.

Wat de verkeersoriëntatie ad 1 oplevert, valt natuurlijk nog niet precies te zeggen.

Dat vergt enig nader onderzoek. Allerlei voordelen zijn echter al duidelijk genoeg gebleken uit de gewijzigde opzet van debiteurenbeheer griffierechten. Die is stelselmatig berekend op variëteit van hoedanigheden van deelnemers aan 'rechtspraakverkeer.' Er is daar tevens aangetoond dat grootschalige veranderingen, met gevaar voor ontwrichting e.d. van dien, kunnen worden vermeden. Allerlei (informatie)registers die ooit apàrt opgezet zijn, blijken 'betrekkelijk' eenvoudig van samenhang te kunnen worden voorzien. Over knooppunt gesproken, dankzij toevoeging van een zgn informatieronde lukt dat geleidelijk (en zuinig) van bestaand register tot register. Er is dus ook niet één, kolossaal en daardoor onbeheersbaar project. Er is wel een duidelijke koers. En volgens die koers laten zich overzichtelijke etappes uitzetten, allemaal samenhangende projectjes.

61.37

Van Plato's dialoog **Parmenides** bestaat een nederlandse vertaling door Xaveer de Win (in: **Plato, Verzameld werk**, deel II, Ambo, 1980). Die tekst heb ik ook maar eens bekeken. Ik krijg alsmaar sterker de indruk dat Plato, voor zover hij er überhaupt iets van kan – wil? – volgen, géén heil ziet in de zgn leergang die Parmenides voorstelt. Want waar loopt die op uit? Tja, klinkt het tenslotte als verzuchting,

of het Ene nu is of niet is, het ziet ernaar uit dat het Ene en de andere, zowel ten opzichte van zichzelf als van elkaar, op alle manieren àlles zijn en niét zijn, àlles schijnen en niét schijnen.

Schiet mij maar lek, luidt dat hedendaags. Wil Plato met dat dialoog o.a. zeggen dat hij de opvatting(en) die Socrates daar oppert voorafgaand aan de gerapporteerde leergang van Parmenides, in elk geval praktisch filosoferend nog zo gek niet vindt? Vermijding van oneindige ideeënregressie vergt dan wel een maatregel ter begrenzing zoals Bertrand Russell (1872-1970) met typenleer suggereert (met het risico dat het middel erger is dan de kwaal). Op Socrates' suggestie van subjectieve variëteit van ideeën zie ik Plato overigens niet ingaan. Volgens mij gaat Plato daar voorbij aan de afslag naar een ànder paradigma, zeg maar de subjectivering van objectiviteit. Daardoor blijft het bij kritiek, althans, dat is wat ik meen te herkennen. Leest juist Plato ons de les, maar dan tüssen de regels door, en luidt zijn les dan om die van Parmenides toch vooral niet serieus te nemen?

Ik heb eigenlijk nog steeds geen idee, of het moet dus zijn wat ik vervolgens als samenvattend oordeel van Paul Shorey (1857-1934) aantref in **What Plato Said** (The University of Chicago Press, 1933):

[I]n this monotonous concatenation of abstractions[, ...] all types and examples of the equivocations and fallacies of all future systems of verbal metaphysics are classified, distributed, and marshaled toward the foregone conclusion [that] our apprehensions of ultimate things are inextricably involved in contradiction, and reality is unknowable and inexpressible[. p. 287]

Shorey laat er zijn vertaling van de slotpassage op volgen:

If the one is and if it is not, it and other things both are and are not, appear to be and appear not to be all things in all ways, both in themselves and in relation to one another.[p. 287]

Vanwege zulke zinloosheid, zoals ik het maar noem, oordeelt Shorey, naar mijn idee nog strikt objectivistisch met beperkingen van dien,

that the second part of the **Parmenides** is a conscious exercise in logic, a systematic exhibition of the fallacies that arise from the confusion of **is**, the copula, with is referring to real existence, as well as incidentally of other metaphysical fallacies[. p. 289]

Op mijn beurt heb ik op basis van subjectief situationisme een (stelsel)logica ontworpen, zie ook [Metapatroon](#). Dankzij de kunstgreep van nul-identiteit voor samenhang kunnen redenering e.d. alweer verder reiken. Gelet op Plato's logica – en kennelijk nog steeds die van hemzèlf – voegt Shorey er m.i. terecht aan toe, dat

Plato knew what he was doing.[p. 290]

Volgens Shorey wil Plato daar àfrekenen met

bad metaphysics[. p. 290]

Zo ja, dan legt Plato in opbouwende – ipv kritische – zin de nadruk inderdaad op het eerste gedeelte van de dialoog, dwz waar hij Socrates diens opvattingen laat verklaren als

an indispensable working hypothesis[. p. 290]

Kennelijk zit ik met mijn duiding op dezelfde lijn als Shorey, die ter verduidelijking stelt dat

[t]he introduction to the **Philebus** is proof enough that [Plato] was not in the least agitated by the obvious objections to his theory of ideas. He had always known them and disregarded them[, ...] draw[ing] a sharp and easily recognizable line between the problems of ultimate metaphysics and the practical postulates of common sense.[p. 290]

Zo eenvoudig herkenbaar als Shorey doet voorkomen, maakt Plato dat onderscheid echter niet. Dat is ook de reden, dat

[a] great deal of ink has been spilled over this dialogue[, i.e., **Parmenides**. p. 290]

Terzijde merk ik op, dat **Philebus** een ander, naar verluidt later geschreven, dialoog van Plato is. Evenals in **Parmenides** komt daar – de vraag naar – de verhouding tussen één en veel aan de orde; desbetreffende tekstpassages in **Philebus** waren voor mij aanleiding om het opstel [Daar heeft Plato natuurlijk een wezenlijk punt voor de informatiemaatschappij](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2010-07, Universiteit van Amsterdam, 2010) te schrijven.

Kijk, daar zegt Shorey het al. Wat ik bestempel als – het gedeelte met – de leergang van **Parmenides**, is volgens hem

not meant to be taken seriously except in so far as [it] teach[es] by indirection precisely [a] logic of common sense[. p. 290] The dialogue itself abounds in hints that it is not seriously meant.[p. 291]

Volgens subjectief situationisme bestaat gedrag uit samenloop van subject en situatie. Zulke samenloop geldt structureel recursief voor nodige en voldoende verbijzondering tot eenduidig gedrag. Zo luidt de stelsellogica. Ik zie structurele overeenkomst met het voorschrift dat Shorey aan Plato toeschrijft:

We must admit the mixture of ideas, the seeming multiplication of one idea by communion with others, as a condition of intelligible speech. Without it we cannot even predicate existence, identity, and diversity.[p. 292]

Metapatroon kent subjectief situationisme resp. enneadische semiotiek als grondslag. Dat heeft m.i. tot een nog praktischer methode geleid.

Voor zoiets als verslagen van eerdere pogingen tot begrip van **Parmenides**, zie aantekeningen 61.3, 61.5, 61.6, 61.7 en 61.8. Zie ook een passage ergens middenin aantekening 61.33.

61.38

... en alweer een week verstreken. In openbaar-bestuurtijd is dat wellicht zó kort dat er niets valt te ondernemen. Voor wie allang beter weet, maar nog steeds niets ziet gebeuren, is dat natuurlijk de zoveelste eeuwigheid. Moet ik soms met verwijzing naar de Wet openbaarheid van bestuur navragen wat er gedaan is aan “een nog vast te stellen standaard [voor] contextueel modelleren” (in: [Doelarchitectuur](#), DSO, versie 2.0, 10 november 2016, p. 44)? Dan wil ik uiteraard ook weten, hoe dat wordt gerijmd met de eerdere aanbevelingen van Forum Standaardisatie in o.a. [Semantiek op stelselschaal: issues en oplossingsrichtingen](#) (19 juni 2009). Nee, zo'n Wob-verzoek doe ik niet. Dat help toch niet. Maar wat wèl kan helpen, weet ik ook niet. Wat is er zo ingewikkeld? Er is een concrete vraag èn er is zo mogelijk nòg concreter – allang – een passend antwoord. Hoe eenvoudig wil je het voor afstemming hebben? Of is het, alle retoriek ten spijt, soms helemaal de openbaar-bestuurbedoeling niet dat er deugdelijke infrastructuur voor informatieverkeer in publiek domein komt?

[Emailbericht dd. 24 januari 2018 aan hoofd Bureau Forum Standaardisatie; zie ook aantekeningen 61.28 en 61.30.]

61.39

Ik informeerde bij hoofd Bureau Forum Standaardisatie (BFS) of het onderlinge gesprek waartoe ik jullie heb bewogen, althans, ik kreeg destijds van jullie allebei instemmend bericht op mijn initiatief, iets opgeleverd heeft. Nu ben ik wel gewend dat ambtenaren hun tijd nemen om te antwoorden resp. iets te dóen, maar ik ben desondanks toch verbaasd dat jullie er naar verluidt nog niet eens in zijn geslaagd om zelfs maar een afspraak te maken. Toen ik zèlf ambtenaar was, liet ik zaken toch minder op hun beloop. Toegegeven, lang geleden ...

Als burger kan ik geen formeel gezag over jullie laten gelden – terwijl ik, nota bene, wel degelijk meebetaal aan jullie salarissen – maar ik wil je er met klem op wijzen dat – hoera! – DSO op de proppen kwam met de behoefte aan annex eis voor “een nog vast te stellen standaard [voor] contextueel modelleren” (in: [Doelarchitectuur](#), DSO, versie 2.0, 10 november 2016, p. 44). En al veel eerder – driewerf hoera! – deed Forum Standaardisatie, na geslaagde modelleercasussen met èn positieve evaluaties van Metapatroon, een gerichte aanbeveling voor die methode van informatiemodellering; zie o.a. [Semantiek op stelselschaal: issues en oplossingsrichtingen](#) (FS, 19 juni 2009). Om die vraag met dat aanbod kort te sluiten kan toch niet ingewikkeld zijn! Leg het ajb uit, als ik iets gemist heb ...

Is het goede nieuws misschien dat Metapatroon, standaard of niet, inmiddels voor DSO wordt gebruikt? Zo ja, laat me dat ajb weten. Dat zou ik geweldig vinden! Indien jij daarentegen onverhoopt meent vèrder geen opbouwende bijdragen te kunnen/willen leveren aan de keuze voor passende modelleermethode, daar heeft het voor mij helaas nogal wat van weg omdat jij nergens meer op reageert, help

hoofd BFS dan tenminste, en graag alsnog zo spoedig mogelijk, aan contact met een collega van jou waarmee nog wel opbouwend overleg mogelijk is. Besef dat hij het niet zozeer over Metapatroon wil hebben, maar graag algemener over standaardisatie.

Dit bericht stuur ik je zònder medeweten van hoofd BFS. Wel richt ik een afschrift tot hem. (Want) als jij na dit bericht nog steeds niet reageert op zijn, zoals ik heb begrepen, herhaalde verzoeken om contact op te nemen, gaat hij zich er wellicht ook op z'n minst over verbazen.

Oh ja, het kan ook zijn dat DSO het zònder Metapatroon blijft proberen. Dan zou die behoeftestelling resp. eis in dat rapport feitelijk ingetrokken zijn. Leg in dat geval ajb precies uit, waaròm contextueel modelleren overbodig of, wie weet, voor DSO zelf contraproductief geacht wordt. Welke modelleermethode(n) wordt/worden in plaats daarvan toegepast, en waarom gelooft 'men' dat het daarmee wèl lukt? Als 'men' dat van degelijke argumenten voorziet, weet Forum Standaardisatie meteen dat zijn toenmalige aanbeveling vóór Metapatroon belachelijk is. Doe je best!

Ook weer de tekst van dit bericht verschijnt tzt in mijn zgn aantekeningen. Ik beschouw dit als opbouwende bijdrage (die mij opnieuw tijd en moeite kostte). Wie weet wie dit ooit óók leest en – ook – kan gebruiken.

Laat allereerst hoofd BFS eindelijk van je horen!

ps

Oh ja, Jan van Til stuur ik eveneens afschrift. Dankzij hem raakte jij immers bekend met Metapatroon.

[Emailbericht dd. 24 januari 2018 aan medewerker informatiebeleid, ministerie van I&M; geadresseerden van afschrift staan in de tekst aangegeven. Zie ook aantekening 61.38.]

61.40

Zo'n reactie had ik je natuurlijk willen besparen. Als ik je helaas geen beterschap kan wensen, dan wens ik je graag wèl alle sterke met je "behandeltraject [om] stabiliteit te realiseren." Mijn, zeg maar, verongelijkte toon blijkt onterecht en daarvoor maak ik je mijn verontschuldiging.

[Emailbericht dd. 25 januari 2018 aan medewerker informatiebeleid, ministerie van I&M.]

61.41

Voor ons a.s. gesprek kondigde ik je nog een verdere tekst aan. In een poging mijzelf tot beknoptheid, helderheid e.d. te dwingen, heb ik voor het genre van de column gekozen en 'm als zodanig ook op mijn website gepubliceerd, zie [Gedragsmatig ordeningsbeginsel voor stelselmatige informatiemodellen](#). Of jij die poging geslaagd vindt, of juist mislukt, hoor ik graag, of dus juist niet, :-) van je.

Het lijkt mij dat de volgende, onderling samenhangende, strategische beslissingen c.q. vaststellingen over zgn digitalisering nodig zijn. Als zodanig moet de leiding van de organisatie die nemen/doen (en niet overlaten aan uitvoerders, al helemaal niet stilzwijkend aan ingehuurd opdrachtnemers). Daarbij denk ik zoal aan:

1. Wat is het karakter van de beoogde digitalisering? Waarop richt de eventuele kwaliteitsverbetering zich? En/of waarop de eventuele doelmatigheidsmaatregelen? Hoe raken gevolgen als voor- en nadelen verdeeld?

2. Digitalisering betreft facilitering van informatieverkeer. Dat vergt erkenning van reële variëteit van verkeersdeelnemers en van betekenissen.
3. Van betekenissenvariëteit moet een passend model worden opgesteld, dus stelselmatig voor het reële verkeersbereik. Met dat model moeten de gevolgen van de beslissingen ad 1 consequent voorspelbaar en de bijbehorende digitalisering aantoonbaar beheersbaar zijn.

De leiding begint dus met 1 en 2, en heeft later met haar oordeel over 3 eveneens beslissende invloed. Vervolgens kan zij dankzij haar bemoeienis met 3 voortgang van de uitvoering nagaan. Alles bijelkaar kan zij aldus redelijkerwijs verantwoordelijkheid nemen en dragen. Als de leiding zulke punten nalaat, gaat digitalisering onherroepelijk zweven (tenzij er een medewerker is, en ruimte heeft, om dat allemaal plaatsvervangend te regelen, terwijl de leiding dus feitelijk geen benul heeft, maar dat is dan ook prima).

61.42

Helaas kan ik er eindeloos mee doorgaan. Ik zal ze maar enneadische oefeningen noemen, ofwel kritische beschouwingen over semiotiek op z'n enneadisch. Het is vaak maar wat ik zo tegenkom.

In de bundel **Main Trends in Cultural History** (samenstellers W. Melching en W. Velema, Rodopi, 1994) is van R. Kosselleck het opstel **Some Reflections on the Temporal Structure of Conceptual Change** (pp. 7-16) opgenomen. Vooruit, op mijn beurt heb ik daarover wel wat op te merken. Daarvoor benut ik op mijn beurt dus de semiotische enneade als referentiekader. Zodoende struikel ik al meteen over de aankondiging door Kosselleck

[to] first make a brief remark about the position of concepts within the larger linguistic framework.[p. 7]

Ja, ook ik beschouw concept (lees ook: begrip) als een element van een referentiekader. De enneade als, zeg maar, geheel is echter niet taalkundig. Het kader is juist ruimer. Het omvat onlosmakelijk tevens taal(gebruik).

Vervolgens lijkt Kosselleck om – erkenning van – het belang van context heen te draaien. Want, zo stelt hij,

[o]nce you start considering the contexts within which the meaning of individual concepts may be analyzed, there is no end to it.[p. 7]

Tja, vervolgt hij,

what the individual researcher decides to do simply depends on his own interests and on the kinds of questions he wishes to ask.[p. 8]

Wat betreft is belangstelling een ander woord voor motief. En motief is een element van de enneade, waarmee het element context langs de tekendimensie correspondeert. Klopt, ook

[r]esearch, in a way, is looking through the lens of a camera.[p. 8]

Dat is precies waarom de enneade – langs de dimensie van interpretant – het element focus telt. (Ook) Kosselleck oriënteert zich echter nog simpelweg volgens

the linguistic triangle.[p. 8]

Zijn toelichting luidt als volgt:

There are, first of all, words. These words have meanings. These meanings, in turn, are related to certain realities or objects.[p. 8]

Terwijl C.S. Peirce grond als differentiërende factor opneemt in – zijn referentiekader voor – semiosis, is daar (ook) bij Kosselleck dus geen spoor meer van te bekennen. Weliswaar beseft hij terdege dat

as soon as a word is used with a specific meaning, and with reality to a specific reality, it is unique.[p. 8]

Het ontgaat (ook) Kosselleck echter, dat elk teken altijd méér is dan een enkel woord. Zoals hij woord opvat, komt overeen met het enneadische element signatuur. Een teken omvat principieel signatuur plus context. De combinatie is steeds – pas – uniek, specifiek e.d. Alleen al door tijdsverloop verandert context. Dat verklaart waarom wat abusievelijk voor teken wordt genomen, maar telkens slechts signatuur is, dat

subsequent readers [...] give the concept a different meaning and application.[p. 8]

Sterker nog, vanwege andere motieven zijn het dienovereenkomstig andere concepten; zie nogmaals de enneade. Als zelfs principieel enkelvoudig gemotiveerd concept geldt inderdaad, dat

[a] concept has no history, its [use and] reception does.[p. 8]

Kosselleck vindt dat echter

not [...] a very fruitful form of extreme reductionism.[p. 8]

Wat mij betreft is zulke radicaliteit pas realistisch. Door vanaf extreme verbijzondering te veralgemeniseren verkrijgen we inzicht in aldus onvermijdelijke reductie, en waarom dat problemen kan opleveren (die dan oplossen door concretisering). Ja, natuurlijk veralgemeniseren we. Daarbij gaat het om evenwicht dat we moeten bijhouden. Het is doelmatig indien het ene gedrag een herhaling van het andere kan zijn. Voor doeltreffendheid moeten we echter ook ànder gedrag kunnen leren. Volgens het nauwere kader van Kosselleck bestaat de spanning tussen

semantic continuity [and] linguistic innovation[. p 13]

Waarin hij helemaal gelijk heeft, is dat

[m]uch more could be said about all the topics I have touched upon[. p. 16]

Dat lukt alweer beter met een rijker referentiekader. Einde zoveelste oefening.

61.43

Ik heb me na ons gesprek, eerder vandaag, in eerste aanleg gericht op wat m.i. als beleidsaccent voorrang verdient. Hoe lukt het om feitelijk verantwoordelijke functionarissen te laten herkennen en ertoe te bewegen om hun verantwoordelijkheid – voor beleidsbepaling – daadwerkelijk te nemen?

Digitalisering

- Waarom is dat méér dan technische uitvoering? Ofwel, waarom betreft moderne digitalisering allereerst algemeen beleid?
- Ook en vooral rechtspraak vergt intensief informatieverkeer. Zeker, medewerkers van de Rechtspraak-organisatie behoren in verschillende hoedanigheden tot de

deelnemers aan zulk verkeer, maar er zijn dus véél meer deelnemers in nòg meer relevante hoedanigheden, verspreid over de (inter)nationale samenleving.

- Moderne digitalisering faciliteert vooral informatieverkeer. Als verkeersvoorziening, bij voorkeur infrastructureel (als waarborg voor gebruik door zoveel mogelijk deelnemers), strekt het bereik dus vele malen verder resp. is de passende schaal voor veranderingen vele malen groter dan de eigen organisatie (of, nog beperkter, slechts een onderdeel ervan).
- Onder de noemer van digitalisering is voor de Rechtspraak-organisatie daarom zelfs dringend stelselverantwoordelijkheid aan de orde voor rechtspraak in maatschappelijke zin. Tot dat stelsel kunnen c.q. moeten tevens andere modaliteiten van geschilbeslechting worden gerekend.
- Zonder (pro-)actief beleid voor het vermaatschappelijkingspotentieel van digitalisering dreigt vacuüm, met op termijn verlies van kwaliteit e.d. van rechtspraak van dien.
- Maar zo ingewikkeld is dat beleid ook weer niet, althans op hoofdlijn.
- Kies met digitalisering voor infrastructurele voorzieningen voor informatieverkeer.
- Op die (maatschappelijke) schaal gelden betekenissen van informatie niet uniform. Er zijn nu eenmaal reële betekenisverschillen (waarvan maatschappelijke dynamiek afhangt).
- Kies voor erkenning van zulke verschillen. Anders haken deelnemers zowel binnen als buiten de Rechtspraak-organisatie af (en kan het met stelselverantwoordelijkheid niets worden).
- Nota bene, voor – succes met – digitalisering is die erkenning een kritiek beleidspunt. (Want) er zit zelfs een zgn paradigmawissel aan vast, met bijbehorend àndere methode voor modellering van betekenisverschillen-in-samenhang op stelselschaal. Zònder expliciete beleidsbeslissing blijft digitalisering onherroepelijk steken in een inmiddels achterhaald paradigma annex modelleermethode.

Oh ja, ik heb het dus op zgn stelselverantwoordelijkheid gegooid. Volgens mij ontloop je zo de vraag naar wat (het) stelsel is. Want die verantwoordelijkheid voor-wat-stelsel-dan-ook-is, is natuurlijk ... evident.

61.44

Dankzij jouw aanwijzing ontdekte ik van Geonovum prompt de ww webpagina met het rapport **Metamodel voor informatiemodellen** (versie 1.0, 14 juni 2017) dat tbv het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) opgesteld is.

Ik zou zeggen, traditioneel UML, vooruit, met een extraatje objectrol. Tja, waarom dan niet in één klap de methode voor object-rol modellering genomen? Aan minstens één van de auteurs meen ik de UML-lobby te herkennen. Dat zal het dan wel zijn.

Het zgn metamodel is hoe dan ook onbegrijpelijk voor vrijwel iedereen, en dat geldt dan uiteraard naadloos eveneens voor de concrete informatiemodellen die volgens dat, zeg maar, voorschrift gaan worden gemaakt. Belangrijker nog, herstel, alarmerender nog gelet op de òngewijzigde, grofmazige oriëntatie op totale objecten

(ipv fijnmazig op variëteit van situationele gedragingen per object zoals met Metapatroon) is die modelleermethode dus onbruikbaar voor stelselmatige modellering, dwz op een schaal waarop reële betekenisverschillen – met veranderlijkheid van dien – juist productief zijn (en ook nog eens van relevante samenhang moeten zijn voorzien). Kortom, schrijf DSO volgens deze opzet maar af. Voor Forum Standaardisatie lijkt me toch van belang, dat DSO, of wie dan ook, weliswaar lijststandaarden kan kiezen totdat ze daar scheel zien, maar dat het zonder stelselmatige borging allemaal verspilde moeite is, en weggegooid geld. Wat is er in luttele maanden (niet) gebeurd? Nog in november 2016 is er voor DSO sprake van “een nog vast te stellen standaard [voor] contextueel modelleren,” terwijl van die behoefte annex eis reeds in juni 2017 nota bene in een zgn metamodel geen spoor meer valt te bekennen. Voor zover mensen daar hun kop niet allang in het zand hadden, hebben ze ‘m er sindsdien blijkbaar stevig ingestoken. Ik vrees dat het zelfs averechts werkt om aan hun nekken te proberen te trekken; dat leidt maar tot extra verstijving van valse opvatting.

Wat ik me wel kan voorstellen, is dat ergens op het ministerie – ooit? – een hogere ambtenaar er toch niet helemaal gerust op is, dat DSO adequaat berekend zal zijn op zijn maatschappelijke opgave. Zo iemand is wellicht te porren voor een modelleerproef(je) volgens alternatieve methode. Alweer bijna tien jaar geleden was Bureau Forum Standaardisatie zo avontuurlijk door enkele modelleercasussen met Metapatroon te laten verrichten, gevolgd door evaluaties, gevolgd door aanbeveling voor gebruik voor modelleeropgaven op stelselschaal (lees: voor reële variëteit). Toevallig? Juist afgelopen week schreef ik zoveelste korte tekstjes met uitleg van – de noodzaak van – paradigmawissel met bijbehorend kwalitatief andere modelleermethode, zie [Dringende oproep](#) en vooral [Gedragsmatig orderingsbeginsel voor stelselmatige informatiemodellen](#). Wat is er nu zo moeilijk aan om te erkennen dat we een pluriforme samenleving vormen, met dynamische betekenisvariëteit van dien? Maar als niemand zich er iets aan gelegen wil laten liggen, nee, ik zou niet weten wat ik er redelijkerwijs méér aan kan doen dan voorlichten, en nog eens voorlichten, enzovoort. Onbezoldigd trouwens, ook dat nog. In elk geval ben ik er géén voorstander van dat jij je er verder druk om maakt. Ik ben je erkentelijk voor je aanbod, maar jij hebt een hele andere opgave. Wellicht kan je hoofd BFS, als ik hier informeel namens hem mag spreken, nog wel helpen aan een serieuze gesprekspartner voor standaardisatie. Dat gesprek zal dan niet over Metapatroon gaan, want qua standaarden zegt Forum Standaardisatie niet aan modelleermethoden te doen (wat niet klopt, want van talloze standaarden op de zgn lijst maakt zo’n methode onderdeel uit, overigens allemaal nog net zo traditioneel als UML, dus daar hebben we nog steeds niets aan).

Nogmaals bedankt voor je bericht. Aarzel ajb niet als je correspondentie op enig moment wilt voorzetten, maar ik reken er dus op dat je je volledige aandacht elders richt, sterkte!

[Emailbericht dd. 26 januari 2018 aan I&M-medewerker, afschrift aan hoofd BFS en JvT.]

61.45

In **NRC Handelsblad** van 27 januari 2018 schrijft Kasper van Laarhoven – over – **Gesubsidieerde rechtsbijstand? Onbetaald zal je bedoelen** (pp. 10-11). Mijn

indruk is dat het “onbetaald” laten vooral strafrechtadvocaten treft, althans daarover schrijft Van Laarhoven slechts. Wat moet ik nu vinden? Blijkbaar zijn

betalingen [...] aan de strafrechtadvocatuur [voor gesubsidieerde rechtsbijstand] tussen 2002 en 2014 nagenoeg [verdubbelt].

De analyse door de Raad voor Rechtsbijstand luidt:

Sommige [advocaten] declareerden vroeger te veel en te makkelijk.

Mij lijkt juist die analyse nogal ... makkelijk. Maar ja, wie erin wenst te geloven èn over de verlening van die subsidies gaat, maakt het zich uiteraard eerst maar eens ... makkelijk door slechts volgens wettelijk vastgesteld minimum te subsidiëren.

Waarover advocaten volgens Van Laarhoven dan weer klagen ...

Op die manier is journalistiek overbodig. De tekst gaat volledig over de hoofden aan van burgers die een advocaat nodig hebben, maar zèlf niet kunnen betalen. Blijkbaar moeten ‘we’ dat anders regelen. Ik lees er echter niets over.

Een tijdje geleden vroeg ik een overbuurman, advocaat van beroep, maar voor civielrechtelijke zaken, naar zijn ervaring met gesubsidieerde rechtsbijstand. Hij sprak zich zeer tevreden uit. Ik was daardoor zelfs verrast. Nu lijkt mij de bandbreedte qua tijdbesteding door de ingeschakelde advocaat voor dergelijke geschillen ook redelijk beperkt.

Met onbetaald werk heb ik overigens zèlf nogal ruime ervaring. Mijn onderzoek- en ontwerpwerk doe ik sinds jaar en dag zowat helemáál gratis, en ik stel verslagen en resultaten prompt beschikbaar op mijn website.

61.46

Ik vergiste me dus in de concrete aanleiding waarop ik Forum Standaardisatie (FS) de tweede keer wees om Metapatroon op de standaardenlijst te plaatsen. (Want toen ik afgelopen najaar dat verzoek tot jou richtte, had – men bij – DSO blijkbaar alweer de, zeg maar even, wens voor “een nog vast te stellen standaard [voor] contextueel modelleren” laten vallen, en vervangen door vaststelling een traditioneel zgn metamodel. Die terugkeer tot ram(p)koers daar lijkt mij echter geen reden tot opluchting, integendeel. Met een bord voor je kop, mocht je erin geslaagd zijn ‘m uit het zand te verheffen, zou je kunnen beweren dat het géén onderwerp oid meer is voor FS omdat/zolang er géén sprake van een eventuele standaard is. Op die manier veroorloof je jezelf om ook verder vooral niets te doen.

Maar of de modelleermethode die voor DSO wordt gebruikt al dan niet verschijnt op één of andere standaardenlijst, doet feitelijk niet(s) ter zake. Voor algemeen belang telt uiteraard primair, of de gebruikte modelleermethode pàssend is voor de reële opgave van overheidsverantwoordelijkheid voor infrastructuur. Mocht jij ervan overtuigd zijn dat het met het DSO-metamodel wèl prima gaat lukken, dus zònder methodische omgang met reële betekenisverschillen, dan herinner ik je nog maar eens aan eerdere “conclusies” van FS. Ik citeer daarvoor uit het rapport **Semantiek op stelselschaal** (19 juni 2009):

Op basis van de resultaten van de verschillende deelonderzoeken [met Metapatroon als modelleermethode] zijn de volgende conclusies getrokken:

1. Voorzieningen voor semantische interoperabiliteit zijn onmisbaar voor e-overheid in het algemeen en voor realisatie van het NUP in het bijzonder.
2. Betekenisvariëteit die optreedt bij het gebruik van gegevens is kenmerkend voor gevarieerde publieke taken.

3. De doelstellingen van de e-overheid en het NUP vragen om gegevensmodellering die ruimte biedt voor variëteit in betekenissen en die schaalbaar (uitbreidbaar) en toekomstvast is.
4. De authentieke gegevens in de huidige basisregistraties, zo bevestigen de onderzochte casussen, hebben een te smalle betekenis voor gebruik op de schaal waarvoor zij zijn bedoeld (uitvoering van publieke taken).
5. Contextuele verbijzondering ondersteunt grootschalige variabele betekenismodellering en biedt de mogelijkheid voor geleidelijke, beheersbare veranderingen.
6. Vanuit de bestaande wetgeving en ontwikkelstatus van de basisregistraties kan hun semantische interoperabiliteit, onderling en met afnemers, worden verbeterd door toepassing van contextuele verbijzondering.
7. Contextuele verbijzondering kent qua benadering grote overeenkomst met service-oriëntatie. Ook voor beheersing van meer complexe autorisatievoorzieningen biedt contextuele verbijzondering aanknopingspunten.

Wellicht lees jij ze voor het eerst ... Mocht FS onverhoopt niet langer achter deze conclusies staan, dan vraag ik je hierbij naar argumentatie. Ik hoop en verwacht echter dat FS deze conclusies onverminderd steunt. Zo ja, dan mag, nee, moet elke burger van FS ook verder opbouwende actie verlangen. Zo luiden trouwens ook de toenmalige "aanbevelingen" in **Semantiek op stelschaal**. Ik citeer daaruit graag verder, te weten de algemene aanbeveling:

Propageer binnen de (Rijks)overheid de ontwikkeling van een stelselmatige benadering van semantiek. Organisaties, en dus hun informatievoorzieningen, moeten in toenemende mate functioneren in een veelheid van netwerken. Dit vraagt om een modelleerwijze die:

- betekenisvariëteit ondersteunt;
- voor uitbreidbare en onderhoudbare modellen zorgt;
- een open standaard is.

Ja, je leest ook het slot van die aanbeveling goed. Nota bene FS stelt met zoveel woorden zelf (!) dat de modelleermethode volgens contextuele verbijzondering, Metapatroon dus, op de standaardenlijst moet worden geplaatst. Hoe rijm jij dat met de herhaalde afwijzing van – aanmeldingen van – Metapatroon? Het is eigenlijk al merkwaardig, dat ik nog die moeite voor aanmelding(en) heb moeten doen. Die plaatsingsactie had FS helemaal zelf kunnen verrichten. Intussen, zoals ik je vaker aangegeven heb, zijn er wèl allerlei classificaties e.d. op de lijst beland, noem ze maar semantiek, èk met als al dan niet expliciet onderdeel een, precies, modelleermethode, maar helaas in alle gevallen nog van de traditionele categorie, ofwel onstelselmatig. Inconsistentie lijkt mij niet met standaardisatie te rijmen (haha, reële variëteit dus wèl :-).

Ik kijk uit naar je plan hoe je verder wilt. Tja, als je ook verder passief blijft, let wel, o.a. met de onloochenbare kennis van zulke conclusies en aanbevelingen, dus ook met bijbehorende medeverantwoordelijkheid voor mislukkingen als gevolg van methodische stagnatie, maar vervolgens doet alsòf je géén benul hebt, reken je er kennelijk op dat niemand jou die mislukkingen aanwrijft. Ik geloof, herstel, ik vrees dat je zònder zulk risico voor jezelf voor passiviteit kunt kiezen.

Maar daarvoor vervul jij in het openbaar bestuur die functie van hoofd BFS natuurlijk niet. Met risico van dien(st), je zult je kop[, herstel, nek,] moeten uitsteken. Ik hoop

dat je begrijpt dat ik het je nog uiterst vriendelijk verzoek. Maar ook dàt is eigenlijk merkwaardig, te weten dat ik me genoodzaakt acht om zo'n verzoek tot jou te richten.

Wel beschouwd maakt – ook – (B)FS er een grote, inconsistente rotzooi van. Ik probeer je te helpen om noodzakelijke bijdragen netjes op orde te krijgen, in het belang van deugdelijke infrastructuur voor maatschappelijk informatieverkeer. Dat lijkt mij een relevante, herstel, onontkoombare en dankbare opgave. Vat de kritiek ajb opbouwend op, [ondertekend] in vriendschap.

[Emailbericht dd. 27 januari 2018 aan hoofd BFS.]

61.47

Ik heb dat bericht uitsluitend aan hoofd BFS gericht, dus zònder onmiddellijke afschriften. Zo voelt hij zich wellicht minder publiekelijk belachelijk gemaakt. Enfin, ik ben het weer even kwijt ... tot de volgende onzinnige wending.

61.48

Oeps, bij nader inzien heb ik toch nogal huisgehouden in jouw conceptpresentatie. Nou ja, als je het niets vindt, weet je dat jij je er niets van moet aantrekken. Ik heb geprobeerd om wat er op àl jouw – zeven – sheets staat, op één sheet samen te vatten. Dat helpt om in één oogopslag te zien dat het om een vergelijking van een nieuw met een oud paradigma gaat. Dat ene overzicht houdt daar de aandacht sterker bij en toont ook meteen waaruit die wissel op hoofdpunten bestaat. Zie in de bijgevoegde presentatie het derde sheet. Het eerste sheet vermeldt kortweg de doorgaans vergeten hoofdvraag, met noodlottig gevolg van dien, voor zgn digitalisering. Het tweede sheet is gewijd aan de m.i. voornaamste beleidsoverwegingen voor adequate beantwoording. Je herkent er stellig de tekst in die in je onlangs stuurde. Uit die overwegingen 'rolt' de noodzaak van een paradigmawissel, die dan op het vòlgende, dwz derde en laatste, sheet wordt toegelicht, klaar. Ik hoop dat je er iets aan hebt.

[Voor geanonimiseerde versie, dwz algemeen gericht, zie [heroverweging digitaliseringsbeleid.](#)]

61.49

Zojuist kwam ik een wellicht, want voor rechtspraak zeer dichtbij 'huis,' aanknopingspunt op het spoor voor heroverweging van digitaliseringsbeleid. Ken jij **iBestuur magazine**? Als kwartaalblad is het de opvolger van het maandblad **Digitaal Bestuur**. De gewijzigde opzet laat zich m.i. als controlled circulation duiden, dus met sponsors – ze heten daar wat chiquer partners – die zo hun doelgroep bereiken.

Ooit schreef ik enkele columns voor **Digitaal Bestuur**. Ik vermoed dat ik langs die weg terecht gekomen ben op de verzendlijst van **iBestuur magazine**. Hoe dan ook, behalve zakelijke zijn er ook enkele, zeg maar, institutionele sponsors. Tot die laatsten behoort, nota bene, het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV). En in die hoedanigheid, tja, daar heb je variëteit weer, vult JenV enkele pagina's. In nummer 25, jaargang 8, januari 2018 betreft het twee bijdragen. Het ene is **I-strategie brengt JenV naar de stip** (pp. 44-47). Daarin zijn de plaatsvervangend secretaris-generaal (PSG) en de directeur Informatisering en Inkoop (I&I) van het ministerie aan het woord. Met "stip" bedoelen ze de onvermijdelijke stip-aan-de-horizon. Ik kan het niet laten om op de tautologie met de titel te wijzen. Want als je er

'I-stip brengt JenV naar de strategie' van maakt, staat er hetzelfde. Maar goed, daar gaat het me hier qua eventueel aanknopingspunt, klopt, strategisch, niet om. Meteen de ondertitel vind ik daarvoor al ... raak. Die luidt "Informatie van JenV raakt iedereen in de samenleving." Wat de opgevoerde sprekers echter nog niet beseffen, is dat het informatie-aandeel van JenV kwantitatief zéér bescheiden is. Nou ja, in plaats van daar meteen kritiek op te geven helpt het natuurlijk méér om de blikverruiming toe te juichen. (Want het) klopt helemaal wat daar verder staat, te weten dat

[i]nteractie [...] het sleutelbegrip [is] in de informatiestrategie[.]

Dàt is precies de reden, hoera, voor de (beleids)keuze vóór voorzieningen voor informatieverkeer. De directeur I&I verklaart zich nader:

[I]n de maatschappij [ligt] de motivatie voor onze informatie-agenda. Interactie onderhouden met slachtoffers, justitiabelen, advocaten en al die andere doelgroepen.

Wie allemaal in aanmerking komen c.q. zich melden voor interactie valt inderdaad onmogelijk sluitend te specificeren. De noodzakelijke algemene oriëntatie laat zich alweer beter borgen met een netzo algemene aanduiding: deelnemers. Heel praktisch bedoel ik, dat de, zeg maar, bewijslast voor beleidswijziging niet meer bij jou hoeft te berusten. Je kunt blijkbaar verwijzen naar gewijzigde uitgangspunten voor JenV. Mee eens? Zo ja, dan kan ook de Rechtspraak ze volgen. Wat er voor JenV dan weer ontbreekt, is stelselmatige erkenning van variëteit, enzovoort. Althans, ik lees er niets over. Daarvoor kan je vanuit de Rechtspraak dus een noodzakelijke bijdrage leveren. Dat moet de PSG toch weten te waarderen. Hij betuigt zijn instemming met de strategische (her)oriëntatie:

We doen dit immers niet om onszelf in stand te houden, maar voor de samenleving.

Het lijkt me sterk, helaas, dat hij dat serieus meent, maar je kunt hem uiteraard wèl aan zijn woord houden. Het aaneenrijgen van clichés is hem overigens prima toevertrouwd:

Dat is de kracht van strategie: die bundelt de doelen en zet een stip aan de horizon. Elk onderdeel kan dan de stappen zetten die passen; als het maar op weg is naar die stip.

Uh, maar hoe dan? De directeur I&I probeert er nog wat van te maken, maar blijkt dan toch vooral over interne technische voorzieningen te praten. Kijk ook daar voorlopig maar overheen, zou ik zeggen. Iets verderop staat immers iets dat jou bekend moet klinken. De PSG herhaalt dat de strategie is

gemotiveerd door een maatschappelijke opgave.

En dan komt het! Hij vervolgt:

Om dat te illustreren hebben we een metafoor bedacht; die hebben we ook ingebracht in de formatie om wat extra geld te claimen. Die metafoor noemen we de informatierotonde van JenV.

Ja, het staat er ècht, informatierotonde! Wie dat "bedacht" hebben zijn Jan van Til en ik. Dat was begin 2007, of misschien nog iets eerder. Jan werkt bij de Gasunie. Hij vertelde over het, daar heb je het weer, strategische plan aldaar om een zgn gasrotonde te faciliteren, dwz een sleutelpositie te verwerven in internationaal gasvervoer (inderdaad, lees ook: gasverkeer). Voorzover ik me herinner reageerde ik met zoiets als, zonder passende informatierotonde wordt dat ook weer niets. Intussen ben jij ook alweer jaren met een zgn informatierotonde aan de slag. Ik

vermoed dat dankzij jouw werk ermee, voorlichting erover enzovoort, in elk geval die term voor de departementale “i-strategie” overgenomen is. Vooral omdat jij allang praktische en gunstige ervaring hebt met een nota bene operationele informatierotonde, kunnen ze niet om – het veinzen? – van belangstelling heen. Ja, dat werkt, kom maar kijken,

[d]e rotonde staat voor al die koppelvlakken en uitwisselingen in data- en berichtenverkeer. Ofwel voor een goede informatie-uitwisseling[.]

zij het dat de PSG dus nog niet begrijpt, dat daarvoor met resp. op reële betekenisverschillen in netzo reële samenhang op stelselschaal gerekend moet zijn. Hmm, over het ontbreken van bronvermelding moeten we maar niet te moeilijk doen. Dat kan altijd nog, als het misbruik hinderlijk is. Nee, ik geloof er niets van dat iemand anders dat “bedacht.” Daarvoor gebeurt jouw werk ermee véél te dichtbij. In elk geval onderneemt JenV experimenten:

Zo’n experiment brengt allerlei vraagstukken met zich mee. Niet alleen technologische, maar ook ethische, en vraagstukken over veiligheid en privacy.

Dat klinkt alsof de insteek nog steeds overheersend technologisch is, terwijl dat dus maatschappelijk moet zijn. Kortsluiting met de beleidsretoriek is er kennelijk nog niet, maar vooruit, zoals de PSG zegt, “als het maar op weg is naar die stip.”

Overigens is de tweede JenV-bijdrage in genoemd nummer van **iBestuur magazine** stellig óók interessant voor jou. In **Geen vonnissenpoepen, maar vooruit kijken** (pp. 48-49) vertelt een rechter over “de bouw van een hub voor toezichtsdata.” Hij pleit voor “ontsluiting van de dataknoop.” Hoezo, informatierotonde?! Opnieuw echter geen spoor van erkenning van reële betekenisverschillen in samenhang.

ps

JenV heeft op de website van **iBestuur magazine** (www.ibestuur.nl) een partnerpagina. Beide bijdragen die ik hierboven ‘bespreek’ zijn daar nog niet verschenen. Ik heb een exemplaar van de papieren editie ontvangen.

61.50

Wie weet waar(voor) de term informatierotonde verder gebruikt wordt? Nee, ik heb niet de indruk dat iemand daarvoor raadpleegt wat jij en ik erover schreven. Ach, waarom zou je ook, als het je puur om een klinkend verkooppraatje gaat?

61.51

Met **evolutieer voor informatiekundigen** als onderwerp(svermelding) wilde ik nèt beginnen aan een aantekening over twee boeken die ik zojuist achtereenvolgens las, te weten **De aarzelende Darwin** (Olympus, 2007, oorspronkelijk engelstalig 2006) van David Quammen en **Darwins geweten, Evolutionaire psychologie en het dagelijks leven** (Wereldbibliotheek, 1997, oorspronkelijk engelstalig 1994) van Robert Wright. Ik weet niet waarom, dat je er géén begrip van kan krijgen heb je dus zelfs principieel met motieven, maar al vroeg in mijn tienerjaren was ik geïnteresseerd in evolutieer. Dan ging ik aan het einde van een straat verder naar de nabije boekenwinkel, kocht van wat spaargeld nòg een Aula-pocket waarvan ik vervolgens natuurlijk opnieuw vrijwel niets begreep. En tòch ...

Als ik probeer te verklaren wat de cruciale ingrediënten zijn van de semiotische enneade als volgende theoretische cocktail, noem ik steeds Peirce’s triade-plus-grond, Schopenhauers wil-als-grond èn Metapatroon. Ik meen echter óók dat het mij lukte om er zo’n krachtig mengsel van te maken dankzij die kennelijk gerijpte, aldus

nòg grondigere oriëntatie volgens evolutieleer.

Jij leest nu wat er feitelijk van die aantekening is geworden. Over aanpassingsvermogen gesproken, dwz subjectief-situationeel verbijzonderd gedrag, ik heb er wat anders van gemaakt dan ik eerder (be)dacht. Er is daarmee het zoveelste verschil aan de orde. Dat komt, nogmaals, doordat ik jouw bericht las. Jij stelt o.a. dat

[b]esef ervan [dat] interactie [...] door-en-door situationeel en temporeel [is,] zit a.h.w. diep-onbewust – weggezakt in de genen ofzo.

Nu wist Charles Darwin (1809-1882) nog niets van genen. Zoals vooral Wright nog maar eens uitlegt, is de crux van Darwins baanbrekende begrip van evolutie volgens natuurlijke selectie desondanks reeds dat aangeleerd gedrag niet erfelijk is. (Ook) de zgn nieuw-darwinistische opvatting luidt, dat genen 'slechts' een vermogen tot – het leren van – situationeel verbijzonderd gedrag 'doorgeven.' Wèlke gedragingen daadwerkelijk resulteren, is juist dānkzij dat vermogen vergaand afhankelijk van wèlke situaties het organisme annex subject in kwestie treft en op zijn beurt als gevolg van gedrag – mede – tot stand brengt, enzovoort. Met zoveel woorden wijst Darwin op samenloop van subject en situatie voor bijbehorend verbijzonderd gedrag. Als Quammen aan Darwin aarzelingen toeschrijft, bedoelt hij dat Darwin rond 1840 al het selectiebeginsel à la situationisme ontwierp, maar er pas in 1859 over publiceerde, en wel alsnog gehaast in georkestreerde samenhang met Alfred R. Wallace (1823-1913) die hem dreigde in te halen met vergaand dezèlfde theorie. Klinkt het èrg onbescheiden als ik eraan toevoeg dat het tot de negentiger jaren van de twintigste eeuw duurde, totdat ik op de proppen kwam met een – bij dat selectiebeginsel en wat daar voor gedragsmatige variëteit uit volgt – consequent passende tekenleer plus modelleermethode?

Wat dat beginsel betreft, selectief voordelig zijn

genen die de persoonlijkheid de gelegenheid g[e]ven om zich soepel te vormen.
[Darwins geweten, p. 92]

Tot dat aanpassingsvermogen behoort – variabele instelling van – focus. Terwijl het subject altijd handelt naar de beperktheid van een – ervaren – situatie, gaat het er, populair gezegd, helemáál voor. Zònder afleiding vergroot het subject immers zijn kans op succes met dienovereenkomstig gericht gedrag. Maar daaraan is inderdaad ook groot risico verbonden. (Want) indien het subject voor zijn gedrag een verkeerde voorstelling van situatie volgt, kan het dus juist helemáál mis gaan. Over nadelige gevolgen voor àndere subjecten – of later voor hemzèlf – hebben 'we' het dan nog niet eens.

Enfin, genetisch is een organisme/subject sterk voorbestemd om momentaan géén weet te hebben van overige werkelijkheid. Vernauwing gebeurt intuïtief, daar zorgt focus voor. Voor, zeg maar, normale activiteiten is dat (concentratie)vermogen voordelig. Wat is het bewijs ervoor? Dat is er 'natuurlijk' niet, althans niet puur theoretisch. Volgens evolutieleer levert overleving onder selectiedruk louter pràktisch bewijs. Dat is zelfs tautologisch aan die 'theorie' (en daarom laat darwinisme zich valselijk misbruiken ter rechtvaardiging van dictatoriale regimes). Voortdurend benadrukt Wright, dat mensen vooralsnog toegerust zijn voor bestaan als jagers-verzamelaars.

Tja, het valt mensen daarom moeilijk te verwijten, dat ze doorgaans niet beseffen van situatie tot situatie als het ware steeds een ànder mens te zijn. Nogmaals, zo

zitten we genetisch nu eenmaal in elkaar. Inmiddels ‘verkeren’ we echter – allang – in een cultuurstadium waarin zulke variabele variëteit van gedragingen wat, zeg maar, verstandiger gefaciliteerd kan resp. moet zijn dan apàrt van geval tot geval. Dàt vormt de reden voor infrastructuur.

Ontwerp enz. van infrastructuur vergt aldus een ... focus die conRAINTUÏTIEF is voor het eerdere ontwikkelstadium waaruit ‘wij’ blijkbaar voortleven als anachronistisch product. Desondanks werken mensen – of andere organismen eraan ‘doen,’ laat ik hier in het midden – al millennia aan infrastructuur. Met vallen en opstaan, maar dus zeker niet iederéén houdt zich onwetend van reële variëteit. Evolutiéléér bevordert de passende instelling. Quammen eert Darwin o.a. als volgt:

Hij stel[t] ons in de gelegenheid de levende wereld te zien als eindeloos variërend. Hij heeft ons op weg geholpen het hele fysieke universum te beschouwen als een rijke van reële eventualiteiten en niet van onvolmaakt weergegeven ideaalbeelden.[**De aarzelende Darwin**, p. 176]

Zo verspreid en aanvaard als noodzakelijk is voor stelselmatige voorzieningen, infrastructuur dus, voor informatievoorziening is dat inzicht in reële variëteit helaas dus – nog lang? – niet. Jij hebt gelijk, “het situationele raakt subiet en zomaar zoek.” Enerzijds, zoals Wright aangeeft,

hebben [we] enorme hersenen, die geen andere reden van bestaan hebben dan dat we ons behendig aan wisselende omstandigheden kunnen aanpassen.[**Darwins geweten**, p. 91]

Zo heb ik ook weer jouw emailbericht ‘benut.’ Ik zag een aanleiding om met een reeds voorgenomen aantekening serieus in te gaan op wat jij schrijft. Op jouw verzoek tot inschikkelijkheid reageer ik met het mijne. Vooral het boek van Wright staat vòl met verklaringen van zulke gedragsafstemming. Wat eraan ontbreekt, maar dat is natuurlijk wederom een verzoek van mijn kant om er iets aan te doen, is een expliciet verklaringskader zoals de semiotische enneade. Ach, wie is bereid dat verzoek op te pakken èn heeft invloed om wat opbouwends gedaan te krijgen? Dat kader kòn Wright overigens onmogelijk kennen, want hij schreef zijn boek enkele jaren vóórdát ik met de enneade kwam. Op mijn beurt lees ik in zijn boek bevestiging dat subjectief situationisme met enneadische semiotiek inderdaad ook en vooral voor evolutionaire psychologie geldt als verder verbeterd axiomatisch schema. Zo vind ik o.a. sociale psychologie wel beschouwd neerkomen op evolutionaire psychologie. Het gaat ‘gewoon’ allemaal om erkenning van reële variëteit. Maar wat maakt het uit, indien ik dat vind?

Oh ja, die “enorme hersenen.” Ik gaf hierboven ook al aan, dat ze dienen om “wisselende omstandigheden” uit elkaar te houden en het subject zich momentaan steeds te laten richten op bepáalde omstandigheden (lees: situatie). Volgens Wright levert – ik zeg het even in mijn woorden – veronachtzaming van overige motieven een beslissend aandeel in overtuigingskracht met gedrag-bedoeld-als-teken. Als zodanig, zo stelt Wright het, is

het menselijke brein voornamelijk een werktuig [...] om discussies te winnen, een werktuig dat anderen ervan overtuigd dat zijn bezitter gelijk heeft, en dus een werktuig dat zijn bezitter daarvan overtuigt. [**Darwins geweten**, p. 298]

Volgens mij is allereerst de kwalificatie “discussies” meestal onterecht. Zo egalitair oid. verloopt tekenverkeer vrijwel nooit. Wat mij betreft dekt ‘verzoek tot inschikkelijkheid’ wèl het relevante spectrum. Daarbij gaat het ook niet om “gelijk”

hèbben, laat staan objectief, maar voor het verzoekende subject om zijn zin te krijgen in de ... zin dat de wederpartij(en) voldoen aan het door hem gedane verzoek. Verder ziet Wright kennelijk over het hoofd :-> dat een subject met semiosis toch vooral met zichzelf 'in gesprek' is, met dienovereenkomstige verzoeken tot (zelf)inschikkelijkheid van dien. Verderop beweert Wright:

Onze taal heeft zich ontwikkeld als een middel om mensen in ons voordeel te beïnvloeden[. **Darwins geweten**, p. 314]

Dat lijkt alweer méér op mijn opvatting. Maar zoals Wright het – nog – stelt, bestaat er eveneens “taal” die géén beïnvloedingsmiddel is. Dat bestrijd ik. Nogmaals, èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid. Uiteraard blijft het dan de vraag, voor evolutionaire beschouwing ‘natuurlijk’ zelfs dringend, hoe taal zich categorisch tot dat middel ... ontwikkelde. Volgens mij is taal allesbehalve uniek menselijk. Wat telt is aanpassingsvermogen. Dat betreft differentiële verhouding tussen organisme en – overige – werkelijkheid. Daartussen veronderstelt Peirce teken als bemiddelend element. Aldus is er al “taal” in het geval van, volgens een waarde-oordeel uitgedrukt, primitiefste semiosis. Taal en wat geldt als leven zijn, kortom, onlosmakelijk met elkaar verbonden: het leven van de taal is de taal van het leven. De vraag naar – begin van – ontwikkeling van taal valt m.i. daarom samen met die voor – het – leven. Ik heb daarop geen antwoord. Wel ben ik erop, zeg maar, ìngesprongen met meervoudige axiomatisering, zie o.a. [Multiple axiomatization in information management](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2002-6, Universiteit van Amsterdam).

Voor alle duidelijkheid, het begin van taal ligt volgens mij in, nogal mechanisch uitgedrukt, het schakelvermogen van een organisme om van gedrag te wisselen. Hoe dat op z'n zuinigst eventueel werkt, dus met evolutionair voordeel, heb ik weleens proberen te schetsen, zie [Semiotic connectionism in artificial intelligence](#) (2007). Nou ja, ik verklaar Peirce's idee van teken als bemiddelend element dus véél ruimer van toepassing. Let wel, zo'n scharnier betekent nog lang geen (zelf)bewustzijn. Ook weer populair gezegd, een organisme dat wordt gekenmerkt door een evolutionair vroege ontwikkeling praat louter met zichzelf (en heeft totaal geen weet van dergelijk taalgebruik). Met latere ontwikkelstadias stroken – pas – organismen die met, tegen elkaar – kunnen – praten, dwz taal gebruiken. Maar een taal zònder contextuele verbijzondering bestáát niet. Dat is onlosmakelijk verbonden met aanpassingsvermogen, ofwel van het vermogen van situatie tot situatie van gedrag te wisselen.

Ik weet ook wel, dat een aantekening als deze totaal ongeschikt is voor popularisering van [Metapatroon](#), enzovoort. Maar naar mijn overtuiging moeten op z'n minst enkele mensen grondslagen stelselmatig beschouwen. Anders ontbreekt degelijk – genoeg – kader voor voorlichting over paradigmawissel. Oh ja, daarvoor verwijs ik je graag naar [heroverweging digitaliseringsbeleid](#), zojuist verschenen. Vooral het overzicht op (presentatie)blad 3 vind ik – ònbescheiden, soms? – bruikbaar voor voorlichting inclusief, hopelijk, serieuze discussie.

61.52

Ik ben natuurlijk blij dat jij je toch druk blijft maken, maar vooral wanneer en zolang zulke moeite jouzèlf opbouwende afleiding biedt en aldus helpt met zoveel mogelijk herstel c.q. behoud van gezondheid.

Allereerst hartelijk dank voor je erkenning van resp. steun voor, zoals ik het kritieke

beleidspunt inderdaad eerder kortweg aangaf, – de noodzaak van – paradigmawissel met bijbehorend kwalitatief àndere modelleermethode. Om te beginnen, zo verneemt hoofd Bureau Forum Standaardisatie het ook eens van een ànder. :-) De expliciete conclusies en aanbevelingen in een ‘eigen’ rapport van Forum Standaardisatie, ik bedoel **Semantiek op stelselschaal** (juni 2009), komen daar trouwens óók reeds duidelijk op neer. Blijkbaar niet ten overvloede wees ik hoofd BFS daar onlangs nog maar eens nadrukkelijk op. Zodra je beter weet, doe ook iets! Ja, inmiddels wist ook ik dat de stelselverantwoordelijkheid voor DSO berust bij – de minister van – BZK. Ambtelijk gezien zit BFS dus ineens véél dichterbij. Loop eens binnen, zou ik zeggen. Gaat bij BZK overigens de directeur-generaal Bestuur & Wonen er over (en is hij mede daarom overgeplaatst van I&M waar hij DSO reeds in zijn beleidsportefeuille had)? Ook bedankt voor je aanbod, als ik je goed begrijp, althans, om contact te leggen met – leden van – de zgn Regiegroep Stelselarchitectuur van/voor DSO. Jij stelt dat

[d]it [...] het moment en de goede groep [kunnen] zijn voor het goede gesprek over dit belangrijke agendapunt.

Het moment is wat mij betreft alweer rijkelijk laat, maar beter laat dan nooit. :-) Is het echter ook “de goede groep [...] voor het goede gesprek”? Zachtjes uitgedrukt betwijfel ik, of mensen die vooralsnog kennelijk reuze tevreden zijn met/over, zoals jij doorgeeft,

voortgang [die] geboekt [is] met vaststelling van documenten over metainformatiemodel,

open kunnen staan voor zelfs maar opbouwende kritiek.

Of vergis ik me ernstig? Ik hoop het van harte! Heb jij juist de indruk dat die mensen wel degelijk – zijn gaan – beseffen dat ze het voor DSO met dat traditionele zgn metamodel niet redden èn inmiddels dus naarstig op zoek zijn naar wat methodisch op stelselschaal wèl werkt? Zo ja, dan zijn ze zelfs zéér welkom! Stuur ze ajb langs. Anders, vrees ik, is het spreekwoordelijk trekken aan een dood paard. Om zo’n massa met blote handen in beweging te krijgen is zelfs niemand ooit gelukt. Ik doe nog maar eens een praktische suggestie wat er stelselmatig zoal ànders is. Neem – het idee van – een “stelselcatalogus.” Opzet, inrichting enzovoort van voorzieningen voor informatieverkeer zijn pas door-en-door stelselmatig, vooruit, infrastructureel, zodra er géén aparte catalogus meer is. (Want) daarvoor is het stelselmatige informatiemodel in één moeite door, inderdaad, catalogus. Merkwaardig idee? Ja, voor wie uit blijft gaan van alom apàrt opgezette zgn toepassingen die vervolgens pas als netwerkelementen gedacht zijn, is zo’n èxtra catalogus onontbeerlijk. Volgens een van-meet-af-aan stelselmatige opzet lost een catalogus echter als het ware òp. Maar ja, dat begrijp je dus pas, en daarnaar kan je pas concreet handelen, indien je het stelselparadigma met bijbehorende modelleermethode aanvaardt (en deskundig benut).

Zolang (ook) die architectuurgroep zichzelf onverhoopt in achterhaald paradigma gevangen houdt, is het veranderkundige probleem uiteraard vèrder dat de, zeg maar, opdrachtgever(s) van zo’n groep stellig nòg minder benul heeft/ resp. hebben van reële variëteit, laat staan van daarvoor passende modelleermethode. Tja, volgens mij moet vroeg of laat tòch de (stelsel)verantwoordelijke directeur-generaal kiezen voor kwalitatief àndere insteek om er tenminste nog iets stelselmatig van te maken. Leg het hèm dan maar zo vroeg mogelijk voor (want het is al laat genoeg).

Zie jij daartoe een gunstige mogelijkheid, eventueel via iemand anders? Er valt helaas nog steeds genoeg stoere retoriek te horen, dat DSO weliswaar een moeilijke opgave vormt, maar dat het kan lukken. Dat is helaas valse stoerheid, gevoed door groeiende angst. Bijvoorbeeld, niemand lijkt mij bereid haar/zijn eigen geld op succes met DSO in te zetten. Wees eerlijk, zou jij dat wèl doen? Nou dan! Is dat geen veeg teken?

Ter, nota bene, beleidsmatige oriëntatie verwijs ik je naar een zeer beknopte presentatie. Die heb ik – toevallig? – vorige week gepubliceerd, zie [heroverweging digitaliseringsbeleid](#). Mag ik je verzoeken ernaar te kijken? Mocht jij overigens het idee krijgen dat juist die presentatie geschikt is voor de leden van de Regiegroep Stelselarchitectuur, of voor wie dan ook, alsjeblieft, stuur ze vooral de verwijzing ernaar onmiddellijk dóór, graag!

Naar jouw voortzetting van onze correspondentie, en acties die mede daardoor worden ondernomen, kijk ik uit.

ps

Ik heb op eigen initiatief nog een geadresseerde voor afschrift toegevoegd, een medewerker van Rechtspraak. Hoofd BFS en jij kennen hem allebei. De Rechtspraak-medewerker heeft jullie uitgelegd en getoond dat er mbv Metapatroon een zgn informatierotonde voor operationeel gebruik ‘draait.’ Onlangs is het bij de Rechtspraak gaan dagen dat zgn digitalisering onder de noemer van Kwaliteit en Innovatie (KEI) feitelijk mislukt is. Maar hoe dan wèl? Daarvoor probeert hij, precies, de noodzakelijke paradigmawissel onder de aandacht van de leiding van de Rechtspraak te krijgen (want anders mislukt elk vervolg op steeds dezelfde manier). Klopt, [heroverweging digitaliseringsbeleid](#).

[Emailbericht dd. 30 januari 2018 aan BZK-medewerker (voorheen I&M), met afschrift aan drie personen.]

61.53

In de papieren editie van **NRC Handelsblad** (30 januari 2018) heb ik zojuist ook het (hoofd)artikel gelezen. De krant kopt met een citaat uit een “brandbrief” van de Centrale Ondernemingsraad van de Raad voor de rechtspraak: ‘Flop dreigt met digitale rechtspraak’ Tja, laat “dreigt” maar weg en “flop” is zwak uitgedrukt.

61.54

Bedankt voor je verwijzing, maar zo’n “prijsvraag” valt niet te winnen. Al helemaal in Europees verband lukt dat pas met een, inderdaad, consortium. En we weten helaas wat dat met vernieuwing doet. Een ontwerp indienen zou om allerlei redenen dus zonde van mijn tijd zijn. Denk aan de moeite die het kost om alleen al hier in Nederland andere mensen van een verkeersparadigma voor informatiekunde te overtuigen, en neem dáárvan dan het veelvoud van het veelvoud ...

61.55

Nogmaals bedankt voor je verwijzing naar de column **ICT-leveranciers hebben de Rechtspraak klemvast** (17 januari 2018) van Matthieu Verhoeven in de ww webversie van **NRC Handelsblad/Recht & Onrecht**. Ik maak er graag enkele opmerkingen over.

Volgens mij houdt tot dusver toch vooral – de leiding van – de Rechtspraak zichzelf “klemvast.” Daarvan maken zgn externe ict-leveranciers gretig misbruik, ja, dat voortdurend wèl.

Tragisch is dat zowel opdrachtgever als opdrachtnemers kennelijk geen opbouwend idee heeft/hebben van waartoe Kwaliteit en Innovatie (KEI) van de rechtspraak moet leiden, laat staan van wat daarbij de kritieke problemen zijn en dus nóg minder van

wat daarvoor dan passende oplossing biedt. Tja, dan moet het maar met vertoon van daadkracht, zo fluistert menig opdrachtnemer de radeloze opdrachtgever in. Méér geld, want méér mensen! Het effect? Zonder opbouwend idee enzovoort gaat het erger en sneller mis.

Verhoeven, naar verluidt een rechter, kent echter evenmin een oplossing, zij het dat hij in genoemde column nuchter – en terecht – wijst op de mogelijkheid, maak er wat mij betreft maar noodzaak van, om reeds “bestaande programmatuur” te gebruiken. Dat is ook precies wat we met allang de informatieronde doen, en daarmee kan je inderdaad een heel eind komen (zoals praktisch aangetoond).

Wat voor stelselmatig informatieverkeer nog ontbreekt, en er dus wel degelijk nieuw bij moet, is m.i. vooral zo'n platform voor hoedanighedenbeheer. Dat betreft een door-en-door infrastructurele voorziening. Wel beschouwd zou dus ook daarvoor programmatuur e.d. reeds moeten bestaan, opdat óók de Rechtspraak er ‘gewoon’ gebruik van kan – laten – maken voor maatschappelijk

rechtspraak(informatie)verkeer, nota bene inclusief autorisatie. In die onmisbare infrastructurele voorziening voor informatieverkeer is echter nog steeds niet voorzien, alle retoriek over infrastructuur door sinds enkele jaren ook weer Digicommissaris ten spijt. Om dat een impuls te geven, het eigen belang is er immers bij gebaat, zou de Rechtspraak als aanzet een proef met dat platform voor hoedanighedenbeheer kunnen opzetten. Dat kost vrijwel niets. Sterker nog, volgens het Metapatroon-ontwerp [Informatieverkeer op stelselschaal](#) is programmatuur met KnitblTs vergaand klaar, nou ja, geschikt als proef. Financiering van ontwikkeling tot operationeel platform is dan géén zaak meer van de Rechtspraak (en wie weet krijgt de Rechtspraak nog wat terug van de gemaakte kosten voor die proef :-).

Ik kom hier terug op Verhoeven pleidooi voor inzet van “bestaande programmatuur.” In [Door de blinddoek: semiotiek van rechtspraak](#) gaf ik, trouwens ook alweer enkele jaren geleden, een paragraaf bij wijze van retorische vraag de volgende titel: **in verkeersopzicht (n)iets bijzonders?** De tekst van dat paragraafje luidt als volgt:

In semiotisch opzicht kan rechtspraak gelden ter classificering van een gedeelte van maatschappelijk informatieverkeer. Door dat zo te stellen ligt het voor de hand om ook voor dat verkeer zoveel mogelijk infrastructurele voorzieningen te benutten. Let wel, het uitgangspunt is daardoor verlaten om als het ware blind strikt eigen voorzieningen te treffen om vervolgens het gebruik ervan eenzijdig aan partijen op te leggen (met alle weerstand enz. van dien). Eventuele (!) extra hulpmiddelen zijn slechts nodig voor reële behoeften waarin de infrastructuur voor informatieverkeer kennelijk niet voorziet, en dat evenmin op redelijke termijn doet. De vraag moet dus luiden, of er aan rechtspraak qua informatieverkeer iets bijzonders is. Dat valt reuze mee, hoe uniek zelfs in formele zin rechtspraak in allerlei andere opzichten is, en moet zijn. Zeker omdat facilitering beperkt is tot geschriften, blijkt rechtspraak dankzij procedurele formalisatie een toonbeeld van heldere verkeersregeling.

Rechter Verhoeven heeft dus deels gelijk, maar voor de Rechtspraak om dat ook helemaal te krijgen is – zsm wissel naar – verkeersparadigma nodig.

61.56

Steeds maar méér externe ict-ers lopen slechts steeds maar méér in de weg. Stuur ze – bijna – allemaal naar huis! Oh ja, met “klemvast” in Verhoevens columntitel lijkt mij bedoeld, zie ook aantekening 61.55, dat de Rechtspraak totaal afhankelijk – geworden – is van ict-leveranciers. Dat is dus een misvatting. Hoe dan ook is het merkwaardig, dat het grote moeite kost om voor verhoudingsgewijs minimale

bedragen opdracht aan Information Dynamics verstrekt te krijgen. De inkopers wijzen op het risico van ... afhankelijkheid. Is die zorg niet bij ze opgekomen, toen ze steeds maar grotere opdrachten verstrekten aan hun zgn mantelpartijen? Zulke bezwaren zijn nòg wranger, als je bedenkt dat wat Information Dynamics vervolgens oplevert, prima werkt. Dat kan dus bepaald niet worden gezegd van wat er onder de noemer van KEI gebeurt. Dat zou toch als een steen, niet zozeer op de maag, maar op het geweten van besluitvormers moeten liggen.

61.57

Een dialoog van Plato dat zich zelfs opvallend leent voor semiotische beschouwing is **Cratylus** (vertaald door Xaveer de Win, in: **Plato, Verzameld werk**, deel II, Ambo, 1980, pp. 101-192). Ook weer bij monde van Socrates maakt Plato allerlei destijds gangbare, zoals we nu zeggen, taaltheorieën belachelijk. Het als Socratische procedé is bekend. Schets een overtuigend geval en laat de gespreksgenoot instemmen met aldus bereikte conclusie. Haal er dan nòg een geval bij, netzo overtuigend, wijs erop dat er een conclusie bijhoort die met de eerdere in tegenspraak is en laat de gespreksgenoot ook daarmee instemmen. Tja, wat is het nu?

In **Cratylus** gaat het op die manier over taal. Wat mij betreft gaat het onmiddellijk al mis door taalgebruik te vereenzelvigen met noemen. (Want) dat vernauwt prompt de vragen tot wat een juiste naam is, wie in staat mag worden geacht een juiste naam te 'geven,' hoe zo'n naam dan 'in elkaar zit' e.d. Plato beseft terdege dat antwoorden op dergelijke vragen uiteindelijk nopen tot veronderstelling van een, herstel, dè naamloze autoriteit, wat/die dan uiteraard de ultieme tegenstrijdigheid vormt. Volgens subjectief situationisme dient een teken niet als bij voorkeur ware, zeg ook maar objectieve, afbeelding van iets ... ànders. Er is objectief géén autoriteit buiten de deelnemers aan tekenverkeer. Met tekens stemmen zij onderling hun gedragingen af. Daarbij beroepen zij zich vaak op autoriteit, maar dat doet de één dan om zijn teken als verzoek tot inschikkelijkheid nog wat extra kracht bij te zetten, opdat de ànder extra aanleiding ervaart om eraan te voldoen. Plato was nog niet aan dergelijke pragmatiek toe. Dat verklaart waarom hij rondjes blijft draaien om het punt waar hij weliswaar geen uitweg ziet, maar die desondanks blijft vermoeden. Intussen wil Plato met de grootste flauwekul verder niets te maken hebben. Hij voert Socrates op, die zich herhaaldelijk uitgesproken als nar voorstelt, bijvoorbeeld:

[O]p dit precieze moment is me, geloof ik, een idee ingevallen. Ja, als ik niet oppas, loop ik gevaar vandaag nog knapper te worden dan nodig is.[399a]

Tussendoor merk ik op voor verwijzing de Stephanuspaginering te benutten (die immers ook in allerlei vòlgende edities verwerkt en derhalve algemener bruikbaar is). Nogmaals, Socrates wil zich vooral niet serieus laten nemen:

[I]k sta zelf al lang verbaasd over mijn eigen geleerdheid. En ik vertrouw ze niet![428d]

Met zoveel woorden zegt Plato vooral, dat mensen die dergelijke kletspraat verkopen niet te vertrouwen zijn. Hij voegt eraan toe, dat zulke mensen vaak ook nog eens heilig geloven in hun onzin. Daarvan ondervinden zij nadeel,

[w]ant zelf het slachtoffer te zijn van onze eigen bedriegerijen: dat is toch wel het pijnlijkste van alles wat ons overkomen kan. Moet het niet vreselijk zijn als de man die u wil bedriegen zelfs geen duimbreed van u wijkt, maar altijd dáár is?[428d]

Wat mij betreft is zulk zelfbedrog nog tot daar aan toe. Schadelijker vind ik de nadelen die zij er anderen mee berokkenen, over verzoek tot inschikkelijkheid gesproken.

Ondanks het vergaand ontbreken van pragmatische insteek maakt Plato, in zijn zgn dialogen nota bene steeds bij monde van Socrates, reeds een categorisch onderscheid:

Men moet zelfs absoluut vermijden alle kwalitatieve eigenschappen van het afgebeelde toe te kennen, als men wil dat het een 'beeld' blijft.[432b]

Ofwel, ook voor de namen

moet men een andere juistheid zoeken[. 432c]

Daarvoor blijft Plato het dus in zoiets als een aparte, absolute juistheid zoeken, terwijl taal zich m.i. pas betrekkelijk laat duiden. Voor een formeel schema, zie semiotische enneade. Het klopt wat Socrates beweert:

In ieder geval zouden de namen de dingen, waarvan ze de namen zijn, in een potsierlijke wederwaardigheid meeslepen, als die namen in alles volkomen op de dingen zouden gelijken. Dan zouden alle dingen zowat i duplo komen te bestaan, en ge zoudt onmogelijk kunnen zeggen welk van beide het ding zelf, en welk de naam is.[432d]

Zo oppert Socrates tussendoor

dat het ding toch evengoed genoemd en uitgedrukt wordt, zolang de algemene trekken van het ding waarover gesproken wordt, er maar in te vinden zijn[. 432e]

Ik vermoed dat Plato dit nog een serieuze optie acht. Die strookt met ideeënleer. Ludwig Wittgenstein bestrijdt dat er "algemene trekken" zijn; hij houdt het op zgn familiegelekenissen. Ik heb de radicale kunstgreep getroffen van nul-identiteit. Daarmee zijn juist géén "trekken" verbonden en kan nul-identiteit aldus –pas – dienen voor samenhang tussen situationele 'delen' van het ob-/subject in kwestie met bijbehorende verbijzonderde gedragingen. Zonder gedrag laat nul-identiteit niets met iets verenigen, als grens. Die irrationele aanname dwingt het antwoord òf op de vraag waarvan Plato weliswaar beseft dat er géén redelijk antwoord op bestaat, maar nog niet dat we ergens práktisch een knoop moet doorhakken:

En hoe zou datgene wat nooit in dezelfde toestand is, iets kunnen zijn? [439e]

Wel degelijk serieus lijkt mij Plato óók de opvatting te nemen, althans het eerste gedeelte,

dat de namen afgesproken teken s zijn, die alleen maar iets betekenen voor hen die de afspraak hebben gemaakt en die van te voren reeds de dingen kennen?[433e]

Wat Plato als naam veronderstelt, beschouw ik enneadisch slechts als signatuur. Een compleet teken acht ik gekenmerkt door een configuratie van signatuur èn context. Als verzoek tot inschikkelijkheid kan – de zender met – een teken een beroep doen op een volgens haar/hem eerder concreet gemaakte afspraak, of algemener op verstandhouding die strekt tot het maken (nota bene, lees ook: leren) van een àndere afspraak, enzovoort. In elk geval laat Plato Socrates ook gehakt maken van de wel zeer naïeve stelling, dat

wie de namen kent, kent ook de dingen[, 435d te weten] dat wie de namen vindt, meteen de dingen ontdekt heeft waarvan zij de namen zijn[. 436a]

Plato/Socrates waarschuwt nadrukkelijk hoe het met een vals idee alsmaar verder uit de hand loopt:

[A]ls er soms een kleine, niet opgemerkte vergissing bij de aanvang wordt begaan, dan moeten alle verdere bewerkingen die eruit voortvloeien – en dat zijn er dan oneindig veel – <eveneens fout zijn en> toch onderling overeenstemmen. Aan het uitgangspunt, en dat geldt voor elk ding, moet dan ook iedereen het grootste deel van zijn aandacht en van zijn onderzoek wijden om te zien of het ja dan nee juist werd voorgesteld. Is eenmaal dat uitgangspunt afdoende op de proef gesteld, dan moet de rest duidelijk daaruit volgen.[436d]

Het is duidelijk wat er allemaal nòg meer mis gaat, indien de aanvankelijke “vergissing” groot is. Wat Plato met “uitgangspunt” bedoelt, is wat tegenwoordig een paradigma e.d. heet. Indien een paradigma niet – meer – voldoet, is het hoogste tijd voor – de wissel naar – een passender paradigma. Plato lijkt mij er niet gerust op, dat hij over een geschikt paradigma beschikt. Maar tekortkomingen van overgeleverde paradigma’s wijst hij doordringend aan. Hij bereikt echter geen doorbraak. Volgens mij slaagt hij daar niet in, omdat hij namen – en in één moeite door – taal duidt als afgeleid. Althans, dat maak ik op uit de bewering

dat we niet moeten uitgaan van namen, maar dat we bij het aanleren en zoeken naar de dingen, veeleer van de dingen zelf moeten uitgaan en niet zozeer van de namen.[439b]

Voor zover ik kan nagaan, is het Charles Peirce geweest die teken als bemiddelend element plaatst tussèn object en interpretant. En dàt beschouw ik als doorbraak naar een ànder paradigma. Volgens dat paradigma telt teken niet langer als afgeleid, maar is met overige elementen onlosmakelijk constituerend voor semiosis. Als uitbreiding van Peirce’s triade plus grond heb ik dat m.i. alweer consistentier uitgedrukt met de semiotische enneade. Daaruit volgt nu eenmaal, dat complete vervanging van enkel uitgangspunt niet helpt. Dat is domweg een àndere doodlopende weg. In plaats daarvan is een uitgangspunt-als-stelsel pas productief; wat telt is de onlosmakelijkheid van elementen, hun door-en-door betrekkelijkheid. En op hùn beurt werkt die betrekkelijkheid voor intra- resp. intersubjectieve betrekkingen. Nogmaals, met tekenverkeer stemmen subjecten gedragingen op elkaar af. Plato berust min of meer, want Socrates zegt tot besluit:

Nu weet ik wel, Cratylus, dat het mogelijk zo is, maar mogelijk is het ook anders. Zaak is ’t dus, manhaftig en terdege over het probleem na te denken en niet te gemakkelijk alles aan te nemen[. 440d]

Terwijl Plato gangbare taalopvattingen dus al bespot en over zijn eigen suggesties van twijfel doordrongen is, doen we informatiekundig vrijwel alom nog steeds alsof we volkomen achterlijk zijn.